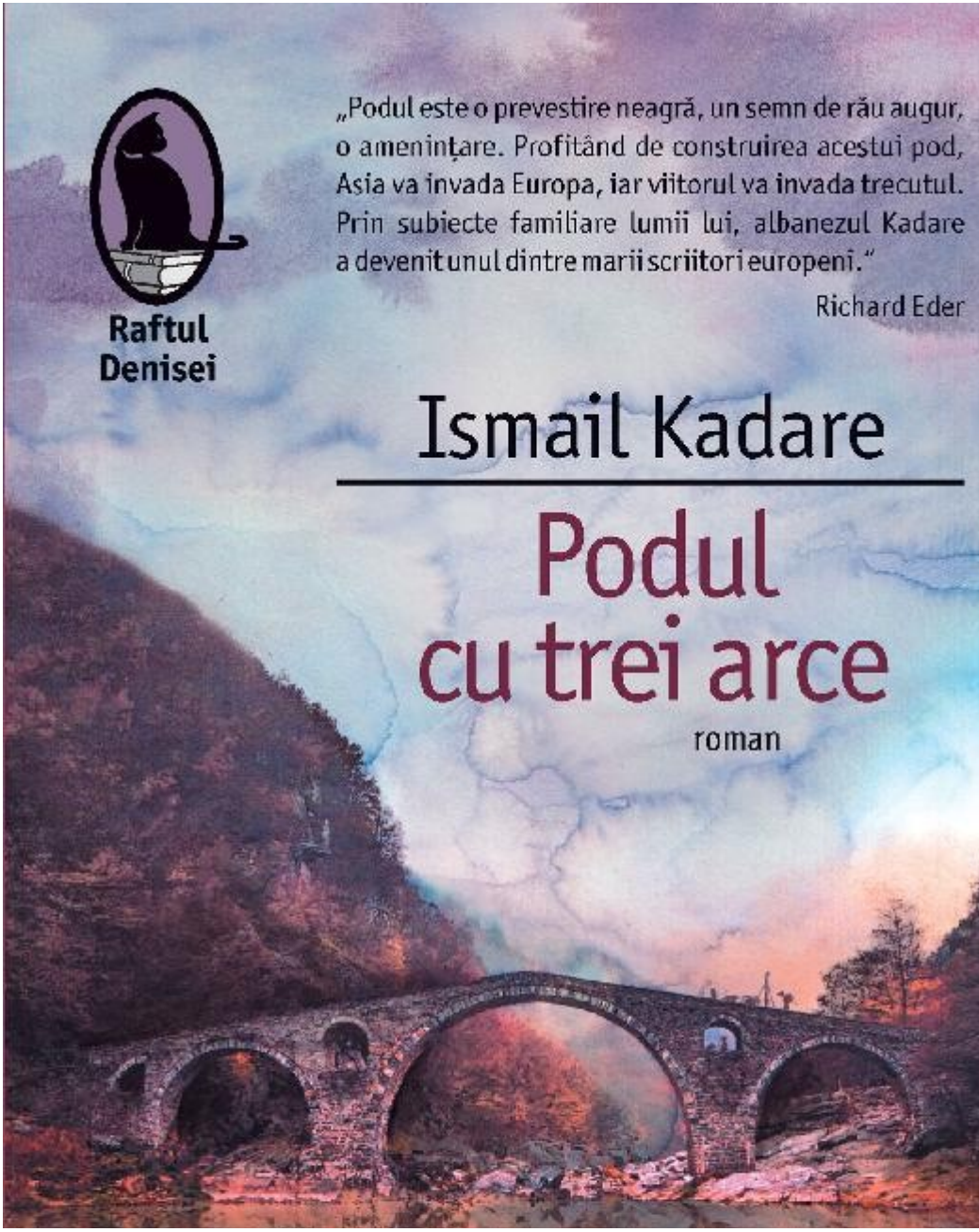
Raftul
Denisei
„Podul este o prevestire neagră, un semn de rău augur, o amenințare. Profitând de construirea acestui pod, Asia va invada Europa, iar viitorul va invada trecutul. Prin subiecte familiare lumii lui, albanezul Kadare a devenit unul dintre marii scriitori europeni."
Richard Eder
Ismail Kadare
Podul cu trei arce
roman

ISMAIL KADARE

Podul cu trei arce

Traducere din limba albaneză de

MARIUS DOBRESCU

EDITURA HUMANITAS
2015

ISMAIL KADARE
URA ME TRI HARQE (IE PONT AUX TROIS ARCHES)

Copyright © 1993, Librairie Arthème Fayard
All rights reserved.

© Humanitas FICTION, 2015, pentru prezenta versiune românească (ediţia print)
© Humanitas FICTION, 2015 (ediţia digitală)

ISBN 978-973-689-913-3 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Aşa cum tremur eu prinsă în piatră,
Aşa să tremure şi acest pod.

Balada zidirii podului

I

Eu, călugărul Gjon, fiul lui Gjorg Ukcama, ştiind că pre limba noastră încă nimic nu s-a scris despre podul de peste Ujana cea Rea, ba chiar continuă să se vorbească despre el vrute şi nevrute, mulţime de scorneli şi vorbe mincinoase, acum, când podul a fost deja isprăvit şi chiar

stropit în trei rânduri cu sânge, la temelie şi pe culme, m-am hotărât să-i aştern cronica pe hârtie.

Duminica trecută, noaptea târziu, pe când ieşisem să mă plimb pe malul nisipos al râului, l-am văzut străbătând podul pe Gjelosh nebunul, din neamul lui Uk Markaj. Râdea singur, vorbea şi făcea nişte gesturi ciudate cu mâinile. Umbra mâinilor lui se întindea peste marginile podului, ajungând până jos, sub arce, deasupra apei. Încercam să înţeleg cum se rânduiseră în creierul lui bolnav toate cele petrecute în ultimul timp şi mi-am spus că degeaba râd oamenii când îl văd trecând pe pod bolborosind fără şir şi dând anapoda din mâini, ca şi când s-ar afla în şaua calului. În realitate, ceea ce ştiu oamenii despre construcţia podului nu este cu nimic mai limpede decât ceea ce se află în creierul unui nenorocit.

Şi, ca să nu se mai spună despre acest pod fel de fel de poveşti mincinoase în toate limbile pământului, o să mă străduiesc să scriu întregul adevăr despre el: minciuna, adică ceea ce se vede, şi adevărul, cel care nu se vede, să notez faptele zilnice, neînsemnate ca şi pietrele din jur, şi întâmplările nefericite, cam tot atâtea cât şi arcele lui.

Acum, caravanele şi cărăuşii răspândesc în toate colţurile tărâmului balcanic povestea grozăviei săvârşite la picioarele podului. Sunt puţini cei care ştiu că acesta n-a fost un sacrificiu adus crăieselor apei, ci pur şi simplu un omor, al cărui martor voi fi eu însumi de acum şi până în mileniul următor. Spun mileniu, pentru că această istorie este una dintre cele care vieţuiesc o mie de ani. Cu începutul în moarte şi sfârşitul tot în moarte. Iar vorba sau fapta atinse de moarte se tem, mai mult decât orice pe lume, chiar de ea.

Mă grăbesc să scriu această cronică pentru că vremurile sunt potrivnice, iar viitorul mai ceţos ca niciodată. După săvârşirea grozăviilor de la pod, oamenii şi zilele s-au mai

liniştit, deşi o altă nenorocire s-a ivit la orizont: puterea otomană. Umbra minaretelor ei a început să se întindă până aici.

E o pace sinistră, mai cumplită decât orişice război. După secole de vecinătate cu bătrânul pământ al grecilor, iată că, pe nesimţite, ca într-un coşmar, într-o dimineaţă ne-am trezit vecini cu împărăţia otomană.

Pădurea de minarete sfâşie orizontul. Presimt că soarta Arberului se va schimba cât de curând. Mai ales după cele ce s-au petrecut în iarnă, când podul abia construit a fost stropit din nou cu sânge: de data aceasta cu sânge asiatic. Dar răbdare, căci toate îşi vor găsi locul în cronica mea.

II

La început de martie, anul 1377, pe ţărmul drept al râului Ujana cea Rea, nu mai departe de cincizeci de paşi de trunchiurile îngropate pe jumătate în pământ, pe inelele de fier de care era legată, noaptea, pluta cu care se trece râul, un călător, necunoscut prin părţile acestea, a căzut lovit de epilepsie. Plutaşul, care văzuse cu ochii lui întreaga scenă, povestise că amărâtul, ce părea pe jumătate un biet pustnic, pe jumătate nebun, după ce se preumblase o vreme pe mal, între podeţul plutei şi locul pe unde, vara, râul se trece prin vad, a dat un ţipăt neaşteptat, ca şi când i-ar fi tăiat careva gâtul, şi a căzut cu faţa în jos în noroi.

Deşi prin punctul acesta al râului treceau, cu pluta, oameni şi turme, locul era o fundătură unde nu se întâmplau prea des evenimente de seamă. Totuşi, aşa ceva se mai văzuse când şi când, ca în orice loc pe unde umblă lumea, mai ales că acolo, vechiul drum, care venea cine ştie de unde, se oprea brusc pe malul râului, mereu acelaşi şi niciodată la fel. Bine, bine, dar întâmplări ca aceasta erau rare. De obicei, oamenii adunaţi acolo ca să

treacă râul stau aşa cum stau mereu oamenii în asemenea locuri, tăcuţi şi îngânduraţi. În anotimpul rece, înfăşuraţi în sáricile lor negre, uzi ciuciulete, privesc cu gândul aiurea apele tulburi, pământii, ale râului. Clopotele de la gâtul cailor sună şi ele stins, iar glasurile copiilor tot aşa, în vreme ce apropierea plutei, cu plutaşul ghemuit deasupra ei, le învălmăşeşte şi mai tare gândurile.

De jur împrejur e doar pustietate: malul jos al râului, nisipos ici şi colo, cu câteva bălţoace, se întinde până hăt-departe, acoperit din loc în loc de păpuriş. Nicăieri nici o urmă de viaţă, nici măcar zidurile mânăstirii noastre nu se văd, iar hanul cel mai apropiat e la vreo mie de paşi de aici.

Lângă cioturile de care este legată pluta pe timp de noapte atârnă o bucată de tablă pe care e scris, cu litere strâmbe: „Bărci şi plute”. Asemenea tăbliţe au fost puse cu mulţi ani în urmă, şi nu numai pe domeniile seniorului nostru, contele Stres Gjika, sau Stres Gjikondi, cum i se mai spune pe scurt, dar şi dincolo de ele, chiar peste graniţele Arberului, în alte pământuri ale Balcanilor. Asta s-a întâmplat în iarna anului 1367, cu zece ani înainte, când toate plutele cu care se treceau râurile, ghiolurile şi lacurile au fost cumpărate de un om ciudat, venit Dumnezeu ştie de unde, de care nimeni n-a auzit vreodată. Unii susţin chiar că nici nu are alt nume decât acela de „Bărci şi plute”, care a răsărit acum pretutindeni aidoma unei buruieni ce se înmulţeşte peste tot unde sunt bălţi şi smârcuri. Se spune că şi în casa lui mare, de unde îşi conduce afacerea, există o tăbliţă cu aceleaşi cuvinte, ba chiar că şi pe socotelile şi documentele oficiale sunt tipărite cuvintele „Bărci şi plute”, ca şi când acesta ar fi blazonul lui, aşa cum leul alb, cu o făclie aprinsă în gură, e blazonul seniorului nostru.

Din momentul în care noul proprietar a cumpărat plutele şi bărcile, plutaşii şi barcagiii au devenit simbriaşii lui, cu excepţia vreunui caz rar, cum e acela al sărmanului plutaş de pe Pârâul Buştenilor, care a spus că mai bine moare de foame decât să intre în slujba blestematului de ovrei. Imediat după iarna lui 1367 a apărut şi pe malul nostru placa aceea de tablă, împreună cu tariful trecerii dincolo, pe care scria: „Trecerea pentru oameni – jumătate de groş, pentru cai – un groş”.

În vreme de secetă, când Ujana cea Rea scădea, călătorii, ca să nu mai cheltuiască, treceau râul prin vad şi pe lângă el, chiar şi atunci când duceau saci în spinare. Totuşi, mulţi dintre ei îşi găsiseră moartea în undele înşelătoare, pentru că nu degeaba i se spunea râului Ujana cea Rea. Cruci în memoria lor, înnegrite de vreme, se puteau zări pe malurile apei. Se spunea că proprietarii firmei „Bărci şi plute” se îngrijeau ca pentru fiecare înecat să fie pusă câte o cruce pe mal, cu scopul de a-i atenţiona pe ceilalţi călători ce înseamnă să încerci să treci dincolo pe propriile picioare.

Odată cu pluta, „Bărci şi plute” cumpărase şi vechea schelă, rămasă acolo încă de pe vremea romanilor, a cărei armătură strâmbă de fier fusese modificată de meşterii locali în aşa fel încât pluta să poată acosta acolo mai ales pe vreme de iarnă.

Pluta aducea un bun câştig nu numai din trecerea oamenilor şi a turmelor, ci mai ales din cea a caravanelor, care transportau prin Arber şi Macedonia sarea din marile saline de pe litoral, ca şi de la convoaiele de căruţe ce aprovizionau garnizoana bizantină din Oriccum, de lângă Vlora. Pentru împărţirea câştigului între seniorul nostru şi „Bărci şi plute” fuseseră întocmite contracte amănunţite. Adevărul e că niciodată nu se pomenise vreo cât de mică neînţelegere între cele două părţi, lucru greu de întâlnit pe

faţa pământului. Din câte se pare, „Bărci şi plute” era corectă până la ultimul bănuţ.

III

În jurul omului care căzuse lovit de epilepsie se strânsese o mică mulţime, cunoscuţi şi necunoscuţi. Bolnavul făcuse spume la gură şi tremura puternic, ca şi când ar fi vrut să-şi arunce mâinile şi picioarele departe, peste Ujana cea Rea, iar capul în cealaltă direcţie. Cineva a încercat în câteva rânduri să-i sprijine fruntea, cum se face în asemenea cazuri pentru a-l împiedica să-şi spargă ţeasta, lucru care s-a dovedit a fi imposibil.

— E un semn dumnezeiesc, spuse careva dintre cei din jur.

Era un bărbat slab, care, întrebat mai apoi cu ce se ocupă, afirmase că e călugăr rătăcitor.

— Şi ce fel de semn o fi ăsta? întrebă un altul.

Cu o privire înceţoşată, omul fixă mai întâi chipul nenorocitului care zăcea la pământ, apoi privi spre apele râului.

— Da, murmură, e un semn dumnezeiesc. Tremurul lui trece în ape, iar cel al apei se întoarce la el. Doamne, cât de bine se-nţeleg.

Cei aflaţi în apropiere se priviră unul pe altul. Omul de jos părea că-şi mai revenise. Cineva se lăsase pe vine şi-i sprijinea capul.

— Şi ce fel de semn e ăsta, după părerea ta? întrebă din nou unul dintre gură-cască.

Omul care se declarase călugăr rătăcitor închise ochii pe jumătate.

— E un mesaj de la Atotputernicul că aici, peste aceste ape, se va ridica un pod.

— Un pod?

— Voi n-aţi văzut cum i se întindeau mâinile înspre râu, în vreme ce trupul tremura aşa cum tremură orice pod când este străbătut de şirul de căruţe?!

— Brr... ce frig s-a lăsat, făcu careva.

Bolnavul îşi revenise. Numai când şi când membrele i se contorsionau într-o ultimă zbatere. Avea privirea tulbure şi goală. Cel care-l ajuta îi ştergea acum spuma de la colţul buzelor.

— Asta e o boală sfântă, zise călugărul rătăcitor. Prin părţile noastre i se spune „aia a pământului”. E sortită să transmită semne. Uneori, semnele sunt nefaste, rău prevestitoare, cum ar fi, de pildă, în cazul cutremurelor, dar de data asta, slavă Domnului, a fost unul bun.

Un pod... E ceva ciudat, începură să comenteze oamenii adunaţi în jurul bolnavului. Mesajul acesta trebuie să ajungă neapărat la seniorul nostru. Cine e stăpânitor aici? Contele Stres Gjika. Să fie sănătos. Dar tu de unde eşti, de nu ştii? Sunt străin, frăţioare, aşteptam şi eu pluta, când nefericitul ăsta... Trebuie ca seniorul nostru să afle. Un pod, hm. Numai la asta nu ne-am gândit, pe cuvânt.

IV

Trei săptămâni mai târziu am fost chemat degrabă la curtea contelui. Castelul lui, întărit cu contraforţi pe toate laturile, era doar la o oră de drum. Când am ajuns, mi s-a spus să urc direct în sala armelor, în care seniorul nostru îi primea de obicei pe prinţi şi pe ceilalţi nobili care aveau drum prin posesiunile lui.

Acolo se aflau contele, unul dintre grămătici, episcopul ţinutului şi doi oaspeţi necunoscuţi, înveşmântaţi în nişte haine strânse pe trup, cum nu mai văzusem prin părţile noastre.

Contele părea supărat. Avea ochii roşii de nesomn şi mi-am amintit că în ultima vreme se zvonise că singura lui

fiică era bolnavă. Cu siguranţă că cei doi necunoscuţi erau medici, veniţi cine ştie de unde.

— Nu mă înţeleg deloc cu ei, mi-a spus el de cum am intrat. Tu, care ştii o mulţime de limbi străine, poţi să ne ajuţi.

Nou-veniţii vorbeau, într-adevăr, o limbă ciudată. O asemenea amestecătură nu-mi mai fusese dat să aud. Dar încetul cu încetul am început să pricep câte ceva. Am observat că cifrele le spuneau în latineşte, verbele, în general, când în greceşte, când în slavoneşte, în timp ce pentru substantive foloseau albaneza şi doar când şi când cuvinte din germană. Adjective nu foloseau deloc.

Cu mare greutate am început să pricep ceea ce voiau să spună. Fuseseră trimişi la stăpânitorul nostru, contele Gjika, de seniorul lor, cu o misiune specială. Auziseră despre semnul dat de Atotputernicul despre construirea unui pod peste Ujana cea Rea şi ei, adică stăpânul lor, erau pregătiţi să-l construiască, bineînţeles, dacă seniorul nostru ar fi încuviinţat. Pe scurt, ei ar fi putut să ridice în doi ani un pod de piatră peste Ujana cea Rea, să cumpere terenul de pe mal şi să-i plătească seniorului nostru o taxă anuală din veniturile obţinute pentru trecerea râului. Dacă seniorul ar fi acceptat, toate aceste condiţii ar fi fost înscrise într-o înţelegere amănunţită (una câte una şi punct cu punct, după cum se exprimaseră ei), semnată de ambele părţi şi întărită cu pecete.

Aici, cei doi se opriră şi arătară pecetea, pe care unul dintre ei o scosese din veşmântul de o croială neobişnuită.

— Mesajul Atotputernicului trebuie pus în faptă, rostiră amândoi aproape într-un glas.

Contele, cu privirea ostenită şi ochii roşii, privea când spre episcop, când spre secretarul său. Dar pe chipul lor nu se putea citi nimic altceva decât uimirea în faţa acestei propuneri neaşteptate.

— Şi cine e seniorul vostru? întrebă el într-un târziu.

Cei doi se porniră din nou să turuie, dar vorbele le erau atât de încâlcite, încât mi-a trebuit o bucată de vreme să le pricep. Spuneau că stăpânul lor nu e nici duce, nici baron, nici prinţ, ci un om bogat, care cumpărase în ultima vreme vechea exploatare de bitum, părăsită încă de pe vremea romanilor şi, de asemenea, cea mai mare parte a drumului, la fel de vechi, pe care avea de gând să-l repare. Nu are un titlu nobiliar, spuseră ei, în schimb are bani.

Întrerupându-se unul pe altul, notară pe o hârtie suma pe care o ofereau pentru terenul de pe malul râului şi pe cea oferită anual pentru exploatarea podului.

— Dar cel mai important lucru este să se pună în operă mesajul dat de Atotputernicul, zise unul dintre ei.

Sumele puse pe hârtie erau uriaşe şi ştiam cu toţii că, în ultima vreme, veniturile seniorului nostru se împuţinaseră. Pe de altă parte, fiica lui bolea de două luni, iar medicii nu reuşiseră să-i dea de capăt bolii.

Contele privi insistent în câteva rânduri spre episcop. Se vedea imediat că gândul îi zbura când la vistieria goală, când la fiica lui bolnavă şi că singurul leac pentru ambele probleme era podul propus de cei doi necunoscuţi.

Aceştia începură să vorbească din nou despre semnul divin interpretat de călugărul rătăcitor. Prin părţile noastre, suferinţa acelui nenorocit se numeşte „boala lunii”, în vreme ce la voi i se spune, din câte ştiu eu, „aia a pământului”. Dar este cam acelaşi lucru. Important e că aceste denumiri arată clar că peste tot este considerată o boală superioară, chiar sfântă, s-ar putea spune.

Seniorul nostru n-a stat prea mult pe gânduri. Le-a comunicat celor doi că acceptă înţelegerea şi i-a dat ordin grămăticului s-o pună pe hârtie, în limbile albaneză şi latină. Apoi, ne-a invitat să luăm prânzul împreună. Un prânz mai trist ca acela n-am mai întâlnit, şi asta din cauza

oaspeţilor, al căror discurs devenea din ce în ce mai încâlcit, eu fiind nevoit să-l traduc cuvânt cu cuvânt.

V

După prânz am avut ghinionul să merg împreună cu ei până la Ujana cea Rea. Singura mea mângâiere a fost că nu mai trebuia să le înţeleg şi să le traduc cuvintele... Şosea rău nu reparat, gropi rău de tot. Apa bun, drumul non, routen trebuie lucru, noi nu discuţie, noi poruncă, noi repede bani, ia, dă. Apa altfel, luntre mergi graciosus, drum plin praf, adio, sto dhjavolos. Funebrum, he, he, drum nu, drum zer guten, trebuie lucrat la el.

Din fericire, o bucată de drum au rămas tăcuţi. Priveau doar zborul sturzilor prin vie. Apoi, văzând hambarele, întrebară despre recolte şi produsele care luau calea târgului şi pe unde treceau convoaiele.

Am observat că, apropiindu-ne de râu, nu doar că au devenit mai tăcuţi, ci că li s-a topit însăşi însufleţirea cu care vorbeau. Aşteptând pluta care să-i treacă dincolo, nu mi-au ascuns că le era frică de apă. Lucru care li se vedea şi pe chip.

Când ne-am despărţit începuse să se însereze. I-am urmărit cu privirea, de pe malul râului, o bucată de drum. Discutau aprins unul cu altul, gesticulau, arătând când spre un mal, când spre celălalt. Era frig. Din cauză că umbrele serii se îndesiseră, cei doi păreau de departe două mogâldeţe cenuşii cocoţate pe plută, ireale şi misterioase ca însăşi vorba lor ciudată. Şi deodată, pe când îi priveam îndepărtându-se, mi-a trecut prin cap o bănuială: nu cumva omul care căzuse lovit de epilepsie, călugărul rătăcitor ce se aflase în preajma lui şi cei doi dregători, cu veşmintele lor curioase, erau în slujba aceluiaşi stăpân, plătiţi de el?

VI

După cum era de aşteptat, vestea că peste Ujana cea Rea avea să se construiască un pod s-a răspândit cu iuţeală. Poduri se mai ridicaseră ici şi colo, dar nimeni nu-şi amintea să se fi iscat atâta agitaţie ca acum. Fuseseră construite aproape în linişte, cu un zgomot de cazmale cu care urechea se învaţă, pentru că nu era prea diferit de orăcăitul uniform al broaştelor din apropiere. Apoi, după construire, funcţionaseră la fel de discret, până când, într-o bună zi, fuseseră luate de apele tulburi, sau fuseseră trăsnite şi arseseră, ori, şi mai rău, se degradaseră într-un asemenea hal încât călătorul, punând primul pas pe scândurile putrede, ezitase să-l mai pună şi pe al doilea şi se întorsese să caute vreo luntre sau vreun vad pentru a putea trece dincolo. Dar lucrurile acestea s-au întâmplat pentru că podurile fuseseră de lemn, în vreme ce acesta ce avea să se ridice acum va fi un pod adevărat, cu picioare şi arce puternice de piatră, poate primul pod de acest fel ridicat pe pământul Arberului.

Oamenii au primit vestea cu un amestec de teamă şi entuziasm. S-au bucurat că n-aveau să mai aibă de-a face cu plutaşii încurcă-lume, care când aveai treabă cu ei erau mai mereu dincolo, sau alteori nici nu erau de găsit, ori, şi mai rău, umblau beţi, cu excepţia ultimului, a ghebosului, care nu se lega de femei şi nici nu bea, dar avea un chip atât de posomorât, încât îţi pierdeai orice speranţă că te va scoate viu pe malul celălalt. Plutele erau murdare şi ude, iar mişcările lor alandala te făceau să vomiţi, în vreme ce el, podul, avea să fie mereu acolo, la orice oră din zi şi din noapte, gata să-ţi aştearnă sub picioare spinarea lui de piatră, fără să se clatine şi fără să facă nazuri. N-aveai să-ţi mai baţi capul nici cu râul, care când se umfla de te treceau toate sudorile, când seca de ajungea un biet firicel, gata să-şi dea sufletul. Oamenii erau fericiţi că Ujanei, care făcuse atâtea şi atâtea rele,

avea să i se pună căpăstru. Dar vestea aceasta le trezea, pe lângă bucurie, şi teamă. Păi dacă unui armăsar nărăvaş îi pui atât de greu şaua pe spinare, cum să poţi îmblânzi Ujana cea Rea? Mda, o să vedem, o să vedem ce-o să mai fie, spuneau ei.

Şi, ca întotdeauna în faţa unor astfel de evenimente, oamenii începură să circule mai des de la unii la alţii, ba chiar se avântau mult mai departe, la Dumbrava cu Plopi, acolo unde ajungeau foarte rar din ziua în care căzuse în ambuscadă ducele Gjini, cu puţin timp înainte de a se strica încuscrirea cu seniorul nostru. Alţii ajungeau la merii sălbatici, la Cinci Puţuri, apoi, prin lăstăriş, la poiana lui Mark Kasneci, după care îşi suflecau iţarii pentru a trece pârâul şi a ieşi la drumul mare. De aici, dacă noutăţile erau atât de uluitoare încât nu mai puteau fi ţinute doar pentru sine, picioarele o porneau singure până la Hanul celor doi Robert. Iar acolo se ştie ce urma: veştile îşi luau zborul în lumea largă.

Printre cei care nu s-au bucurat deloc la auzul veştii, ba chiar s-a întristat, a fost bătrâna Ajkuna. Pentru ea, podul nu aducea nimic bun. Podul e spinarea lui Ducă-se pe pustii, a spus ea, şi vai de acela care se va încumeta să-l treacă.

VII

Pe la sfârşitul lui martie, într-o dimineaţă friguroasă (erau cele trei zile de la sfârşitul iernii, cum se spune), am fost chemat din nou în mare grabă la castel. Am avut ceva emoţii la gândul că au venit din nou cei doi ciudaţi. Decât să mă chinuiesc cu păsăreasca lor, aş fi tradus mai degrabă bâiguielile unui nebun. Mi s-a făcut mai apoi ruşine când, în legănatul caretei, m-am surprins repetând ca obsedat un cântecel de când lumea despre gângavi şi gângăvelile lor. Dar de data asta nu era vorba despre cei

doi. Din contră, nou-veniţii reprezentau compania „Bărci şi plute”. Erau trei bărbaţi, unul dintre ei, un albinos deşirat, cu o barbă tăiată în coadă de rândunică, vorbea rar. Din respectul cu care i se adresau ceilalţi doi se putea înţelege că omul era unul dintre conducătorii companiei, poate chiar adjunctul şefului cel mare. Vorbeau tustrei o latinească perfectă şi aduseseră cu ei nişte tolbe negre, pline cu tot felul de documente.

Contele ne-a invitat de data aceasta în biroul lui, unde doi dintre pereţi erau acoperiţi de o bibliotecă masivă de stejar. Am încercat să desluşesc de la distanţă titlurile cărţilor de pe rafturi pentru ca mai târziu, când se va ivi ocazia, să-i cer să-mi împrumute vreuna.

— Nu ştim ce nemulţumire are domnul conte faţă de noi, zise bărbosul, fără să-şi ridice privirea de la geanta pe care o avea în faţă. Din câte ştiu eu, noi am respectat întotdeauna condiţiile contractului.

Chipul contelui, palid din ziua în care fiică-sa căzuse la pat, prinse o urmă de roşeaţă.

Asistasem, ca traducător, la câteva întâlniri cu „Bărci şi plute” şi ştiam că ei avuseseră de fiecare dată nemulţumiri faţă de respectarea înţelegerii de către seniorul nostru şi niciodată invers. Plângerile se repetaseră regulat din cauza amânării termenului de plată pentru împrumuturile pe care contele le luase de la „Bărci şi plute” încă de pe vremea campaniei nenorocite contra ducelui de Tepelena. Banca „Bărci şi plute” scăzuse de două ori dobânda la ele, de la paisprezece la nouă la sută, apoi la şase, după care acceptase amânarea plăţilor peste cinci ani, şi încă fără dobândă. Şi nu o făcuseră de bunăvoie, ci pentru că nu voiau să aibă un conflict deschis cu contele nostru, conflict din care ar fi ieşit cu siguranţă în pierdere, iar el, profitând de situaţie, ar fi putut să nu le mai plătească nici un bănuţ. Aşa făceau din când în când majoritatea prinţilor şi se ştia

că nici o forţă din lumea asta n-ar fi putut să-i facă să respecte contractele cu o bancă, fie ea şi cea mai mare bancă din Durrës, aşa cum era „Bărci şi plute”.

Acum, când bărbosul a pomenit de nemulţumire, seniorul nostru s-a înroşit la faţă, pentru că i s-a părut că a fost luat peste picior.

— Ce nemulţumire? strigă el. Cine s-a plâns de voi?

A rostit aceste cuvinte pe un asemenea ton, ca şi când ar fi vrut să spună: nu cumva aţi devenit prea impertinenţi, sugerând că eu m-aş fi putut obosi să mă plâng de voi, când voi numai de asta vă ţineţi?

Omul de la „Bărci şi plute” îl privi calm.

— Nu este vorba despre o plângere propriu-zisă, domnule conte, zise.

— În cazul acesta vorbiţi limpede.

Reprezentantul „Bărci şi plute” continua să privească semeţ. Barba, care-i acoperea în întregime falca, părea că-i susţine toată greutatea craniului.

— Este vorba despre un pod, domnule, rosti în cele din urmă.

— Aha, făcu seniorul nostru.

Exclamaţia aceasta îi scăpase fără voie, ceea ce ne-a făcut, cine ştie de ce, să ne privim unul pe altul.

— Da, un pod, repetă celălalt, ca şi când s-ar fi îndoit de faptul că înţeleseserăm bine.

Privirea lui sfredelitoare îl fixa în continuare pe conte.

— Uite unde am ajuns, făcu seniorul nostru. Şi ce treabă aveţi voi cu podul?

Reprezentantul „Bărci şi plute” respiră adânc. Părea că, pentru a-şi găsi cele mai potrivite cuvinte, mai avea nevoie de ceva în afară de aer. Începu să vorbească domol şi, frază după frază, gândurile lui deveneau tot mai limpezi. La urmă totul a devenit cât se poate de clar. „Bărci şi plute” se împotrivea construirii podului, pentru că

el prejudicia grav interesele companiei. Şi asta nu numai pentru că făcea inutilă traversarea râului cu pluta. Nu, era vorba despre ceva mult mai serios. Era prejudiciat întregul sistem de navigaţie sau de transport pe apă, cum îi spuneau latinii, care se făcea cu bacul sau pluta încă din vremuri străvechi, iar acum se afla în posesia companiei lor.

Seniorul nostru asculta cu o indiferenţă vădită pe chip. Omul trimis de „Bărci şi plute” vorbea alegându-şi atent cuvintele. Traduceam cu uşurinţă latineasca lui curată, ba chiar îmi rămânea timp şi pentru a mă gândi la cele spuse de el. Oaspetele susţinea că acest pod de piatră va fi primul semn de ostilitate în încercarea de a înlănţui spiritul liber al apelor (chiar aşa s-a exprimat). După el vor urma şi altele. Şi, din toate aceste tentative de a încătuşa apele, aşa cum ai înlănţui un condamnat pe viaţă, se vor naşte numai nenorociri.

Privirea seniorului nostru a devenit gânditoare. M-a privit o clipă. Probabil că oamenii de la „Bărci şi plute” observaseră privirea lui şi în tot ceea ce spuseră mai apoi insistară pe această latură. Acum vorbeau despre poduri nu numai dispreţuitor, dar şi ca despre ceva periculos.

Era clar că balaurul apelor, „Bărci şi plute”, era într-un conflict pe viaţă şi pe moarte cu dragonul pământului, constructorul de drumuri şi poduri.

— Opriţi-i să calce în aceste ţinuturi şi noi suntem gata să facem o nouă înţelegere pentru vechile împrumuturi, zise omul cu barbă.

Contele îşi privea mâinile.

Opriţi-i, repetase omul cu barba neagră, dar cuvintele acestea au fost rostite cu atâta năduf şi ură, încât mi s-a părut că ar fi vrut să zică altceva: ucideţi-i, hăcuiţi-i, faceţi-i una cu pământul, pentru ca niciodată să nu le mai treacă

prin cap să facă poduri peste ape, patruzeci de generaţii de acum încolo.

Cu câţiva ani înainte, un preot olandez, venind de peste mări şi ţări, îmi povestise despre o încleştare sângeroasă între un crocodil şi un tigru, la care fusese martor din vârful unui copac.

— Am putea analiza chiar şi posibilitatea amânării plăţii împrumuturilor la un termen foarte-foarte avantajos, zise omul cu barbă.

Seniorul nostru continua să-şi privească inelul care-i strălucea pe deget.

— Sau chiar să le ştergem de tot, urmă celălalt.

Olandezul îmi povestise că, un timp, cei doi prădători, tigrul şi crocodilul, se învârtiseră unul în jurul celuilalt fără să reuşească să se înhaţe sau să se muşte unul pe altul.

— Şi, în afară de asta, oare ştie domnul conte cu ce fel de treburi se îndeletniceşte omul care vrea să construiască acest pod? întrebă barbă-neagră.

— Nici nu mă interesează lucrul acesta, răspunse ducele, ridicând din umeri.

— Totuşi, permiteţi-mi să vă spun eu, zise celălalt. Se ocupă cu ceva negru ca moartea.

De trei ori la rând sărise tigrul în spinarea crocodilului şi tot de atâtea ori ghearele lui alunecaseră pe solzii groşi ai monstrului. Dar nici crocodilul nu a reuşit să-l înşface pe tigru sau să-l lovească cu coada. S-ar fi zis că încleştarea va dura aşa la nesfârşit.

— Fireşte, spuse seniorul nostru, de vreme ce bitumul pe care-l scoate este negru.

— Negru ca moartea, spuse celălalt din nou.

Cei trei zăriseră iar, se pare, umbra aceea de îndoială din ochii contelui, pentru că-şi reluară şi mai abitir previziunile lor sumbre. Începură să vorbească tustrei, întrerupându-se unul pe altul, încercând să demonstreze

că era suficient să priveşti butiile pline cu materia aceea oribilă pentru a te convinge că doar nişte supuşi ai lui Ucigă-l toaca ar putea să se îndeletnicească cu aşa ceva, şi vai de acela care va permite pe pământurile lui trecerea carelor încărcate cu catran, din care curgea vara picătură cu picătură mânjind drumurile, ce spun eu mânjind drumurile, ar trebui spus de fapt: spurcând drumurile cu sângele negru al diavolului. În plus, catranul acela, care aduce numai necazuri acolo unde se scurge, este astăzi un material militar de primă mână, pe care ticăloşii de negustori îl vând oricui, turcilor şi bizantinilor, pe de o parte, conţilor şi ducilor Arberului, pe de alta, învrăjbindu-i pe unii împotriva celorlalţi.

— Iată ce aduce catranul acela căruia voi vreţi să-i permiteţi să vă străbată pământurile. Moarte. Război şi moarte.

Iată însă că, într-una dintre zvârcolirile lui puternice, crocodilul şi-a lăsat descoperită burta moale. Cu un urlet înfiorător, tigrul s-a aruncat din nou asupra adversarului şi, într-o clipită, i l-a sfâşiat cu ghearele arcuite ca un hanger. În clipa următoare, înnebunit de gustul sângelui, şi-a înfundat capul în trupul însângerat al crocodilului şi i-a sfâşiat urlând măruntaiele, până ce a ajuns la inimă.

Cei trei continuau să peroreze, dar eu, din câte-l cunoşteam pe seniorul nostru, am înţeles că nu-i mai asculta. Pierduseră partida, şi asta pentru că vorbiseră prea mult. Deşi contele păruse la un moment dat că şovăie, ştiam că e greu să-l faci să se răzgândească. Suma de bani pe care i-o promiseseră oamenii pământului era mai mare decât toate profiturile aduse de cei ai apelor. Şi încă ceva: chiar din ziua în care hotărâse să construiască podul, fiica lui dăduse primele semne de însănătoşire.

— Nu, zise el în cele din urmă, să nu mai vorbim despre pod. Podul se va face.

Cei trei înlemniră. Încercară în două-trei rânduri să dea din mâini şi să spună ceva, dar nu reuşiră decât să-şi închidă tolbele.

Monstrul apelor fusese înfrânt.

VIII

Peste o săptămână, stăpânul drumurilor şi al podurilor a cumpărat bucata de drum care-i aparţinea seniorului nostru. Erau alţi doi delegaţi, care călătoreau neîntrerupt de trei luni prin principate, comitate şi paşalâcuri, cumpărând bucată cu bucată drumul mare de la soare-apune, căruia pe vremuri i se spusese Via Egnatia şi care acum se numea Drumul Balcanilor, nume folosit de turci în timpul din urmă pentru a denumi întreaga peninsulă. Mai mult decât dorinţa osmanlâilor de a înghesui într-un singur sac ţările şi popoarele din peninsulă, ca pentru mai apoi să le înghită mai uşor, pe mine m-a uimit iuţeala cu care am acceptat noi înşine denumirea cea nouă. Am bănuit încă de la început că e un semn rău şi acum sunt convins că e mai mult decât atât.

Pe drumul acesta au sosit deci cumpărătorii. Straiele şi pletele le erau pline de praf. Până acum cumpăraseră mai mult de jumătate din drum şi aveau de călătorit toată vara pentru a-l cumpăra în întregime. Îl plătiseră cu paisprezece feluri de monede, ducaţi veneţieni, dinari, drahme, lire, groşi etc. etc., calculând în unsprezece limbi diferite, fără a mai pune la socoteală dialectele. Şi asta pentru că drumul trecea prin aproape patruzeci de principate mari şi mici, iar ei străbătuseră până acum douăzeci şi şase dintre ele. Dar parcă făceau mai mult decât să-l cumpere, păreau că-l înfăşoară ca pe o panglică veche şi găurită, cu gropile, şleaurile şi hârtoapele pe care anotimpurile şi abandonarea i le pricinuiseră.

Era un drum vechi de când lumea. Cu peste trei sute de ani în urmă pe aici tropăiseră copitele tuturor cruciadelor creştine. Se spune că doi dintre conducătorii Primei Cruciade, Robert Guiscard, conte de Normandia, şi celălalt Robert, contele de Flandra, dormiseră o noapte la hanul aflat la o mie de paşi depărtare de aici şi care, de atunci, a primit numele de „Hanul celor doi Robert”.

Tot pe aici goniseră zecile de mii de cavaleri ai Cruciadei a Doua, apoi ai celei de-a Treia, având-l în frunte pe Frederic Barbarossa sau Barbullushi, cum îl strigau sătenii noştri, urmaţi de mulţimile nesfârşite ale Cruciadei Copiilor, de Cruciada a Cincea, a Şaptea şi a Opta, de cavalerii Ordinului Templier, de cei ai Ospitalierilor şi ai Teutonilor. Pe aceştia din urmă şi-i amintesc şi bătrânii noştri. Nu când se îndreptau spre Ierusalim, în 1190, ci mult mai târziu, în urmă cu patruzeci de ani, când se întorceau de acolo în Europa.

Oştire mai sumbră ca aceea nu se mai văzuse nicăieri, după cum povesteşte bătrâna Ajkuna. Cavalerii mergeau la pas, tăcuţi, pe caii lor voinici, cu frâiele împodobite cu fel de fel de podoabe metalice, ce scârţâiau la fiecare pas şi din care, când ploua, curgea apă ruginită. Se întorceau în nord, cine ştie de ce, în ţara lor, lăsând în urmă pete de rugină asemeni unor stropi de sânge decolorat. Bătrâna Ajkuna mai povestea că, văzând primele lor coloane, oamenii începuseră să strige: hei, vin jermanii, vin jermanii. O sută cincizeci de ani se scurseseră din momentul în care trecuseră pe aici, îndreptându-se către Ierusalim, şi totuşi poveştile despre ei transmise din gură în gură erau atât de vii, încât, văzându-i din nou, oamenii îi recunoscuseră imediat. Vin din nou jermanii, strigau ei, vin ăia care vorbesc ca smintiţii. Felului acesta de a vorbi oamenii îi spuneau „ca în jerm”, ca în delir, adică, drept pentru care bătrânii cei mai bătrâni se jură că tocmai aici,

la noi, oştenii aceştia au fost numiţi pentru prima oară „jermani”. Se pare însă că multora le-a plăcut acest nume, iar acum îl folosesc peste tot. Şi pe deasupra, dacă-i asculţi pe aceiaşi bătrâni, chiar şi ţara lor a început să fie numită aşa, Jermani, care înseamnă ţinutul unde se vorbeşte ca în delir sau, pe scurt, ţara delirului, deşi eu cred că multe dintre astea sunt născociri.

Mi-am amintit toate acestea în vreme ce era încheiată înţelegerea. Ei au plătit cu ducaţi elveţieni pentru fiecare bucată de pământ, metru cu metru, iar la sfârşit au plecat bucuroşi, ca şi când ar fi primit totul gratis. Aşa cum erau, cu părul în neorânduială şi hainele pline de noroi, au plecat mai departe.

Călugărul olandez îmi mai povestise că, după ce i-a sfâşiat inima crocodilului, lăsându-l mort sub platoşa inutilă de solzi, sălbăticiunea pământului, cu botul plin de sânge, dispăruse clătinându-se ca beată prin iarbă.

IX

Imediat după asta, într-o dimineaţă ceţoasă, pe malul râului au descălecat de pe catârii încărcaţi din greu doi călători care priveau jur-împrejur ca buimaci. După ce au întrebat câţiva copii care se jucau pe-acolo dacă ăsta e râul Ujana cea Rea, ei şi-au descărcat catârii şi au în-ceput imediat să sape gropi şi să înfigă nişte ţăruşi în ele. Spre prânz s-a înţeles că de fapt construiau o baracă. Au muncit toată ziua, iar noaptea i-a prins tot acolo. În schimb, a doua zi dimineaţă cei doi dispăruseră. Rămăsese doar baraca aceea strâmbă, cu uşa zăvorâtă cu lacăt.

Construcţia a trezit curiozitatea generală. Oamenii, şi nu doar copiii şi bătrânii, îi dădeau ocol, încercau să vadă ceva prin găurile şi crăpăturile din scânduri, ca să plece apoi dezamăgiţi, ridicând din umeri ca şi când ar fi vrut să zică: ciudat, înăuntru nu-i nimic. Alţii cercetau lacătul,

puneau mâna pe el, deşi ceilalţi îi luau la rost: „nu pune mâna, nu-i frumos”, după care clătinau din cap şi plecau şi ei.

Au trecut aşa patru zile. Curiozitatea se mai domolise, dar în ziua a cincea ea a revenit la fel de puternică. În dimineaţa aceea s-a aflat sau mai bine zis s-a simţit că baraca nu e goală. Nu s-a văzut nici o dâră de fum şi nici nu s-a auzit nimic, dar se bănuia că e cineva înăuntru. Se pare că omul sosise în noaptea aceea.

Nici atunci şi nici în ziua următoare nu l-a văzut nimeni la faţă. De jur împrejur era o ceaţă deasă, iar cei care se apropiaseră de baracă şi se zgâiseră înăuntru prin crăpături spuneau că necunoscutul şedea ghemuit, înfăşurat într-o velinţă.

A apărut abia în a treia zi. Era un bărbat roşcovan, cu părul spălăcit şi numai inele şi cu pistrui pe obraz. Avea o căutătură pe care cu greu o puteai înfrunta. Luminiţa ciudată ce apărea atunci când îi întâlneai privirea te descumpănea. O grămadă de vreme s-a plimbat de-a lungul malului. A urcat apoi pe plută şi a trecut pe malul celălalt, s-a învârtit o vreme şi pe acolo, apoi s-a întors şi s-a închis din nou în baraca lui.

În zilele următoare, văzându-l cum intră în râu şi înaintează până ce apa îi ajunge la genunchi, cum înfige acolo nişte beţe, cum afundă în apă câteva foiţe de cupru, privindu-le cu atenţie, apoi cum îşi umple pumnii cu nămol, pe care-l lasă să i se scurgă printre degete, toţi au priceput că omul acela nu putea fi decât arhitectul, cum i se spune acum, viitorului pod.

Încruntat şi tăcut, omul a stat două săptămâni întregi în baraca aceea hâită. Lume peste lume venea să-l vadă. Şi nu numai alde gură-cască şi vagabonzi, care sunt nelipsiţi în asemenea ocazii, ci fel de fel de oameni. Bărbaţi în

drum spre târg, femei cu copii în braţe, călugări mirosind a tămâie, oşteni grăbiţi.

Se înşirau de-a lungul malului, lângă pietrele negre şi schela antică şi-l priveau învârtindu-se de colo-colo, intrând în apă, ieşind şi intrând din nou cu instrumentele lui ciudate, patrulând pe nisip şi acolo, direct pe jos, mânat parcă de o forţă malefică, desenând şi făcând o mulţime de calcule.

Deşi se vedea de departe că este un om impetuos (uneori era limpede că abia se poate stăpâni să nu-şi dea cu o mână peste cealaltă), nu părea să-i pese de privitorii care stăteau ore întregi să-l observe. Nici măcar nu-i băga în seamă. Ba chiar pe bătrâna Ajkuna, singura care a îndrăznit să se apropie de el şi să-l ameninţe, a privit-o cu o indiferenţă deplină. Ea a bătut de două-trei ori cu toiagul în pământ în faţa lui ca să-l facă atent, iar când bărbatul a ridicat ochii de pe mâzgălelile lui, ea i-a urlat în faţă: ce faci tu aici? Nu ţi-e frică de Ăl de Sus? Şi a ridicat toiagul arătând spre cer. Probabil că el n-a înţeles nimic din vorbele ei sau poate că n-a dat nici doi bani pe ele, asta nu se ştie. Ceea ce se ştie este că şi-a lăsat din nou privirea pe cifrele lui şi n-a mai ridicat-o de acolo.

Pentru că au înţeles că omului nu-i păsa de nimic, oamenii au început să-l bârfească şi să-i ia munca în băşcălie chiar acolo, în faţa lui. Uite, acum, când strecoară noroiul printre degete, vrea să vadă ce fel de pământ e aici, explica unul. Pentru că pământul e ca omul, tare sau moale, sănătos sau bolnav. Pe dinafară poate părea în regulă, şi totuşi răul să-l roadă pe dinăuntru. Ca şi ăsta de aici, pentru care nu poţi pune rămăşag că-i bun sau rău. De asta strecoară el noroiul printre degete, ca să-i cunoască secretele.

Aşa se comenta numai la câţiva paşi depărtare, în vreme ce omul continua să fie la fel de nepăsător ca şi

până atunci. Nimeni nu reuşise să intre în vorbă cu el. Singurul care putuse să se apropie era Gjelosh nebunul. Fără să spună cuiva, fără să se afle vreodată cum de reuşise, pe nepusă-masă, să intre în slujba străinului. Îl aştepta dis-de-dimineaţă să iasă din baracă, îi ţinea uneltele şi materialele, i le ducea pe mal sau i le lua de acolo. Ziua întreagă Gjelosh stătea după el, iar roşcovanul posomorât, ce părea că turbează atunci când treburile nu-i ieşeau ca la carte, accepta fără să murmure tovărăşia nebunului. Gjelosh îl privea cu admiraţie, gonea pe oricine s-ar fi apropiat prea mult de desenele pe nisip şi nu scotea o vorbă în prezenţa celuilalt. Doar atunci când arhitectul se închidea în baracă, îşi dădea şi el drumul la gură. Hei, Gjelosh, îl trăgeau oamenii de limbă, ia spune-ne cum lucrează stăpânul tău. Iar Gjelosh, plin de voioşie, lua un băţ şi începea să zgârie cu el pământul cu atâta zel, încât săreau pietricele şi bucăţi de noroi la douăzeci de paşi în jurul lui. Uite, asta face, hâr, hâr, hâr, hârâia şi scormonea el din ce în ce mai convins pământul.

X

Arhitectul a plecat la fel cum a venit, pe nesimţite. Într-o dimineaţă, Gjelosh nebunul se învârtea în jurul barăcii zăvorâte. Încerca să vadă ceva prin crăpăturile din scânduri, unde stătea minute bune, apoi se agita din nou în jurul colibei. Părea că nu-i vine să creadă că omul nu mai era acolo şi căuta să se convingă că baraca e pustie.

Toate acestea au continuat întreaga zi. Niciodată până atunci, în privirea nebunului nu se văzuse o asemenea tristeţe.

XI

Pluta continua să treacă de pe un mal pe celălalt al râului Ujana cea Rea oameni şi turme. Din ziua în care se hotărâse construirea podului, nici nu ştiu ce m-a împins să stau şi să urmăresc cine trece de pe un mal pe celălalt. În ultima sâmbătă din martie am stat aproape întreaga zi în apropierea vechii schele, privind. Era frig, iar ploaia măruntă aproape că ştersese de pe nisip urmele desenelor lăsate de arhitect la plecarea sa. Oamenii stăteau pe plută îngânduraţi, rebegiţi de frig, încercând să se apere de vântoasă. Pe chipurile lor uscăţive era greu să ghiceşti ce-i făcea să treacă pe malul celălalt. Poate că se duceau la doctor sau în ospeţie, la bancă sau la vreun parastas. Aproape jumătate dintre ei îmi erau cunoscuţi, iar pe ceilalţi îi vedeam pentru prima dată. N-avea rost să încerci să înţelegi cine sunt. Sub sutana unui călugăr sau sub veşmântul unui modest negustor de icoane putea să se ascundă consulul Veneţiei, plecat în misiune cine ştie pe unde. Asemenea cazuri nu erau puţine.

XII

Trei zile mai târziu, am stat din nou să observ pluta de pe prispa mănăstirii. Au trecut doar două turme de oi. Ca să le ducă pe toate, pluta a trebuit să facă mai multe drumuri. Ciobanii erau înfăşuraţi în suman ca orice om de la munte, numai că din cauza glugilor ascuţite păreau nişte creaturi înspăimântătoare.

În zorii dimineţii următoare, am auzit ca prin vis câteva voci îndepărtate, care păreau a striga după ajutor: lupul, oameni buni, lupul... Am sărit în picioare şi am ascultat mai bine; câteva voci răguşite strigau într-adevăr: Uka, Ukaaa. Am ieşit pe prispă şi, în ceaţa tulbure a dimineţii, am zărit pe malul celălalt patru sau cinci oameni având la picioare ceva care semăna cu o ladă. Ei erau cei care-l strigau pe plutaş. Strigătul lor, azvârlit peste râul umflat şi

tulbure, ajungea cu greu până la mine. Era o dimineaţă mohorâtă, rece, şi cine ştie ce nevoie urgentă îi făcuse să se urnească din culcuş atât de devreme. Uka, Ukaaa, strigară iar după plutaş, cu mâinile pâlnie la gură.

În cele din urmă l-am văzut şi pe Uka coborând spre mal, zgribulit, blestemându-i cu siguranţă printre dinţi pe călătorii necunoscuţi, vremea, râul şi pe el însuşi.

Când pluta s-a apropiat de malul celălalt, iar oamenii se pregăteau să urce pe ea, am văzut că lada aceea neagră pe care o duceau era de fapt un sicriu, pe care ei l-au ridicat cu grijă pentru a-l pune apoi pe podeaua ambarcaţiunii.

M-am întors în pat şi am încercat să adorm la loc, dar n-am mai putut.

XIII

Primul convoi cu oameni şi catâri încărcaţi cu materiale a ajuns pe 17 aprilie, pe la prânz. În faţă, dând din mâini ca şi când ar fi bătut toba, umflându-şi obrajii şi nemaiputând de bucurie păşea Gjelosh nebunul.

Oamenii şi animalele s-au oprit pe malul râului, chiar lângă baraca pustie a arhitectului. Acolo, în spaţiul dintre ea şi câţiva rodii sălbatici au început să descarce, operaţiune care a continuat toată ziua. Târziu, spre seară, locul devenise de nerecunoscut. Era o mare amestecătură de bagaje, unde, printre saci cu nisip, scări, frânghii de cânepă, bulumaci şi fel de fel de scule, se agitau o mulţime oameni, înţelegându-se în toate limbile pământului. Era o asemenea învălmăşeală, încât chiar şi lui Gjelosh nebunul, rămas cu gura căscată, i s-a topit toată veselia de la început.

Seara târziu, la lumina făcliilor, nou-veniţii au început să ridice barăcile. În noaptea aceea, o parte dintre ei au dormit afară, dacă somn se putea numi chinul acela

supraomenesc. Se învârteau, fără nici o noimă, de la tufişuri la malul râului, se strigau în gura mare unii pe alţii, dădeau să cânte, plângeau, gemeau în somn, făceau hu, hu, hu ca bufniţa, vomau pe unde apucau. În lumina făcliilor care pâlpâiau ici-colo totul semăna cu un coşmar. Adevărul e că zăpăceala şi vacarmul pe care l-au adus cu ei a fost primul semn că aici aveau să se petreacă evenimente importante. Construirea magaziilor şi a dormitoarelor a continuat câteva zile. Ar fi fost un miracol ca din toată harababura aceea să poată apărea câteva şandramale strâmbe. Dar nici ceva mai de doamne-ajută n-ar fi putut ieşi. Iar că din toate acestea avea să rezulte un pod era de neînchipuit. Pe cât de ordonaţi şi de îngrijiţi erau în tot ceea ce făceau oamenii de la „Bărci şi plute”, pe atât de gălăgioşi şi de murdari erau cei de acum.

Până la fârşitul lui aprilie au mai sosit două transporturi, dar munca la construcţia podului n-a început decât după venirea arhitectului. Oamenii îl strigau meşter-şef pentru că, după cum se părea, tot el avea să conducă şantierul podului. Săpăturile au început departe, lateral, în stufăriş, ca şi când podul ar fi vrut cu tot dinadinsul să ocolească râul. Erau săpate zeci de gropi şi şanţuri care nu duceau nicăieri. Se lucra la nivelarea pământului, departe de râu, de parcă n-ar fi vrut decât să-l amăgească: n-avem treabă cu tine, nu vezi unde săpăm? Tu vezi-ţi de cursul tău.

Labirintul de gropi şi şanţuri inutile devenea pe zi ce trece tot mai încurcat. A sosit şi ziua în care toată omenirea de acolo a început să-şi pună întrebarea dacă meşterul-şef e întreg la minte, de vreme ce face praf şi pulbere tot bănetul acela destinat construcţiei. Ba chiar, se şuşotea pe la colţuri, nu e o întâmplare faptul că se împrietenise atât de repede cu Gjelosh nebunul. Nebunul la nebun trage.

Se înţelege de la sine că Gjelosh se învârtea prin toată harababura aceea ca la el acasă, se umfla în pene, se strâmba, dădea din mâini ca un toboşar şi nimeni nu-l gonea de acolo. Nici cele două ajutoare ale arhitectului, oamenii care supravegheau lucrările, nu se luau de el. Spre deosebire de şeful lor, cei doi erau vorbăreţi şi agitaţi. Unul era ditamai vlăjganul, cu capul pleşuv şi câteva răni pe gât, despre care unii spuneau că ar fi semnele unei boli incurabile sau, după alţii, că ar fi cicatricile rămase în urma torturilor la care fusese supus cu ani în urmă, ca să divulge nişte secrete inginereşti. Cei care susţineau această teorie aveau, la rândul lor, două variante. Câţiva spuneau că omul nu suportase chinurile şi că dăduse totul în vileag. Alţi câţiva se arătau convinşi că rezistase, se chircise ca un pod sub mâna călăului, dar nu trădase nici unul dintre secretele meşteşugului.

Celălalt ajutor, spre deosebire de primul, era slăbănog şi totul la el era subţire şi ascuţit: capul, barba, oasele mâinilor. Mai târziu, când intrau cu toţii în nămolul de la mal, se spunea că meşterul-şef i se adresa stând cu spatele, numai şi numai ca să nu-i vadă picioarele scheletice.

XIV

Odată cu venirea caniculei, când apele râului au scăzut vizibil, mulţimea de şanţuri şi gropi de pe coastă se însufleţi brusc. Una după alta, săpătorii le prelungiră până jos, pe mal, după care apa râului începu să se scurgă în ele. Văzute de departe, şanţurile acelea semănau unor lipitori uriaşe, care sugeau din vigoarea râului, şi aşa destul de secătuită.

Nu au trebuit mai mult de două zile pentru ca Ujana cea Rea să pară alta. În locul unduirii domoale a valurilor s-a

împrăştiat peste tot un noroi gros, cu reflexe pământii pe ici şi pe colo.

Puţin mai la vale, canalele îi înapoiau apa râului, dar acolo unde urma să se construiască podul totul s-a schimbat şi s-a schimonosit cumplit. Prin băltoace se zăreau ici şi colo peşti morţi. Broaştele scoteau câte un ultim orăcăit înainte de a-şi da sufletul. Rapsozi sosiţi cine ştie de unde priveau cu tristeţe jalnicul peisaj şi se întrebau dând din cap: dar dacă o fi pierit şi zâna apelor, ce ne facem noi după aceea?

Pluta a fost mutată puţin mai la vale, iar plutaşul cel posac stătea toată ziua şi privea la furnicarul de alături.

În aceeaşi dezordine, murdari din cap până-n picioare, cu nişte feţe de strigoi, muncitorii cărau fără întrerupere butoaiele pline cu nămol. Acum nu numai râul, ci şi tot locul de jur împrejur se transformase într-o mocirlă cumplită. Dârele de noroi ajungeau până la drumul mare, ba chiar şi mai departe, la Hanul celor doi Robert.

În toată harababura asta, încruntat şi singuratic, se agita meşterul-şef. Pentru a se apăra de soarele fierbinte nu-şi pusese pe cap obişnuita împletitură de paie, ca toată lumea, ci o pânză care-i proteja ochii. Uneori, în razele soarelui aflat la asfinţit, chica lui arămie părea că aruncă în jur sclipiri stranii în peisajul acela de sfârşit de lume. Localnicii încetaseră să mai spună despre el că e nebun, dimpotrivă, credeau că mulţimea de oameni de pe şantier înnebunise de-a dreptul şi se întrebau dacă meşterul-şef va putea să ţină în frâu gloata aceea de zurlii.

Cu trecerea zilelor, peisajul se sluţea tot mai mult. Semăna acum cu o mlaştină fără viaţă şi ai fi putut crede că nu mai avea mult până să împrăştie în jur miros de putreziciune. Uitând de toate necazurile pe care râul le adusese până atunci, localnicilor le părea rău acum să-l vadă aşa.

Bătrânei Ajkuna nu-i venea să-şi creadă ochilor. Ia te uită cum au ucis râul, urla în gura mare, ia uite cum l-au sluţit, vai, vai! Şi începea să-l jelească, ca şi cum ar fi fost un om aflat pe patul morţii: te-au ucis în somn, sărăcuţul de tine, te-au văzut neputincios şi te-au hăcuit bucată cu bucată, lua-i-ar mama naibii să-i ia... vai, vai!

Şi intra în mijlocul bălţoacelor pentru a-l căuta pe meşterul-şef. O să vină ziua în care râul o să se răzbune, murmura. O să se umple din nou cu apă, o să-i crească puterile şi o să se răzbune. Unde o să vă băgaţi atunci? Unde?

La un moment dat i s-a părut că-l vede de departe pe cel căutat şi şi-a ridicat toiagul spre cer, ameninţător: în ce gaură de şarpe o să te strecori atunci, Anticristule?

XV

În vreme ce erau săpate gropile în care aveau să fie plantate picioarele podului, seniorul nostru, contele Stres Gjika, a primit o cerere în căsătorie pentru fiica sa. O cerere tare ciudată: ea nu venea de la ducii, baronii sau prinţii albanezi sau europeni, cum se întâmpla adesea, ci dintr-o direcţie neaşteptată, de unde nu mai venise niciodată o asemenea solicitare: de la turci. Guvernatorul uneia dintre provinciile de graniţă ale imperiului îi cerea contelui mâna fiicei sale pentru fiul lui, Abdullah. (Ce nume îngrozitor!) Cererea, cum au spus solii, se făcea cu binecuvântarea sultanului-împărat, fiind limpede că era o încuscrire politică. Seniorul nostru, Stres Gjikondi, nu se arătase prea prietenos cu noii vecini, iar acum aceştia încercau să-l îmbuneze.

Dintotdeauna, încuscrirele fuseseră un soi de ulei parfumat azvârlit peste valurile agitate ale duşmăniilor şi luptelor dintre stăpânitorii din Arber. Fireşte că acestea se potoleau pentru o vreme, dar pacea nu ţinea prea mult. Se

găsea din nou o pricină de sfadă, săbiile se ascuţeau într-ascuns, până venea şi ziua anunţului fatal: „avem de lămurit oarece”. După care era clar ce va urma: războiul.

Cu un an în urmă, fata seniorului nostru fusese cerută în căsătorie de contele Kashnjet şi, imediat după asta, de ducele Gjini, sau cum i se mai spune Dukagjini, cel care şi-a împodobit blazonul cu un vultur alb. Dar dacă, din motive numai de el ştiute, seniorul nostru l-a refuzat pe primul, al doilea a renunţat chiar el, îndată după ce nişte necunoscuţi i-au întins o cursă la Dumbrava cu plopi. Atacatorii anonimi au fost plătiţi, cu siguranţă, de vechii duşmani ai seniorului nostru, cei din clanul Skuraj, care au un cap de lup cu dinţii rânjiţi pe blazon.

În ultimii o sută de ani confruntările dintre prinţii şi seniorii albanezi au fost cumplit de numeroase. Prinţii din nord, din familia Balsha, care au pe blazon o stea albă cu şase colţuri şi se află de ani buni într-o mare nevoie de bani, au făcut rareori pace cu cei din clanul Topia, oameni mândri, care ţintesc de mult tronul întregului Arber. Cei din neamul Balsha nu s-au înţeles bine nici cu conţii din Myzeqeja, din familia Muzaka, cei care au adăugat pe vechiul lor blazon un izvor cu două braţe, ce se spune că ar înfăţişa ţiţeiul descoperit în ultima vreme pe pământurile lor. Şi tot la fel, familia Muzaka se află într-o permanentă duşmănie cu puternicul prinţ al Vlorei, Aranit Comnenul, deşi ambele familii sunt rude cu împăraţii Bizanţului, în vreme ce Dukagjinii şi cei din neamurile Balsha şi Topia şi-au căsătorit copiii cu odrasle din Europa, din familia regală a Franţei. Muzaka nu s-a avut bine nici cu Kastrioţii, care au şi ei un vultur pe blazon, dar nu alb, ca Dukagjinii, ci roşu şi cu două capete. Despre ducii din familia Gjini se spune că provin din legendara căsătorie a capului familiei, Gjin, cu o zână de la munte, în timp ce Kastrioţii sau Castrioţii, cum le place să-şi scrie numele,

sunt singurii seniori albanezi care folosesc drept pecete vechi mărgăritare. În urmă cu doi ani, la nunta contelui Kashnjet, dacă nu i-ar fi potolit bătrâna stăpână a casei, Dejdamina, între oamenii Kastrioţilor şi cei ai lui Dukagjini s-ar fi lăsat cu sânge.

Stăpânitorii din Arber şi-au închipuit că toate aceste războaie pot fi curmate prin căsătorii. Dar, cum am spus şi mai-nainte, încuscririle aruncate peste această mare furtunoasă nu au adus decât iluzii, înghiţite repede de norii negri ai urii. Căsătoria marelui conte Karl Topia cu Katrina, sora lui Balsha II, şi a acestuia cu Komita, fiica prinţului din Vlora, precum şi a celuilalt frate Balsha, Gjergj, cu Marija, fiica lui Andre Muzaka, nu le-au împiedicat deloc pe cele trei case nobiliare să uite repede jurămintele matrimoniale şi să sune trâmbiţa războiului.

Nici căsătoriile cu nobili străini n-au fost prea fericite. Încă de pe vremea când prinţul albanez Tanush Topia, tatăl marelui conte de azi Karl Topia, a răpit-o din convoiul de nuntă pe fiica regelui Franţei, Elena de Anjou, dusă pentru a fi măritată în Bizanţ, un destin crunt a lovit mai toate încuscririle făcute în Arber. Tanush Topia a răpit-o pe prinţesa franceză cu o uşurinţă nesăbuită, fără să-i treacă prin cap că intra într-un dublu conflict, cu Franţa şi cu Bizanţul deodată, ambele curţi de o mie de ori mai mari şi mai puternice decât el. Prinţul a trăit cu franţuzoaica cinci ani şi a avut doi copii, până ce socrul său, regele Franţei, s-a prefăcut că a uitat ofensa şi i-a invitat împreună, ginere şi fiică, la palatul său, chipurile pentru a se împăca. Acolo i-a ucis pe amândoi şi chiar şi acum, după atâţia ani, ori de câte ori privesc blazonul familiei Topia, leul încoronat, având la picioare crinii albi ai regilor Franţei, am impresia că privesc un alai mortuar.

Nu mai puţin tulbure a fost înrudirea lui Aranit Comnenul cu împăratul bizantin, dar, câtă vreme căsătoria

lui Tanush Topia a fost sămânţa urii, aici, dimpotrivă, duşmănia s-a stins după nuntă. Răcirea lui Aranit Comnenul cu Bizanţul a pornit de la neînţelegerile legate de vechea bază militară navală de la Oriccum, de lângă Vlora. Vrând să profite de situaţia grea prin care trecea Bizanţul, prinţul albanez a scos de prin sertare înscrisuri vechi care dovedeau că baza de la Oriccum, înainte de a fi însuşită şi refăcută de Roma, aparţinuse Iliriei, adică Arberului din ziua de azi. Fără a mai aştepta încheierea tratativelor diplomatice cu imperiul, el a atacat şi a ocupat jumătate din bază, apărată de o trupă de mercenari scandinavi. Atunci, Bizanţul s-a grăbit să-i ofere mâna unei prinţese, pentru a putea păstra cel puţin jumătatea cealaltă a bazei şi micile plaje ale împăratului din jurul ei. Se zvoneşte că, în ultima vreme, turcii fac şi pe dracu-n patru pentru a-l convinge pe Aranit Comnenul să le-o predea lor. Ei i-ar fi promis bătrânului prinţ sume imense de bani, ba chiar şi mâna unei prinţese pentru fiul său, ca să le cedeze măcar partea lui din bază, adică jumătate. Se mai spune că Aranit ar fi declarat că nu ar da baza nici în schimbul Frumoasei pământului. Pentru că baza e Frumoasa pământului şi a mării deopotrivă, ar mai fi zis el.

În ultima vreme, turcii sunt tot mai prezenţi de-a lungul şi de-a latul ţinutului Balcanilor. Îi întâlneşti pe marile drumuri, la hanuri, la porţile oraşelor aşteptând învoire să intre, la târguri, în porturi, peste tot. Uneori sub forma unor delegaţii, alteori ca negustori, grupuri artistice ambulante ori secte religioase, unităţi militare sau diverse alte grupuri. Cântecele lor lălăite şi monotone le poţi auzi acum cam peste tot. Mişcările lor, mersul uşor, amplificat de veşmintele largi, ce par croite anume pentru a le ascunde orice gest, dar mai ales limba lor, ale cărei cuvinte, spre deosebire de cântecele lor tărăgănate, par să se termine cu lovituri de ciocan, ei bine, toate acestea îmi

provoacă un soi de nelinişte. O nelinişte diferită de ceea ce simţeam până acum şi care uneori devine adevărată groază, când îmi spun că oamenii aceştia ascund o mulţime de mistere. În spatele zâmbetelor şi politeţii lor e ceva înşelător. Căci nu degeaba, în croiala hainelor lor de mătase, în turbane, în şalvari şi-n dolman nu există nici o tăietură dreaptă, nici un colţ sau unghi ascuţit. Totul e vălurit şi făcut în aşa fel încât să-şi poată schimba oricând forma. Sub un asemenea veşmânt înşelător este greu să deosebeşti mâna care ţine un hanger de cea care ţine o floare. Şi, la urma urmei, cum poţi să pretinzi sinceritate de la un popor care-şi ţine ascunsă obârşia, adică propriile femei?

Cu ceva timp în urmă am avut prilejul să văd o unitate militară de-a lor, care se întorcea acasă după ce participase la o confruntare între baronii din Ohrid şi clanul Muzaka. Era o trupă de lefegii care luptă o perioadă limitată, conform contractului pe care-l au. Sunt ani buni de când prinţii albanezi, ca toţi ceilalţi cârmuitori din Balcani şi ca însuşi împăratul Bizanţului, apelează la unităţi turceşti pentru a lupta în numele lor. Cu această ocazie, ei au fost văzuţi pentru prima oară în ţinuturile balcanice. Privindu-i cum merg în rând, cu pasul acela uniform pe care-l au toate armatele lumii, am simţit că mă ia cu frig. Pleacă, mi-am zis, şi totuşi ne iau cu ei. Privirile lor căutau cu lăcomie în jur şi atunci mi-am amintit vorbele lui taică-meu, Gjorg, cum că toate cuceririle se fac mai întâi cu ochii.

Cine i-a chemat cel dintâi? Mi-e teamă că această întrebare şi-o vor pune, cândva, multe dintre popoarele Europei. Nu-i o simplă întrebare, ci un strigăt de groază. Şi nimeni nu-i va putea răspunde. Fiecare va încerca să învinuiască pe altul. Încă de pe acum, adevărul a început

să se piardă în ceaţă. De parcă şi el ar fi înveşmântat în mătase turcească.

Şi uite că, zilele acestea, chiar de la ei a venit cererea în căsătorie. Când trimişii Porţii au trecut râul cu pluta pentru a ajunge la curtea contelui cu daruri scumpe, radiau de fericire. Straiele lor largi de mătase fâlfâiau triumfător. În schimb, la întoarcere, erau cătrăniţi rău de tot. Seniorul nostru n-a acceptat să le dea mâna fiicei sale. Pentru a nu-i irita mai tare, le-a spus că fata nu e destul de coaptă pentru logodnă şi că, de o vreme, zace bolnavă la pat. Adevărul e că fata avea şaptesprezece ani şi, cu toate că din boală ieşise palidă şi slabă, se vindecase. Dar era limpede că seniorul nostru nu dorise această căsătorie.

XVI

În vara aceea, lucrările la ridicarea picioarelor podului s-au desfăşurat zi şi noapte. După ce au săpat gropile pentru fundaţie, până ce au dat de stâncă, lucrătorii au început să le umple cu bolovani uriaşi. Aceştia erau scoşi dintr-o carieră veche şi, aduşi cu carele până aici, erau apoi aruncaţi în gropi cu ajutorul unei unelte căreia-i spuneau „scripete”. Scârţâitul lui se auzea încontinuu. Şi când lăsau jos bolovanii, legaţi cu funii groase, şi când trimteau acolo găleţile cu mortar.

În apropiere fuseseră săpate gropile pentru var şi o parte dintre muncitori erau albi din cap până-n picioare. Cu toate acestea, cenuşiul noroiului acoperea încă întregul peisaj.

Munca la fundaţia podului continua cu înfrigurare. Împreună cu ajutoarele sale, meşterul-şef petrecea ore întregi pe schelele din jurul gropilor. Uneori se căţărau ca nişte diavoli printre grinzile fixate în cruce, alteori, când căldura devenea insuportabilă, se aruncau în râu goi-puşcă, fără să le pese de vorbele lumii. Se lucra în grabă,

aşa încât picioarele podului să fie gata înainte de venirea toamnei, anotimp în care Ujana cea Rea îşi recăpăta vigoarea. Canalele de scurgere erau utile numai pe timp de vară, după primele ploi ele neputând face faţă creşterii râului, care avea să reintre în vechea albie.

Ori de câte ori pe cer apărea vreun nor, privirea neliniştită a meşterului-şef se îndrepta spre munţii din jur.

De fapt, toţi aşteptau venirea toamnei. Unii erau curioşi să vadă ce va face râul când va da piept cu primele piedici aşezate în calea lui. Alţii clătinau din cap, convinşi că Ujana cea Rea va şti să se răzbune. Pentru că nu degeaba i se spunea aşa.

Oamenii aşteptau cu sufletul la gură ca râul să se întoarcă în albia lui, aşa cum este aşteptat să revină omul care a lipsit multă vreme de acasă, iar în lipsa lui totul a fost întors cu fundul în sus. Deşi cei mai mulţi erau de partea râului, ba chiar se puseseră şi rămăşaguri pe felul cum avea să se răzbune, erau şi dintre aceia cărora le părea rău pentru pod. Dar ei erau încă puţini şi, în plus, nu-şi rosteau făţiş regretele.

Zilele se scurtau. A sosit şi sfârşitul verii, apoi primele zile de toamnă, dar nu s-a petrecut nimic memorabil. Unul dintre muncitori s-a înecat în groapa cu var, alţi doi s-au accidentat la „scripete”, dar acestea erau lucruri mărunte pe lângă ceea ce a urmat.

XVII

Nu doar oamenii piază-rea, aceia care provoacă şi trăiesc numai din nenorociri, ci întreaga suflare aştepta cu sufletul la gură să se întâmple ceva. Într-o zi, pe la mijlocul toamnei, râul a venit mai tulbure ca niciodată. Undeva sus, în munţi, se dezlegaseră băierile cerului.

Apele proaspete, aidoma avangardei unei oştiri, se aruncau înainte, dar canalele de scurgere le înghiţeau cu uşurinţă, fără a le lăsa să treacă prin şantier.

Acum era clar că bătălia râului cu constructorii podului nu se va lăsa aşteptată prea mult.

S-au mai scurs câteva zile frumoase, apoi cerul s-a umplut de nori. A început o ploaie măruntă, monotonă, ce părea că vrea ca nici un colţ de lume să nu scape neudat. Înfăşuraţi în pelerine negre, fără mâneci, constructorii îşi continuau munca în ploaie. Cum de nu se tem, se întrebau oamenii, cum de n-o iau la sănătoasa acum, când râul se trezeşte din somn.

Dar râul părea că nu se grăbeşte. Că-şi adună toate forţele înainte de a se năpusti buluc înainte. Canalele de scurgere făceau cu greu faţă asaltului. Şi totuşi, Ujana cea Rea nu arătase încă tot ce putea. Bătrâna Ajkuna prorocea că râul avea să se joace cu podul ca mâţa cu şoarecele.

Au mai trecut câteva zile cu ploaie şi acum întârzierea râului părea mai înfricoşătoare decât pericolul puhoaielor. Ba chiar şi constructorii, care până atunci rămăseseră calmi, păreau acum neliniştiţi. Câteva fulgere reci, îndepărtate, ca nişte mesageri surdomuţi, sporeau neliniştea. Şi-a trimis toate semnalele, şuşoteau oamenii, vai şi-amar de cine nu le pricepe.

Era clar pentru toţi că râul putea să se umfle de la o zi la alta, deşi semnele erau puţine. Of, nu degeaba i se spune Ujana cea Rea, murmurau oamenii. E vicleană şi plină de neprevăzut.

Şi, într-adevăr, râul a venit mare când toată lumea se aştepta mai puţin. După zilele cu ploaie, cerul s-a limpezit brusc. Un cer albastru de-ţi vătăma ochii s-a întins dintr-un orizont într-altul. Nimeni n-ar fi crezut că râul, care nu dăduse nici un semn de viaţă până atunci, ar fi putut să se

umfle tocmai într-o zi ca aceea. Totuşi, el chiar atunci a făcut-o.

La început s-a auzit un bubuit ca un tunet de ploaie, după care au năvălit apele. Într-un asalt furios, ele au trecut peste îngrăditurile din jurul canalelor de scurgere şi s-au năpustit spumegând în vechea albie. În câteva clipe s-a format un şuvoi nemaivăzut. Gropile şi îngrăditurile lipite cu argilă au dispărut cât ai clipi. După ce au făcut una cu pământul lemne, stâlpi de tot felul, scule şi resturi amestecate, pe care nu se ştie unde le-au dus, apele s-au năpustit cu o forţă întreită asupra picioarelor neterminate ale podului. Cărau cu ele nu numai trunchiuri de copaci şi bolovani, ci şi capre, lupi, şerpi înecaţi şi alte mortăciuni, desprinse parcă de pe stindardele unei oştiri învinse. Aşa cum erau, la grămadă, acestea se aruncară pieptiş asupra podului, dădură înapoi, atacară pe dreapta, apoi pe stânga, spumegând de neputinţă acolo jos, la picioarele lui, dar stâlpii de piatră erau de neclintit. Doar atunci oamenii îl văzură pe meşterul-şef, care şedea pe una dintre scândurile puse între două picioare ale podului şi urmărea zbaterea furioasă a Ujanei celei Rele. Unii spun că l-au auzit când şi când cum râdea.

Era limpede acum că în prima sa confruntare cu căpăstrul de piatră pe care i-l puseseră, Ujana cea Rea fusese învinsă. Rămăşiţele pe care le-a luat cu ea, ca şi zidarul beat, despre care nimeni nu ştia cum căzuse în apă, erau o răzbunare mult prea palidă. Apele continuau să curgă la vale, mai tulburi ca niciodată, iar de la noroiul de argilă pe care-l căra cu ea Ujana cea Rea căpătase o nuanţă sângerie.

Oamenii priveau la dinţii aceia de piatră ce-i străpungeau spinarea şi o căinau. O să se umfle din nou, şuşoteau, o să-şi revină după cât a zăcut toată vara şi pe urmă să vedem care pe care.

Dar au trecut două săptămâni, Ujana cea Rea a venit şi mai furioasă, asaltul apelor a fost chiar mai puternic, vuietul şi mai cumplit, numai că podul a rămas tot în picioare.

XVIII

A doua toamnă s-a dovedit mai rece ca niciodată. După primele asalturi, Ujana cea Rea s-a limpezit, apele au luat culorile lor obişnuite, ceva între albastru deschis şi verde. În culorile acelea, cu care eram obişnuiţi de ani şi ani, ni se părea că acum se ascund ura şi dorinţa rece de răzbunare.

Deasupra ei, constructorii, încărcaţi cu bolovani şi găleţi cu mortar, se mişcau ca nişte fantome pe schelele de scânduri şi stâlpi de lemn. Râul curgea jos, apatic, în vreme ce ei îşi continuau sus munca.

În lunile acelea de toamnă nu s-a petrecut nici un eveniment demn de a fi relatat. Un înecat, adus de ape cine ştie de unde, s-a lovit de piciorul din mijloc, s-a învârtit o bucată de vreme în jurul lui, apoi s-a dus din nou la vale. Era chiar în ziua în care, prin ţesătura de scânduri şi stâlpi ai schelei s-a văzut tulbure un început de arc, ce unea cele două picioare de la mijloc. După cum se pare, nu era departe clipa încheierii primului arc.

XIX

În prag de iarnă, odată cu primele geruri, au apărut peste tot dervişi rătăcitori. Fuseseră văzuţi pe drumul mare, la Hanul celor doi Robert şi mai departe, la Piatra Frigurilor. Călătorii sosiţi din principatele vecine spuneau că-i întâlniseră şi acolo, ba chiar, după alţii, dervişii fuseseră văzuţi peste tot pe vechea Via Egnatia. Când în grupuri mici, când doi câte doi sau, în majoritatea

cazurilor, singuri, păşeau neobosiţi cu tălpile lor goale şi murdare.

Ieri-dimineaţă, devreme, am văzut doi dintre ei grăbindu-se pe drumul pustiu. Unul mergea înainte, celălalt câţiva paşi în urma lui, iar eu, privindu-le hainele zdrenţuite şi pline de praf, fluturând în vântul rece, m-am întrebat aproape cu glas tare: de ce?

Cine erau aceşti rătăcitori şi de ce apăruseră, în acelaşi timp, peste tot în ţinutul Balcanilor, acum, în prag de iarnă?

XX

Bruma acoperise pământul. Doi rapsozi ambulanţi au poposit câteva nopţi la rând la Hanul celor doi Robert, unde i-au desfătat pe călători cântându-le cele mai noi balade. Cântecele vorbeau despre Ujana cea Rea şi nu prevesteau nimic bun. Subiectul, dacă-i pot spune aşa, suna cam în felul următor: crăiesele apei nu vor uita niciodată jignirea pe care străinii i-au adus-o râului. Răzbunarea putea să întârzie, dar va veni neapărat.

Asemenea balade ar fi fost pe placul oamenilor de la „Bărci şi plute”, dar degeaba, căci bătălia era deja pierdută, iar podului care se ridica acolo n-aveau ce să-i facă nici cu o mie de balade, darmite cu una. Pentru că nu se mai auzise până acum ca un pod sau orice altă construcţie să poată fi doborâtă cu un cântec.

Din ziua în care plecaseră, înfrânţi şi supăraţi, cei de la „Bărci şi plute” nu mai fuseseră văzuţi, de parcă ar fi dispărut din lumea aceasta. Şi uite că acum, baladele de la Hanul celor doi Robert mi-au amintit din nou de ei. Oare renunţaseră de-a binelea la luptă sau doar aşteptau să apară prilejul potrivit?

În timpul acesta, Ujana cea Rea clipocea din ce în ce mai trist sau poate ni se părea nouă aşa pentru că ştiam că îi puseseră căpăstru de piatră pe grumaz.

XXI

Către sfârşitul toamnei, seniorul nostru şi-a chemat, ca de obicei, cei mai buni prieteni la vânătoarea de la Râpa Lupului, pe care o organiza în fiecare an şi la aceeaşi vreme.

În afară de seniorii şi vasalii vecini, a venit şi puternicul stăpânitor al Arberului de Miazăzi, Gjin Bue Shpata. Din nord au sosit doi dintre fiii bătrânului Balsha, Gjergj Balsha şi Balsha II, împreună cu nevestele lor, contesele Marija şi Komita. Tot astfel, au venit unul după altul seniorul din Zadrima, Nikollë Zaharia, cel care are pe blazon un linx, baronii Pal Gropa şi Vlash Matranga, stăpânitor la Ohrid şi la Pogradec, primul, al doilea, la Karavasta, precum şi un alt senior, al cărui nume a fost ţinut secret şi despre care se zicea doar că este „un cunoscut stăpânitor din Munţii cei Mari”.

Ca de fiecare dată, vânătoarea a avut parte de toată strălucirea cuvenită. Cornul de vânătoare, tropotul cailor şi lătratul câinilor au răsunat douăzeci şi patru de ore la Râpa Lupului. N-au fost accidente, cu excepţia morţii unui gonaci sfârtecat de urs, iar Nikollë Zaharia şi-a scrântit un picior, lucru care i-a supărat pe oaspeţi, dar a fost repede uitat.

Nici vremea nu a fost rea. Doar la întoarcere, la sfârşitul partidei, a început să fulguiască uşor şi ceata de vânători, cu zăpada pe umeri, părea ieşită din poveste.

Totuşi, privindu-i cum treceau în şir, sufletul mi-a fost cuprins de o presimţire neagră. Blazoanele şi celelalte însemne de pe veşmintele nobililor, coarnele de capră sălbatică, aripile de vultur şi coamele de leu mi-au amintit,

împotriva dorinţei mele, de animalele înecate cu ceva vreme în urmă, pe care Ujana cea Rea le purtase la vale. Apără-i, Doamne, pe seniorii noştri, mi-am spus în sinea mea. Ţine-i departe de rele, Sfântă Marie.

Oaspeţii nu au mai stat mult, fiecare fiind dornic să ajungă mai repede la el acasă. În cele trei zile cât au fost găzduiţi aici (mai puţin ca în alţi ani) s-a aşteptat vestea despre o nouă încuscrire, lucru care nu s-a întâmplat. În schimb, invitaţii au luat parte la o întrunire secretă unde s-a vorbit despre ameninţarea otomană.

În timp ce bărbaţii stăteau la sfat, cele două contese cumnate, Marija şi Komita, au vrut să meargă să vadă cum se construieşte podul. A trebuit să le însoţesc şi să le explic ce înseamnă să ridici un pod, lucruri despre care ele nu ştiau nimic. O bucată de vreme s-au mirat de numărul mare al constructorilor de jos, de pe mal, de gălăgia, agitaţia şi feluritele limbi pe care le vorbeau aceştia. Apoi Komita, care fusese cu o lună în urmă oaspetele tatălui meu, la Vlora, a spus ceva despre agitaţia de la baza navală din Oriccum, apoi au bârfit o vreme femeile din casele nobiliare, cu precădere pe ducesa de Durrës, Johana, care, după moartea soţului ei, era dispusă să se mărite din nou etc., etc., ajungând în cele din urmă la cumnata lor, Katrina, alintata fiică a bătrânului Balsha, pe care cele două, se vedea de la o poştă, o invidiau. Am încercat să întorc din nou discuţia spre baza de la Oriccum, dar mi-a fost foarte greu, şi n-am izbutit.

La picioarele noastre, Ujana cea Rea spumega lovind malurile, dar pe cele două femei nu le mai interesa nici ea şi nici podul de deasupra ei. Continuau să-şi bârfească cunoştinţele, relaţiile amoroase, bijuteriile şi veşmintele lor scumpe, iar eu, deşi încercam să nu le ascult, simţeam cum vorbele lor îmi pătrund ca o otravă în urechi. O bucată de vreme au comentat cu răutate cererea de

căsătorie a demnitarului otoman pentru fiica seniorului nostru. Râdeau de se prăpădeau de „ginerele turc”, cum îi spuneau ele, îşi imaginau şalvarii largi ai acestuia, se sprijineau una pe alta ca să nu alunece în noroi de atâta râs şi apoi, chicotind din nou, încercau să-i pronunţe numele, Abdullah, pe care-l silabiseau din ce în ce mai caraghios, mai ales atunci când încercau să-l alinte, cu un „uţ” la final.

XXII

În ultimele zile din brumar şi prima săptămână de iarnă, dervişii rătăcitori au continuat să fie văzuţi peste tot. În sinea mea îmi spuneam că aceşti rătăcitori ciudaţi nu sunt altceva decât spionii marelui stat asiatic, cu care eram fără voia noastră vecini.

Ei strângeau, cu siguranţă, informaţii despre pământul şi despre drumurile din Arber, despre alianţele sau disputele dintre prinţii albanezi, despre ranchiunile care-i măcinau. Uneori, când îi vedeam, mi se părea că, sub cerul îngheţat de decembrie, duşmăniile sunt mult mai vizibile ca în alt anotimp.

Fără să vreau îmi aminteam fragmente din discuţiile celor două contese bârfitoare şi uneori se întâmpla ca, pe neaşteptate, să repet în sinea mea ca un obsedat numele „ginerelui turc”: Abdullăhuţ.

XXIII

Unul dintre novicii abaţiei m-a trezit devreme ca să-mi spună că la pod se întâmplase ceva. Deşi mersese chiar el acolo, nu reuşise să afle nimic precis.

Am sărit imediat din pat. După cum mi se-ntâmpla adesea când primeam veşti sau visam urât, am întors imediat privirea spre munţi. Obicei rămas din copilărie,

când bunica îmi spunea: orice semn ai primi, bun sau rău, înainte de toate trebuie să-l arăţi muntelui.

Simţeam că pe munte ninge, deşi munţii nu se zăreau. Când am ajuns pe malul râului, tabloul era într-adevăr incredibil. După cum îmi spusese novicele, constructorii încetaseră lucrul, ceea ce nu se întâmplase niciodată până atunci. Oamenii aceştia, pe care nu-i făcuseră să dea înapoi nici frigul şi nici grindina, şi nici chiar Ujana cea Rea, abandonaseră acum şantierul şi se strânseseră grupuri-grupuri pe mal, privind unii spre pod, alţii spre râu, ca şi când le-ar fi văzut pentru întâia oară.

Ajungând mai aproape am observat alţi oameni, care, urcaţi pe schele şi pe stâlpi, priveau îngrijoraţi la picioarele podului. Printre ei, lângă arcul din mijloc abia încheiat, i-am recunoscut de departe pe meşterul-şef şi pe cele două ajutoare ale sale. Împreună cu ceilalţi, cercetau concentraţi arcul de piatră, se sfătuiau, apoi se concentrau din nou asupra lucrării, se întindeau ca să vadă picioarele podului, după care se adunau iar ca să se sfătuiască.

— Gjelosh, ce s-a întâmplat? l-a întrebat cineva pe nebun, care venea în goană de acolo. Ori s-a sfărâmat piciorul?

— Podul, brr, rău, foarte rău, podul, hm, mi-e frică, făcu celălalt.

Nu a trecut prea mult timp şi s-a aflat adevărul: în timpul nopţii, podul fusese distrus în câteva locuri. Picioarele din mijloc, firidele laterale şi mai ales arcul proaspăt terminat aveau câteva spărturi, ca nişte urme uriaşe de gheare, apărute inexplicabil. Palizi şi nervoşi, meşterul-şef şi ajutoarele lui încercau să înţeleagă cu ce fel de instrumente fuseseră făcute spărturile. Meşterul-şef, cu chipul împietrit şi înfăşurat tot într-un suman miţos, privea în depărtare, ca şi când s-ar fi aşteptat ca adevărul să apară de acolo.

— Astea nu sunt lovituri de ciocan, domnule, a zis într-un târziu unul dintre meşterii pietrari.

— Ce spui? a făcut meşterul-şef.

— Nu sunt lovituri nici de ciocan, nici de daltă...

— Dar ce sunt? a insistat meşterul-şef.

Meşterul a ridicat din umeri şi a privit spre ceilalţi. Aveau cu toţii feţele pământii.

— Rapsozii, a murmurat un altul. În urmă cu câteva săptămâni, la Hanul celor doi Robert, au spus ceva despre crăiesele apei...

— Destul, a urlat meşterul-şef şi, cu o mişcare bruscă s-a aplecat peste arcul spart pentru a vedea şi mai bine loviturile.

A rămas aşa ceva vreme şi, convingându-se că nu erau nici lovituri de ciocan, şi nici de daltă, a simţit, la fel ca toţi ceilalţi din jur, cum îl cuprind fiori de groază.

XXIV

Vestea că podul fusese vătămat a făcut ca lumea să iasă pe ambele maluri ale râului la fel ca în zilele de după inundaţii, când au dat cu toţii năvală să strângă de pe mal lemne de foc.

De data aceasta apa nu mai aducea nimic. Au fost şi dintre aceia care au rămas cu orele pe mal, oameni care se jurau că au zărit în valuri, dacă nu chipul crăieselor, atunci măcar pletele sau strălucirea cosiţelor. Îşi aminteau apoi de rapsozii ambulanţi, de straiele şi de chipurile acestora şi încercau să reproducă versurile baladelor, pe care le poceau îngrozitor.

Cine ar fi crezut că vorbele lor se adeveresc? clătinau din cap gânditori. Ăia n-au fost rapsozi, ci vrăjitori.

În timpul acesta, Ujana cea Rea curgea nepăsătoare. Fusese învinsă şi umilită după asaltul ratat asupra podului, redusă, în unele locuri, la puterea unui pârâiaş, dar nici ea

nu rămăsese datoare: reuşise în cele din urmă să dea o lovitură monstrului.

Noaptea, ca o nălucă cenuşie, podul îşi arcuia peste râu singurul lui arc, distrus în cel mai josnic mod cu putinţă. Porţiunile tencuite, cimentul şi varul proaspăt de peste ele păreau nişte bandaje murdare aplicate pe un picior rănit. Cu spinarea aceea numai petice, podul îţi inspira acum groază.

XXV

Chiar la vremea aceea, l-am găzduit preţ de două nopţi la mânăstire pe un călugăr ciudat, pe nume Brokhard, care se întorcea în Europa din Bizanţ, unde fusese trimis în misiune de ţara sa.

Citeam în pridvor, la lumina zilei care se sfârşea, când au sosit şi mi-au spus că un bărbat care părea a fi călugăr trecuse râul cu ultima plută şi întreba ceva într-o limbă necunoscută. Le-am spus să-l aducă la mine.

Avea un chip extraordinar de ascuţit, membrele lungi şi era plin de praf din cap până-n picioare.

— N-am mai văzut un drum atât de lung, a zis, arătând cu degetul spre propria persoană, ca şi când drumul acela l-ar fi avut înfăşurat în jurul pieptului. Şi aproape peste tot se repară.

L-am privit mirat şi m-am grăbit să justific starea drumului.

— Este vechiul drum Via Egnatia, pe care îl repară nişte constructori, i-am spus.

El a dat din cap şi şi-a lepădat mantia din care s-a împrăştiat un nor de praf.

— Sunt tot cei care construiesc şi podul de piatră.

— Da, a făcut el, i-am văzut când am venit.

Fără mantie, omul părea şi mai deşirat. Avea mâinile atât de subţiri, încât, dacă le-ar fi pus cruciş, ar fi putut să evoce însăşi moartea.

— O deviere a acestui drum te scoate la baza militară de la Vlora, nu-i aşa? a întrebat el.

E cu siguranţă spion, mi-am zis.

— Da, i-am răspuns.

La urma-urmei, mă lăsa rece faptul că întreba despre baza de la Vlora. Ea aparţinea acum altcuiva.

L-am invitat să se aşeze pe blănurile de lângă foc şi am aşternut măsuţa.

— Hai să mâncăm ceva, sunteţi cu siguranţă flămând.

Am rostit aceste vorbe cu un glas atât de nesigur, de parcă mi-ar fi fost teamă că n-aş fi putut să satur cu mâncare grămada aceea de oase. Ca şi când mi-ar fi înţeles nedumerirea, el a zâmbit cu gura până la urechi.

— Sunt oaspetele vostru. Slavii îi spun musafirului *gost*, şi ei au împrumutat acest cuvânt de la englezi, care spun *ghost* fantasmei, umbrei, spiritului. Zâmbi din nou: Şi, ca orice spirit, am nevoie şi de carne. Ha, ha, ha!

Avea un râs care ar fi băgat pe oricine în sperieţi. M-am ferit să-i privesc omuleţul, care părea că vrea să-i spargă pielea gâtului şi să iasă afară.

— Simţiţi-vă ca la dumneavoastră acasă, l-am îndemnat.

El a continuat să râdă o bucată de vreme, nedezlipindu-şi privirea de pe masă. Gândul că aveam să-mi petrec seara cu un om care nu era străin de lingvistică mi-a adus o mulţumire neaşteptată.

— Ce noutăţi mai sunt? l-am întrebat, lăsând discuţia despre lingvistică pe mai târziu.

El a deschis braţele ca şi când ar fi vrut să spună: nimic extraordinar.

— În Europa, după cum ştiţi, se duce război de o sută de ani. Iar Bizanţul fierbe de intrigi şi comploturi.

— Ca întotdeauna, am spus eu.

— Da, ca întotdeauna. Tocmai au luat sfârşit sărbătorile închinate înfrângerii şi orbirii oştirii bulgare. După ele parcă înnebunesc cu toţii. Acolo, după cum ştiţi, se caută mereu motive de sfadă.

— Orbirea oştirii bulgare? am întrebat. Cum vine asta?

Cu fraze scurte, Brokhard mi-a descris măcelul săvârşit de împăratul bizantin asupra oştirii bulgare înfrânte, când celor cincisprezece mii de prizonieri li s-au scos ochii. (Ştiţi cu siguranţă că asta este o pedeapsă legală în Bizanţ, mi-a spus el.) I-a lăsat întregi doar pe o sută cincizeci dintre aceştia pentru a-i putea ajuta pe ceilalţi să ajungă în capitala Bulgariei. Zi şi noapte, această armată cu gropile ochilor goale a mărşăluit spre ţara de unde-a venit.

— Ce oroare, a continuat Brokhard, înghiţind bucăţile de carne. Nu-i aşa?

Mi se părea că, pe măsură ce mânca, în loc să pună carne pe el, după cum glumise adineauri, părea că devine şi mai străveziu.

— Statele mari au şi răzbunări pe măsură, a mai zis.

O bucată de vreme am discutat despre politică. El mi-a dat dreptate în ceea ce gândeam, şi anume că Bizanţul îşi trăise traiul, iar pericolul principal în zilele noastre era statul otoman.

— În toate hanurile la care am tras nu se vorbeşte decât despre ei, a urmat el.

— Şi, cu siguranţă, toţi îşi frământă mintea să afle cine a fost primul care i-a scos din bârlog, din pustietăţile Asiei şi nici prin cap nu le trece ce să facă pentru a le stăvili înaintarea.

— Da, a oftat Brokhard, oamenii, când nu vor să înfrunte răul, încep să se întrebe cine şi de ce l-a adus. Şi pentru voi e un pericol iminent, nu-i aşa?

— Noi îi avem deja la poartă.

— O, da. Voi sunteţi poarta Europei.

M-a întrebat apoi despre ţara noastră şi mi-am dat seama că nu ştia mare lucru despre ea. I-am explicat că noi suntem urmaşii ilirilor şi că latinii ne numesc ţara *Arbanum* sau *Albanum*, ori *Regnum Albaniae*, iar pe locuitori *arbanensen* sau *albanensen*, care e acelaşi lucru. I-am mai spus apoi că, nu cu mult timp în urmă, ţara noastră a început să fie cunoscută sub un nume nou, dat chiar de locuitorii ei. Acest nume nou este Shqipëria, care vine de la cuvântul *shqiponjë*, adică vultur. Aşadar, Arberul nostru se mai numeşte în ultima vreme şi Shqipëria, care înseamnă un stol, o mulţime de vulturi, iar locuitorii lui îşi spun shqiptari, care vine de la acelaşi cuvânt.

El mă asculta cu mare atenţie, iar eu am continuat să-i povestesc despre o listă veche cuprinzând popoarele şi semnele lor totemice, despre care-mi vorbise un călugăr sloven, în care albanezul era asociat cu vulturul (*dobar*), sârbul cu lupul, croatul cu cucuveaua, ungurul cu linxul, iar românul cu pisica.

El clătina mereu din cap şi, când i-am spus că noi, albanezii, suntem, împreună cu grecii, cele mai vechi popoare din Peninsula Balcanică, a rămas gânditor cu lingura în aer. Noi suntem autohtoni aici, am urmat eu, încă din vremuri vechi. Slavii, care în ultima vreme au devenit foarte neastâmpăraţi, aşa cum sunt de regulă toţi veneticii, nu au mai mult de trei, patru secole de când au sosit din stepele de la soare-răsare. Ştiam că trebuie să-i demonstrez într-un fel sau altul acest lucru, aşa că i-am vorbit despre limba noastră. I-am spus că ea, după cum explică unii dintre călugării noştri, este contemporană, dacă nu chiar mai veche, cu limba greacă, lucru dovedit, potrivit aceloraşi călugări, prin cuvintele pe care greaca le-a luat din limba noastră.

— Şi nu orice cuvinte, i-am spus, ci nume de zei şi de eroi.

Ochii celuilalt sclipeau de curiozitate. I-am pomenit despre Zeus, Demetra, Tetis, Odiseu, Haos, cuvinte care provin, după cum susţineau aceiaşi călugări, din cuvintele albaneze *zë*, *dhé*, *det*, *udhë* şi *haes*, iar el a lăsat lingura în farfurie.

— Mănâncă, *ghost*, i-am spus, privindu-i aproape cu teamă lingura, singurul lucru care părea că-l mai ţine legat de lumea celor vii.

— Vorbele pe care mi le-ai spus sunt ciudate, abia a putut el să articuleze.

— Când cineva îţi ia cuvintele care numesc zeii este ca şi când ţi-ar lua o parte din suflet, i-am zis după aceea. Dar lasă, nu e momentul pentru orgolii şi deşertăciuni. În clipa aceasta, cele două limbi ale noastre, albaneză şi greacă, sunt ameninţate de un nor negru, limba osmană.

El a dat din cap.

— Lupta dintre limbi nu este mai puţin odioasă decât lupta dintre oameni, a zis.

Am simţit cum discuţia, pe care chiar eu o începusem, acum mă întrista.

— Se apropie limba pustiului, am repetat, iar în clipa aceea privirile noastre s-au întâlnit, cu terminaţia *lâk*, am continuat aproape în şoaptă, ca un tăvălug îngrozitor.

— Sărmanii de voi! i-a scăpat lui.

Am clătinat din cap disperat.

— Şi nimeni nu înţelege primejdia, am spus din nou.

— Ah, a făcut el deodată şi, cu o mişcare smucită, ca şi când s-ar fi smuls dintr-o capcană, s-a ridicat de la masă.

Acum era liber să se transforme din nou în fantasmă.

XXVI

La trei zile după plecarea lui Brokhard podul a fost din nou atacat. De data aceasta n-a mai fost vorba doar de crăpături şi zgârieturi, ca data trecută, ci au fost smulşi bolovani din stâlpii de susţinere. Şi mai curios a fost faptul că unii dintre bolovani au fost scoşi din construcţia aflată sub apă, ceea ce nu numai că i-a speriat pe oameni, dar le-a dat bătaie de cap şi constructorilor. Repararea stricăciunilor de sub apă era aproape imposibilă, înainte ca râul să sece din nou pe timp de vară.

Această a doua intervenţie a spiritelor apei i-a îngrozit pe toţi. Cu toată nervozitatea meşterului-şef şi a ajutoarelor lui (chica roşcată a arhitectului apărea când la un capăt al podului, când la celălalt), munca a încetinit. Din şantierul care semăna acum cu un câmp de bătălie abandonat, aşa cum înainte vreme se împrăştia noroiul săpăturilor, acum nu răzbăteau decât zvonuri înfricoşătoare. Doar că ele călătoreau mai repede decât nămolul şi ajungeau mai departe decât el.

Unii dintre constructori au început să plece de pe şantier. Cu tolba în spinare, fără a-şi lua nici măcat simbria, aceştia părăseau tabăra, pe care o credeau blestemată, pe furiş, în timpul nopţii.

Din ce în ce mai des, în discuţiile nesfârşite ale oamenilor apărea ideea că podul trebuie dărâmat înainte de a fi prea târziu.

XXVII

Într-o dimineaţă, în zori, meşterul-şef a plecat fără să spună nimic. Nu se ştia unde s-a dus şi pentru ce. E de la sine înţeles că nu anunţase pe nimeni. Cu o zi în urmă le bătuse cu biciul pe cele două ajutoare ale sale, însoţindu-şi loviturile cu câteva înjurături ciudate: câini, palavragii, mincinoşi, sluţi, poponari. După care aruncase biciul şi nu-l mai văzuse nimeni.

Pe şantierul podului se muncea în dorul lelii. Gjelosh se învârtea mânios în jurul barăcii meşterului-şef, apropiindu-şi când ochiul, când urechea de gaura cheii. Cei doi adjuncţi pedepsiţi se arătau ici şi colo, având pe obraz semnele de bici. Unul dintre ei, slăbănogul, păşea încruntat şi părea din cale-afară de afectat de umilinţa la care fusese supus, în vreme ce celălalt, vlăjganul, avea un aer triumfător şi-şi expunea cu mândrie vânătăile, ca şi când ar fi fost un mare semn de nobleţe.

Din cauza absenţei meşterului-şef disciplina pe şantier slăbea din zi în zi. Erau convinşi cu toţii că acesta n-avea să se mai întoarcă şi nu le mai rămânea de făcut decât să aştepte porunca să dărâme podul sau, cel puţin, să-l lase în plata Domnului.

Dar meşterul-şef s-a întors pe neaşteptate, aşa cum plecase. Împreună cu el au mai venit şi alţi câţiva funcţionari. Chiar din prima clipă, aceştia s-au dus imediat la locul cu pricina, unde au rămas ore întregi. Priveau zgârieturile, locurile de unde fuseseră scoşi bolovanii, clătinau din cap şi făceau nişte semne doar de ei înţelese. Uimindu-i pe toţi, unul dintre ei s-a dezbrăcat şi a intrat în apă pentru a cerceta, pare-se, stricăciunile produse picioarelor podului.

A doua şi a treia zi, lucrurile acestea s-au repetat. Grupul era condus de un bărbat slab, înalt şi adus de spate. Trebuie că avea ceafa înţepenită, pentru că-şi mişca cu greu capul. Din felul în care se purtau toţi ceilalţi cu el, inclusiv meşterul-şef, care de obicei nu băga în seamă pe nimeni, toţi au înţeles că omul trebuia să fie unul dintre şefii cei mari de la drumuri şi poduri.

Ia uitaţi-vă cum l-a cocoşat Dumnezeu pe blestematul ăla, bombănise bătrâna Ajkuna de cum îl văzuse. La fel o să-i ologească pe toţi cei de acolo. O să-i cocoşeze ca pe podul acela, până ce capul o să le ajungă la picioare,

pentru că nu degeaba a spus Prea-Înaltul: făcea-te-ai ghem să-ţi mănânci picioarele, tu, blestematule!

XXVIII

Am fost chemat degrabă la conte. Erau toţi acolo: delegaţia celor de la drumuri, meşterul-şef şi grămăticul stăpânului nostru. Chipuri întunecate. Îl aşteptau pe conte.

Nu ştiam de ce fusese convocată întrunirea aceea. Oare nu cumva le trecea prin cap să renunţe la construirea podului? Era greu de crezut că seniorul nostru ar fi putut să înapoieze chiar şi o mică parte din bani. Ei nu-i cunoşteau cerbicia.

Membrii delegaţiei şedeau gârboviţi în jilţurile înalte. Omul cu ceafa ţeapănă, pe care-l ocărâse bătrâna Ajkuna, se afla printre ei.

Aceste convocări îmi deveniseră nesuferite. Şi cu atât mai mult cu cât era vorba despre limba ciudată a drumarilor, din cauza căreia două zile după aceea nu mai scăpam de durerea de cap. Mie, cele două părţi, cei cu apele şi cei cu drumurile, îmi erau la fel de indiferente, dar cel puţin cei cu apele vorbeau limpede. În vreme ce, după o oră de discuţii cu drumarii, masa părea acoperită de pulberea limbii lor îngrozitoare, aşa cum era şi malul râului pe şantier.

O să mă descurc eu şi azi, mi-am zis, iar data viitoare o să găsesc o pricină să nu mai vin.

Nou-veniţii priveau din când în când spre uşa pe unde urma să apară contele. De fapt, întârzierea arăta că întâlnirea aceasta nu-i era pe plac. Oaspeţii erau din ce în ce mai neliniştiţi. Privirile lor erau aţintite doar asupra cartoanelor cu care veniseră şi pe care erau desenate tot felul de schiţe.

Într-un târziu, a sosit şi contele. I-a salutat rece din cap, s-a aşezat în capul mesei şi a rostit:

— Vă ascult.

Era limpede că primul care avea să ia cuvântul va fi şeful delegaţiei. Acesta şi-a dres vocea de două, trei ori, ca şi când ar fi căutat tonul cel mai potrivit, după care a părut că renunţă.

— Vă ascult, am tradus pentru a doua oară cuvintele contelui.

Şeful delegaţiei şi-a dres din nou glasul. Apoi, pe un ton fără culoare, a zis:

— E cineva care ne dărâmă podul.

Sprâncenele contelui au rămas ridicate. Gestul arăta mirare, dar şi curiozitate şi un pic de ironie.

— Podul nostru nu este distrus de spiritele apei, cum se spune încolo şi încoace, ci de nişte oameni, a urmat oaspetele.

Chipul contelui a rămas la fel de încruntat.

Reprezentantul străinilor şi-a privit însemnările pe care le avea dinainte.

— Putem să vă spunem chiar acum pe cine bănuim, a reluat.

Seniorul nostru a ridicat din umeri, ca şi cum ar fi vrut să spună: şi ce mă interesează pe mine pe cine bănuiţi? Celălalt, care interpretase greşit, după cum se vede, gestul lui, s-a grăbit să vorbească din nou:

— Vă rog să mă înţelegeţi bine. Nu ne referim câtuşi de puţin la oamenii dumneavoastră, a zis şi a înghiţit în sec. Nu-i bănuim nici măcar pe turci. Nu, bănuielile noastre se îndreaptă spre altcineva.

— Vă ascult, a repetat pentru a treia oară Stres Gjikondi.

Scârţâitul penei secretarului contelui făcea liniştea şi mai apăsătoare.

— Cei care încearcă să ne dărâme podul sunt cei de la „Bărci şi plute”, a rostit reprezentantul oaspeţilor.

Privirea lui cercetătoare poposi pe obrazul contelui. Înţepeneala gâtului i-o făcea şi mai pătrunzătoare.

Seniorul nostru îi susţinu liniştit privirea. Se vedea de la o poştă că lucrurile acestea îl interesau prea puţin. În ultima vreme îl îngrijorau relaţiile încordate cu vecinul turc şi nici nu era curios să ştie ce se petrecea la pod.

— Este clar că ei, din motive care se pot bănui, adică pierderea unor venituri, au avut şi au şi acum un cui împotriva construirii de poduri, a urmat străinul. Planul de a distruge podul a fost gândit chiar înainte de începerea lucrărilor. Cu ajutorul unor rapsozi plătiţi, ei au răspândit legenda că spiritele apelor sunt potrivnice podului, drept care acesta trebuie distrus.

Capul lui înţepenit a făcut câteva mişcări chinuite în dreapta şi-n stânga pentru a vedea ce impresie făcuseră asupra noastră dezvăluirile lui. De fapt, eu ştiam de mai-nainte. Adevărul e că avusesem unele bănuieli. Dacă oamenii care se ocupau de construcţia podului, pe care-i aveam acum în faţă, plătiseră la început un epileptic şi un călugăr rătăcitor ca să lanseze ideea construirii podului, de ce nu am crede că „Bărci şi plute” ar fi putut plăti doi rapsozi care să spună că podul trebuie dărâmat?

— Trebuie să ştiţi, domnule conte, a urmat străinul, că nu spiritele apei sunt potrivnice podului, ci spiritele lacome de câştig ale conducerii acestei firme de tâlhari „Bărci şi plute”.

— Ha, ha, a izbucnit contele, ei spun acelaşi lucru despre voi.

Fruntea şefului delegaţiei se acoperi de o mulţime de puncte roşii.

— Noi n-am scufundat nici una dintre luntrile lor, a zis. Şi nici nu le-am distrus nici o schelă.

— E adevărat, i-a răspuns seniorul nostru. Cel puţin eu n-am auzit vreodată de aşa ceva.

— Şi nici n-o să auziţi, l-a întrerupt celălalt. În vreme ce ei, domnule... dumneavoastră ştiţi prea bine ce eforturi au făcut ei ca să zădărnicească construirea podului. Şi, văzând că nu reuşesc... cu alte cuvinte când au văzut că uneltirile le-au fost respinse cu dispreţ de domnia voastră, au răspândit zvonurile că e necesară distrugerea podului. La început şi-au pus toate speranţele în furia apelor şi, dacă nici natura nu i-a ajutat, au trimis oameni să-l distrugă.

Vorbitorul a făcut apoi o altă scurtă pauză, ca pentru a-i lăsa pe ascultători să cumpănească cele spuse de el. Era limpede că cei de la ape, aşa cum bănuisem, nu renunţaseră atât de uşor la luptă şi le răspundeau drumarilor cu aceeaşi monedă. După cum se vede, bătălia pentru bani era mai sălbatică decât cea dintre crocodil şi tigru, despre care-mi povestise olandezul.

— Asta e, domnule conte, în două vorbe, toată povestea.

Seniorul nostru a continuat să-l privească, cu acelaşi calm, pe omul din faţa lui. În cele din urmă, înţelegând că terminase, contele a spus:

— Şi ce doriţi de la mine, domnilor?

Şeful delegaţiei l-a privit din nou în ochi pe conte, vrând parcă să-l întrebe: chiar nu înţelegeţi ce dorim?

— Vrem să vă cerem pedepsirea vinovaţilor, a rostit cu o voce metalică.

Seniorul nostru şi-a deschis larg braţele. Prin geamurile pictate ale ferestrei pătrundea o lumină albastră, care părea că-ţi intră în suflet şi te duce departe, într-un loc numai de ea ştiut.

— Degeaba o cereţi de la mine, a spus el în cele din urmă. Eu nu m-am amestecat deloc în treburile voastre. Şi nu vreau să mă amestec nici acum.

— Atunci să ucidem chiar noi?

— Cum aţi zis?

În liniştea care s-a lăsat, scârţâitul penei suna trist. Sclipirile albastre ale geamului erau din ce în ce mai greu de privit.

— Poftim?! a făcut conducătorul delegaţiei, cocoşat aproape cu totul peste masă.

Chica roşcovană a meşterului-şef sclipea stins de partea cealaltă a mesei.

— Aţi ameninţat că veţi ucide pe careva, a spus contele.

Privirile li s-au încrucişat din nou.

— Ca pedeapsă, preciză celălalt.

— Aha, ca pedeapsă.

Liniştea s-a prelungit chiar şi după ce pana şi-a încetat scârţâitul pe hârtie, atunci când orice secundă de linişte pare insuportabilă.

În momentul acela era aşteptat răspunsul seniorului nostru. Iar el a răspuns obosit, dispreţuitor, ca dintr-un alt tărâm al vieţii.

— Dacă adversarii voştri au pregătit distrugerea podului printr-un zvon, cum aţi spus chiar voi, atunci pedepsiţi-i pe vinovaţi în acelaşi fel... adică...

Contele a lăsat fraza neterminată, ceea ce se întâmpla destul de rar.

Privirile străinilor ardeau cuprinse de febră.

— Vă înţeleg, domnule conte, a silabisit în cele din urmă şeful delegaţiei.

Trupul îi săltă de pe fotoliu, deşi spinarea şi capul îi rămăseseră aplecate peste masă, ca şi când n-ar fi vrut să se despartă de ea. După cum se vede, îi era greu să-şi îndrepte spatele şi a rămas aşa câteva minute bune, încât ceilalţi şi-au întors privirile spre meşterul-şef, ca şi când omul care cunoştea toate secretele podurilor ar fi fost în stare să îndrepte spinarea aceea arcuită.

În cele din urmă, omul a reuşit să se ridice şi, după ce s-au salutat cu contele, delegaţii au ieşit unul după altul. Am ieşit şi eu în urma lor.

Afară vremea se stricase. Crivăţul mi-a îngheţat urechile. Tot drumul am cântărit în minte cele discutate la castel. Se vorbise foarte neclar despre ceva de rău augur. Fără să se spună nimic precis. Am văzut odată un om ucis la drumul mare, nu departe de Hanul celor doi Robert. Îl înfăşuraseră într-o pânză şi-l lăsaseră acolo, pe marginea drumului. Nimeni nu cuteza să ridice pânza să-i vadă rănile. Trebuie că erau îngrozitoare.

Gândul că luasem parte la o înţelegere ucigaşă mi-a alungat somnul în noaptea aceea. Dimineaţă aveam capul tulbure. Era o zi mohorâtă. Cădea o ploaie ursuză, grea ca plumbul. O, Doamne, mi-am zis, ce-o fi cu mine? Şi m-a cuprins o dorinţă nebună să plâng, cu nişte lacrimi grele ca ploaia de afară.

XXIX

Ploaia continua să cearnă de o săptămână la fel de sâcâitoare ca şi în ziua când fusesem la castel. Se spunea că o asemenea ploaie cade o dată la trei, patru ani. Părea că cerul îşi trimite pe pământ toată povara lui de amărăciune.

Deşi vremea era urâtă, lucrările la pod n-au încetat nici o clipă. Plecarea muncitorilor de pe şantier a fost curmată. Se lucra cu spor la ridicarea arcelor al doilea şi al treilea. Se întâmpla ca, din cauza frigului, cimentul să îngheţe. Aşa încât trebuia preparat cu apă caldă. Sau adăugată sare în apă.

Ujana cea Rea era mai mare şi mai învolburată ca de obicei, dar nu s-a mai înverşunat împotriva podului. Curgea pe sub el dispreţuitoare, ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic. Pentru un privitor oarecare, cei doi nu

erau decât un râu şi un pod obişnuit, ca alte zeci de râuri şi de poduri, care nu se mai înfruntă, ca la început, iar acum se înţeleg în orice privinţă. Doar dacă ai fi observat mai atent lucrurile ţi-ai fi dat seama că râul nu oglindea podul. Sau, atunci când pe luciul apei apărea o imagine a sa, ea era tulbure, ca şi când ceea ce se ridica deasupra apei n-ar fi fost un pod de piatră, ci fantoma ceţoasă a unui suflet neliniştit.

Toată lumea aştepta să vadă ce vor face mai departe spiritele râului. Apa nu uită niciodată, spuneau bătrânii. Pământul e mai îngăduitor, te iartă mai repede, apa însă nu.

Se mai spunea că, în timpul nopţii, podul era păzit cu străşnicie. Paznicii nu se vedeau nicăieri, dar ei vegheau cu siguranţă ascunşi printre grămezile de materiale.

XXX

Îndată ce a pus şantierul în mişcare, delegaţia a plecat, lăsând în urmă doar un singur om. Era cel mai tăcut membru al ei, un bărbat molâu, cu ochii apoşi şi incolori. Stătea deoparte, părând că nu are nici o treabă şi adeseori se plimba singur pe mal. Lui Gjelosh nebunul, cine ştie de ce, i se năzărise că acesta este singurul om de pe şantier care poate fi ocărât şi lovit ori de câte ori îl vezi. Celălalt constatase surprins violenţa nebunului şi încerca să nu-i iasă în cale.

Într-o zi s-a nimerit să mă aflu faţă în faţă cu el, iar omul, pentru că se părea că şi-a amintit de mine din ziua întâlnirii cu contele, mi-a vorbit primul. Ne-am salutat şi apoi ne-am plimbat o vreme pe malul râului. Mi-a spus că este colecţionar de poveşti şi de tradiţii străvechi. Am vrut să-l întreb ce legătură avea asta cu construcţia unui pod, dar m-am răzgândit pe loc, mai curând din pricina ochilor lui apoşi, care-ţi trezeau milă.

Peste câteva zile a venit la mine la mânăstire şi am tăifăsuit preţ de câteva ceasuri despre legendele balcanice, el cunoscând câteva dintre acestea.

Apele liniştite ale ochilor lui se tulburau ori de câte ori pomeneam de ele, deşi încerca să n-o arate.

— De când le-am aflat nu mă mai satur să vorbesc despre ele, a urmat el, ca şi când şi-ar fi cerut iertare.

Deodată mi-am amintit interesul delegaţiei lor pentru legende, ca şi vorbele seniorului nostru despre ele în timpul discuţiilor. Acum îmi era limpede că am în faţă un colecţionar de folclor, şi totuşi, într-un ungher al minţii mele, era ceva care nu-mi dădea pace. Un strigăt de alarmă sau o viziune care încerca să mi se dezvăluie, dar nu reuşea nici în ruptul capului. Un avertisment care nu izbutea să străpungă ceaţa.

— Nu vă plictisesc, cred, dacă spun şi repet mereu aceleaşi lucruri, a continuat el.

— Dimpotrivă, i-am spus. Pentru mine e o mare mulţumire. Ca majoritatea călugărilor din părţile noastre, m-am ocupat şi eu puţin de ele.

În vreme ce păşeam pe pietrişul de pe ţărm i-am explicat că poveştile şi baladele de pe la noi vorbesc despre ceea ce i-a preocupat pe oameni întotdeauna, împărţirea omenirii în două grupuri mari: viii şi morţii. Hărţile şi drapelele lumii vorbesc despre zeci de state, regate, limbi şi popoare, dar în realitate este vorba despre două popoare, care trăiesc în două regate: cei de aici şi cei de dincolo. Spre deosebire de stătuleţele şi principatele din lumea noastră, aceste două mari regate nu comunică niciodată unul cu altul şi acest lucru i-a preocupat îndeosebi pe cei de aici. Pentru că, până azi, de acolo nu ne-a sosit nici o mărturie, nici un semnal. Iar cei de aici, neputând să suporte această izolare, această ruptură, au compus balade care încearcă să înlăture piedica. Aşa se

face că, în cântecele la care ne referim, este vorba despre cei de dincolo, adică despre morţi, care vin aici pentru scurt timp, de obicei pentru o zi, pentru a împlini o datorie rămasă neplătită ori o făgăduială pe care n-au putut să o împlinească.

— Aşa deci, făcea el din când în când, în vreme ce privirea lui părea să mă îndemne: hai, mai spune.

I-am mărturisit că, cel puţin, aşa se crede prin părţile noastre. Adică noi suntem siguri că ei încearcă să găsească drumul încoace şi că acesta este doar felul în care vedem noi lucrurile. Poate că ei văd altfel lumea şi, dacă ne-ar asculta baladele, s-ar prăpădi de râs...

— A, dumneavoastră credeţi că ei ar putea să nu vrea să vină la noi?

— Nimeni nu ştie ce gândesc ei, i-am răspuns. Doar El, cel din ceruri.

Câteva păsări negre, cărora li se spune mierle, au trecut în zbor pe deasupra noastră. El m-a întrebat dacă baladele care se cântă sunt toate vechi, iar eu i-am explicat că uneori sunt compuse şi balade noi sau, mai precis, oamenii îşi închipuie aşa, deşi de fapt, adesea, nu fac altceva decât să le reînvie pe cele uitate.

I-am mai spus că o întâmplare din comitatul vecin, din vremea primei epidemii de ciumă, în urmă cu nouăzeci de ani, a fost prilejul creării unei noi balade. O mireasă căsătorită departe povestise că a fost adusă acasă de fratele mort, fără a putea explica ce i se întâmplase...

— Da, mi se pare că am auzit şi eu, m-a întrerupt el. O mireasă pe care o chema Jorundina, dacă nu greşesc.

— Jorundina sau Doruntina. La noi se pronunţă în două feluri.

— E dumnezeiască această baladă. Mai ales îndoielile asupra tinerei femei şi apărarea ei amintind de

promisiunea fratelui din vremea în care el era în viaţă... E şi un cuvânt în limba dumneavoastră...

— Besa, am spus eu.

— *Baesa*, a pronunţat el cu o mare suferinţă pe chip, ca şi când cuvântul acela i-ar fi amorţit cerul gurii, ieşind cu greu din ea.

— Ani la rând s-au tot făcut cercetări ca să lămurească misterul. S-au făcut o mulţime de presupuneri, s-au dat fel de fel de explicaţii, dar la sfârşit toate au fost uitate şi singura care a rămas a fost legenda.

— Slavă Domnului, a făcut el. Ar fi fost păcat să se piardă o nestemată ca asta.

Bucuria că preţuia atât de mult legenda noastră m-a făcut să spun lucruri pe care în alte împrejurări nu le-aş fi spus. I-am destăinuit, de pildă, că deşi Biserica Ortodoxă a încercat s-o interzică, balada era cântată acum la toate sărbătorile de Paşti. Şi nu numai la ceremoniile noastre, ci peste tot în Balcani.

El asculta numai ochi şi urechi.

— Şi pentru că aici, în peninsulă, ne încăierăm nu doar pentru păşuni şi turme, ci pentru orice altceva, îţi dai seama că au fost lupte şi pentru paternitatea legendelor.

— Ia te uită, ia te uită! a exclamat el.

— Deşi toţi spun că ea le aparţine, călugării noştri cred că balada s-a născut aici. Şi asta nu numai pentru că întâmplarea a avut loc pe meleagurile noastre, ci pentru că la albanezi sensul *besei*, al cuvântului dat, a căpătat o încărcătură sfântă.

— Fără îndoială, a încuviinţat el. Ţinea ochii pe jumătate închişi şi părea că e cu gândul în altă parte. Sublim... murmura. Viii şi morţii care încearcă să călătorească cu aceeaşi trăsură... Pentru că, după cum se ştie, fiecare om viu are ceva mort şi invers.

Părea că vorbeşte singur, în timp ce, cu gulerul hainei, încerca să-şi acopere unul dintre obraji.

— Îmi păzesc ochiul drept de curent, mi-a spus, deşi nu-i arătasem că m-ar interesa.

O bucată de drum am discutat despre alte legende. E vorba mereu despre graniţa dintre lumi şi încercarea de a o trece. Despre omul care se chinuie să se ridice din adâncul hăului. Sau despre cel care, transformat în şarpe, încearcă să ia din nou chip omenesc. Un zid care cere o jertfă pentru a nu se prăbuşi...

— O jertfă? aproape a strigat el.

Fruntea i se congestionase şi sub ea părea că ascunde un gol nesfârşit. Continua să-şi acopere jumătate din faţă cu gulerul, dar şi jumătatea cealaltă era îndeajuns pentru a-ţi da fiori.

— Un zid care cere o jertfă... Este legenda zidirii, dacă nu mă înşel.

— Întocmai, domnule, i-am răspuns, fără să ştiu nici eu de ce, destul de rece. Văd că o ştiţi.

— O ştiu. Totuşi aş vrea s-o aud din nou... Povestiţi-mi, m-a rugat cu un glas pierit, ca şi când ar fi cerut ajutor.

Deşi se străduia să zâmbească, mi-a părut foarte îndepărtat. Aproape că înţelegeam pricina tulburării lui. Îl simţeam undeva, în jurul meu. Aproape că o atingeam. Încă puţin, mi-am spus, încă puţin. O să iasă singură la iveală.

— Un zid care cere să aibă în pântecul lui un om... Să aibă, s-ar putea spune, suflet... Povestiţi-mi, m-a îndemnat din nou. Şi nu vă uitaţi la mine... Eu sunt ca un copil, dacă-mi place o poveste, pot s-o ascult de zece ori, de o sută de ori la rând.

Am început să-i povestesc legenda cetăţii Shkodra, aşa cum o auzisem şi eu de la maică-mea, cu ani în urmă. Erau trei fraţi zidari, care ridicau nişte ziduri de cetate, dar nu

aveau spor, pentru că ceea ce ridicau ei ziua se năruia noaptea...

Brusc, motivul agitaţiei lui mi s-a dezvăluit clar ca lumina zilei. Trebuia să ai mintea lui Gjelosh pentru a nu pricepe asemănarea dintre cetatea din poveste şi podul lor dărâmat pe alocuri.

— Ce ridicau ziua se năruia noaptea... a şoptit el cu un glas atât de molcom, de parcă nu mai avea mult până să adoarmă.

Nu mai puteam să mă uit în ochii lui.

— Şi ce-au făcut? am continuat, coborând şi eu tonul. Un bătrân din partea locului le-a spus că zidul se prăbuşea pentru că era nevoie de o jertfă. Iar ei au hotărât să zidească la temelia cetăţii pe una dintre nevestele lor.

— O jertfă, a şoptit el ca pentru sine.

— Da, o jertfă, am repetat eu. Pentru că a zidi pe cineva de viu înseamnă să-l ucizi.

— Să-l ucizi...

— Desigur. Chiar şi umbra lui dac-ai zidi-o-n pod, omul trebuie să moară, ca să nu mai vorbim despre...

— Da, da, a suspinat el.

— Dar pe care dintre neveste? am continuat eu. Au tot vorbit şi au hotărât s-o zidească pe cea care le va aduce a doua zi coşul cu merindele pentru prânz.

— Dar... a făcut el, dar...

— Şi s-au jurat unul altuia că nu le vor spune nevestelor ceea ce hotărâseră. Deci, cum vedeţi, iar vine vorba despre besa. Sau, mai bine spus despre besa şi trădare.

— Da, *baesa*.

Mi s-a părut că atunci când a rostit acest cuvânt, îi crăpaseră colţurile buzelor şi nu m-aş fi mirat dacă aş fi văzut acolo o picătură de sânge.

Am vrut să-i spun că, la fel ca şi în cazul primei poveşti, şi aici motivul besei adeverea, conform călugărilor noştri,

paternitatea albaneză asupra poveştii, dar pe chipul lui am citit, nu ştiu cum să spun, o grabă ciudată, care mă împingea şi pe mine să grăbesc povestea.

— Noaptea, doi dintre fraţi, cel mare şi mijlociul, le-au povestit totul nevestelor, deci au încălcat besa. Cel mic, nu.

— Aha, a făcut el.

— Doi dintre ei au încălcat besa, am repetat eu, înghiţindu-mi cu greu saliva.

Acum era momentul să-i spun că expresia *au încălcat besa*, în varianta slavă a baladei sună *vjeru pogazio*, care vrea să zică *au încălcat credinţa, religia*, deci în textul variantei slave cuvintele nu au nici un sens şi asta vine de la traducerea greşită a cuvântului albanez cu credinţă, religie, dar el nu m-a lăsat să vorbesc. M-a prins de mână şi încet, foarte încet, ca şi când mi-ar fi spus un mare secret, mi-a zis:

— Şi mai departe?

— Mai departe... a venit dimineaţa şi, când soacra, ca de obicei, a vrut s-o trimită pe una dintre neveste cu mâncare la meşteri, cele două nurori, care ştiau taina, cea mai mare şi mijlocia, s-au prefăcut bolnave. Şi atunci a trimis-o pe cea mică. Iar ei au zidit-o la temelia cetăţii. Asta a fost.

Mi-am ridicat privirea să-i văd chipul, dar mi-am stăpânit cu greu ţipătul. Din ochi i se scursese toată apa aceea clocită de bătrân neputincios şi aşa, goi cum erau, ochii lui semănau cu orbitele pustii ale statuilor. Moartea, mi-am spus. Aşa trebuie că arată ochii ei.

XXXI

În toate acele zile el m-a căutat întruna şi, de cum mă găsea, făcea ce făcea şi aducea vorba despre zidirea tinerei neveste. O privea ca şi când ar fi fost o întâmplare

reală din urmă cu două săptămâni, el fiind cel însărcinat s-o ancheteze. Încetul cu încetul m-a atras şi pe mine în jocul lui. Ore întregi stăteam şi-mi imaginam un loc aproape pustiu, ars de un soare de foc, unde trei meşteri zideau şi tot zideau nişte ziduri de cetate, iar ziditul nu se mai termina. Vorbind despre legendă, despicam firul în patru, încercam să-i lămuresc părţile neclare şi să stabilim o relaţie logică între elementele ei.

El m-a întrebat care dintre cele trei neveste avea copii, dacă cea mică avea sau nu – ceea ce era uşor de crezut – şi dacă nu cumva acesta era motivul pentru care fusese sacrificată chiar ea. Eu i-am spus că toate trei aveau copii, ba chiar i-am cerut iertare că nu-i povestisem sfârşitul baladei, în care nevasta care era zidită îi ruga pe ucigaşi (am folosit chiar acest cuvânt) să-i lase o ţâţă afară din zid, aşa încât, după moartea ei, să-şi poată alăpta mai departe copilaşul. El aproape că s-a bosumflat că nu-i terminasem povestea şi, dând din deget aproape ameninţător, mi-a cerut să nu mai fac una ca asta. Eram amândoi într-o lume ireală, iar ameninţarea lui, pe care nu i-aş fi iertat-o nimănui, nu m-a supărat deloc. Cu acest prilej i-am povestit şi despre blestemul pe care nevasta jertfită i-l adresase zidului, în cele două celebre versuri:

Aşa cum tremur eu prinsă în piatră,

Aşa să tremure şi acest zid.

— Poate fi adevărat din punct de vedere tehnic, m-a întrerupt el. Dar... numai pentru poduri... Fiecare pod vibrează într-un anume fel.

Vorbele lui nu mi-au făcut cine ştie ce impresie, dar când, puţin mai târziu, mi-a spus că zidirea unui om într-un zid slăbeşte într-adevăr zidul, a fost rândul meu să-l întrerup:

— Dar ia spuneţi-mi, vă rog, sunteţi într-adevăr colecţionar de folclor sau constructor?

— O, nu, mi-a răspuns el. Nu sunt câtuşi de puţin constructor, dar, stând pe lângă ei, am învăţat şi eu câte ceva despre construcţii. Adevărul e că toate construcţiile mari au ceva în comun cu o crimă, iar crima seamănă şi ea cu ele... a spus el şi a râs. Pentru mine nu e nici o deosebire. Ori de câte ori mă aflu în faţa unor coloane văd limpede picăturile de sânge pe marmura lor, iar cel ucis poate să fie oricând în locul unei catedrale.

Când pleca, mă simţeam sleit.

Într-o zi mi-a bătut la uşă în zori pentru a-mi spune despre o descoperire pe care o făcuse în noaptea aceea. Eram încă somnoros şi înţelegeam cu greu. În cele din urmă am priceput. El spunea că, după mintea lui, şi fratele cel mic îi dezvăluise soţiei secretul în noaptea aceea cumplită dinaintea sacrificiului.

— Cum aşa? l-am întrebat. Cum de se poate ca, după ce a aflat ce o aşteaptă, tânăra nevastă să meargă totuşi cu merinde la meşteri?!

— Am ştiut că o să mă întrebaţi asta, mi-a răspuns el, dar am avut în vedere totul, a zis şi s-a tras şi mai aproape de mine. Ia ascultă aici. Nevasta tânără a acceptat să fie sacrificată, pentru că soacra şi cumnatele îi făcuseră viaţa un iad.

— Hm, am făcut eu. Greu de crezut.

— Nu e nimic ciudat aici, a urmat el. Între chinul zilnic şi sacrificiul zidirii, ea l-a ales pe cel din urmă. Tu ai habar ce înseamnă duşmănia între cumnate? A, tu eşti călugăr, iartă-mă.

— Dar el, l-am întrebat, ce părere ai despre reacţia lui?

— A cui?

— A soţului ei.

— M-am chinuit să explic şi asta. Desigur că el ştia despre suferinţa ei, dar nu i-a trecut niciodată prin cap că ar fi atât de cumplită încât s-o împingă spre moarte. Aşa

încât a doua zi, când şi-a văzut nevasta că vine cu coşul cu mâncare, mai mult ca sigur că i-a îngheţat sângele în vine. Tu ce spui?

— Nu ştiu ce să spun. Poate că ai dreptate sau poate că nici vorbă de aşa ceva.

De fapt eram convins că nu avea câtuşi de puţin dreptate. Ori de câte ori venea la mine aducea şi câte o nouă explicaţie. Într-un rând, mi-a spus că poate fratele cel mic într-adevăr nu-i dezvăluise nevestei secretul, dar că nu făcuse asta pentru a-şi respecta jurământul în faţa celorlalţi fraţi, ci pentru că nu-şi iubea soţia şi că în felul acesta voia să scape de ea. Altă dată mi-a spus că se putea ca cei trei fraţi să se fi înţeles între ei s-o ucidă pe tânăra nevastă, iar povestea cum că zidul cerea, chipurile, o jertfă nu era decât un pretext pentru a-şi justifica crima.

Toate comentariile lui asupra legendei aveau ceva josnic în ele, un vicleşug sau o trădare şi, după ce pleca, îmi reproşam că am stat să-l ascult. Ultima oară, privindu-l cum se îndepărta după ce aruncase sămânţa îndoielii nu doar asupra celor trei fraţi zidari, a celor două cumnate şi a soacrei, care, după părerea lui, luase parte cu siguranţă la complot, ci şi asupra nevestei jertfite, deci după ce plecase aruncând cu noroi în toţi, fără a o cruţa nici pe tânăra ucisă, am hotărât să-i spun că este liber să gândească cum vrea, dar că eu nu doresc să-i mai ascult ideile nebuneşti.

Am aşteptat, aşadar, ziua următoare pentru a-i spune că degeaba încearcă să discrediteze vechea tragedie, pentru că esenţa legendei este că la temelia oricărei înfăptuiri, a unei opere măreţe trebuie sacrificat ceva şi că această idee se află în mitologia a numeroase popoare. Ceea ce este nou şi deosebit în balada balcanică e că sacrificiul nu are nimic în comun cu vreo luptă, campanie militară sau chiar ritual religios, ci cu un zid, cu o

construcţie deci. Iar aceasta se explică, probabil, prin faptul că primii locuitori ai acestor meleaguri, pelasgii, după cum afirmă chiar vechile cronici greceşti, au fost primii constructori din istorie.

Aş mai fi vrut să-i spun că, într-adevăr, picăturile de sânge din legendă nu-s altceva decât picături de sudoare, dar se ştie că sudoarea omenească este un soi de cenuşăreasă în comparaţie cu sângele, pare neînsemnată şi de aceea nimeni nu i-a compus cântece şi balade. Aşa încât pare firesc ca un râu de sudoare să fie reprezentat în cântec prin câteva picături de sânge. Desigur, se înţelege că odată cu sudoarea fiecare sacrifică ceva din sine, ca fratele cel mic, care şi-a sacrificat propria iubire.

Am aşteptat cu nerăbdare să i le spun, acestea şi altele la fel, dar, chiar când m-am hotărât să rup tăcerea, el a dispărut. Din ziua aceea nici nu l-am mai văzut.

XXXII

Deşi era un ger năprasnic, munca la pod mergea înainte. Se vorbea că fusese terminat complet al doilea arc principal şi se începuse lucrul la al treilea. Spun „se vorbea” pentru că, de fapt, din afară era greu să vezi ceva în forfota aceea fără cap şi coadă.

În săptămânile care au urmat nu s-a întâmplat nimic demn de a fi notat. Vechea plută hodorogită continua să-şi facă treaba de pe un mal pe altul. Plutaşul se cocârjase şi mai mult, pe tabla ruginită abia se mai vedeau literele „Bărci şi plute”, iar cele două scânduri desprinse de pe ambarcaţiune nu se grăbea nimeni să le înlocuiască. Totul se degradase rapid, iar apa neagră care băltea printre bulumaci aducea un aer de părăsire şi de pustiu.

Într-o seară de duminică (şi ăsta e singurul eveniment care poate fi pomenit cât de cât) au trecut râul câţiva oameni grăbiţi şi posomorâţi, îmbrăcaţi în bunde negre,

care, îndată ce au coborât pe malul celălalt, au dispărut ca înghiţiţi de negură. Nu a trecut mult timp şi au strigat după plutaş alţi câţiva inşi, la fel de încruntaţi şi grăbiţi ca primii, îmbrăcaţi şi ei tot în bunde negre. Aceştia au întrebat despre cei care trecuseră înaintea lor şi astea au fost singurele cuvinte care le-au ieşit din gură până ce au ajuns pe malul de vizavi. Unul dintre ei se simţea rău şi a vomat.

XXXIII

Într-o dimineaţă, plimbându-mă de-a lungul malului cu speranţa că l-aş putea întâlni pe culegătorul de folclor (pe atunci nu ştiam că el plecase definitiv), am dat nas în nas cu meşterul-şef. Vântul din nord şuiera necruţător. Biciul lui îi îngheţase mai ales ochii, pe care i-i acoperise cu o pojghiţă strălucitoare, care te împiedica să vezi dincolo de ei.

Spre uimirea mea, omul acesta absent şi dispreţuitor m-a salutat. Doar în momentul acela am realizat cât de mult dorisem să-l cunosc. Am schimbat două-trei cuvinte şi am pornit-o împreună la plimbare dincolo de şantier. Pojghiţa îngheţată care-i acoperea ochii plesnise în câteva locuri, dând privirii lui un plus de mister. Îmi imaginasem că discuţia avea să fie dificilă, dar nu în măsura în care chiar a fost. Vorbele ni se înşirau dezlânat, cu o logică şchioapă, un adevărat labirint din care era greu să ieşi. Se vedea că omul suferă. După cum se părea, i-ar fi fost mai uşor să construiască poduri şi turnuri decât să susţină un dialog banal. Din păcate, simţeam că în amalgamul acela de vorbe se află ceva de valoare, chiar de mare valoare, iar strădania de a pricepe ce anume mă chinuia din ce în ce mai tare. Când m-am despărţit de el îmi vuia capul. M-am aşezat lângă foc şi am încercat cu răbdare să descopăr misterul din vorbele lui. Îi deşiram fir cu fir discursul şi, în

cele din urmă, mi s-a părut că am reuşit să înţeleg ceva. Miezul vorbelor lui era acesta: conform constatărilor făcute de el în ani şi ani de zile, în această parte a Europei începuseră să se contureze tulbure, extrem de tulbure, semnele unei noi societăţi, care va face omenirea să progreseze mult mai rapid. Aceste semne erau deschiderea unor bănci la Durrës, creşterea numărului de intermediari ovrei şi italieni, care schimbau douăzeci şi şapte de feluri de monede, acceptarea unanimă a ducatului veneţian ca monedă internaţională, frecvenţa tot mai mare a caravanelor comerciale, deschiderea de târguri şi mai ales (o, Doamne, unde plasa el cuvintele „mai ales”!) construirea drumurilor şi a podurilor de piatră. Toate aceste mişcări, spunea, sunt semnele vieţii şi ale morţii laolaltă, semnele naşterii unei lumi noi şi morţii celei vechi. A mai spus apoi ceva despre poduri şi dificultatea construirii lor, iar această parte a monologului lui mi-a dat impresia că mă aflam sub ruinele unui pod, pe care chiar el îl dărâmase peste mine. Mi-a mai explicat că, dintre toate ororile care se află pe faţa pământului, nimic nu a fost, nu este şi nu va fi mai oribil decât un pod-cadavru. Pentru că acela se naşte mort, a continuat el, trăieşte mort (şi aici a folosit expresia „moare tot timpul vieţii”), până ce vine ceasul să fie dărâmat (al „supermorţii lui”, cum s-a exprimat). El însuşi construise asemenea poduri, care acum i se înfăţişau în vis ca nişte strigoi. Dacă vreodată i-ar trece prin gând să se sinucidă (chiar aşa mi-a spus), uite, pe un pod ca acestea o va face. M-am chinuit o mulţime să înţeleg despre ce poduri vorbea. Acelea nu erau poduri construite peste fluvii şi râuri, sau peste vreo prăpastie adâncă, deci peste un spaţiu gol pe care omul trebuie să-l treacă, ci nişte poduri ridicate chiar în mijlocul câmpului, a căror singură menire era ca pe spinarea lor, din când în când, nişte domniţe frumoase să-şi aducă

prietenii şi oaspeţii să observe împreună apusul de soare. Construirea de poduri a devenit o modă în zilele noastre, a observat el, aşa încât mulţi prinţi şi stăpânitori de peste tot le consideră un fel de terase ale palatelor lor. Am construit asemenea fantasme, a mai spus apoi, arătând cu mâna spre valurile înspumate ale râului nostru, deasupra cărora se înălţa, sumbru şi rece, podul de piatră, după care a adăugat: dar un pod ca acesta, chiar şi stropit cu sânge, este de o mie de ori mai nobil decât celelalte.

Iată, aşa s-a desfăşurat, mai mult sau mai puţin, discuţia mea cu el.

XXXIV

În prima săptămână din martie podul a fost atacat din nou. De data aceasta, stricăciunile au fost produse mai ales sub apă şi erau serioase. Fuseseră dislocaţi bolovani mari din piciorul arcului principal, ceea ce, se spunea, ar fi putut periclita chiar partea de mijloc a podului dacă nu se intervenea imediat.

Atârnaţi cu funii deasupra apei reci ca gheaţa, constructorii încercau să umple golurile. În afară de faptul că era ceva aproape cu neputinţă, aceste reparaţii puteau fi zadarnice, câtă vreme bolovanii nu erau prinşi cu ciment. Însă, dacă intervenţiile s-ar fi amânat până-n vară, când râul avea să sece şi să se poată folosi cimentul, apele puteau să provoace stricăciuni şi mai mari.

Precum felcerii, care se apleacă peste rănile unui bolnav, constructori necunoscuţi, sosiţi anume, stăteau întreaga zi deasupra porţiunilor avariate. Se mai spunea că încercau să folosească un ciment nou, pe bază de lână, smoală şi albuş de ou.

Aceste ultime stricăciuni au prilejuit apariţia unei noi furtuni de vorbe rău-prevestitoare. Oamenii veneau de hăt-departe ca să vadă podul blestemat ce atrăsese

asupra lui mânia spiritelor apei. Faptul că locurile distruse nu erau la vedere întărea bănuielile localnicilor.

Împreună cu călătorii curioşi au apărut şi o mulţime de rapsozi, câţiva dintre ei întorcându-se dezamăgiţi de la o luptă rămasă în coadă de peşte undeva, într-un principat nordic, în vreme ce alţii erau aici pentru prima oară. Aceştia din urmă se cazaseră la Hanul celor doi Robert, unde noapte de noapte le cântau călătorilor vechi balade.

Mi s-a spus că una dintre aceste balade era despre cei trei fraţi şi tânăra nevastă captivă în zidul cetăţii care se ridica ziua şi se năruia noaptea. Mi-am amintit atunci de culegătorul de folclor şi nu ştiu de ce am pornit-o spre Hanul celor doi Robert, ca să aud balada cu propriile mele urechi.

Era un ger cumplit şi totuşi am mers pe jos. Poate din cauza şleaurilor şi băltoacelor de pe drum, mi-am amintit de ochii apoşi ai ciudatului folclorist.

Îndată ce am auzit primele versuri ale baladei, am înţeles că omul acela nu era străin de ceea ce cânta rapsodul. Textul legendei era schimbat. Nu erau trei fraţi, care ridicau zidul unei cetăţi, ci zeci de zidari care construiau un pod. Construcţie care ziua se înălţa, iar noaptea era dărâmată de spiritele apei. Podul cerea un sacrificiu. Veni-va singur cel care se oferă jertfă la temelia podului, cântau rapsozii. Se va sacrifica de dragul miilor şi miilor de călători ce vor trece pe acolo iarna şi vara, prin ploaie şi furtună, păşind spre bucurie sau necaz, ca un fluviu omenesc, sute de ani de-acum înainte.

— Auzi ce baladă nouă a apărut? m-a întrebat stăpânul hanului. Aia veche era mai frumoasă.

N-am ştiut ce să-i spun. Rapsodul cânta cu un glas neomenesc:

Aşa cum tremur eu în zid,
Aşa să tremure şi acest pod.

— Ieri am auzit că, de fapt, orice pod are un tremur uşor, permanent, mi-a mai spus hangiul.

Am dat din cap că aşa e. Gândul că folcloristul ştia despre poduri la fel de multe ca şi meşterul-şef mi-a trecut fulgerător prin cap.

Pe drum, în vreme ce mă întorceam de la han, m-am simţit tare trist. Departe, în lumina amurgului, podul părea violet. Chiar stropit cu mii de picături de sânge... cum spusese constructorul.

Era limpede că avea să ne aducă numai nenorociri.

Până la mânăstire nu m-am gândit decât la viitoarea jertfă. Aveam capul tulbure. Va veni el, oare, singur la pod, ca nora cea tânără, sau va cădea în cursă? Oare cine va fi? Ce motive va avea să moară sau să fie ucis? Vechea baladă mi se amesteca în cap cu cea nouă, ca doi copaci care se luptă să-şi împartă acelaşi teritoriu. Ce se va-ntâmpla, oare, în ultima noapte în casa celui care va fi sacrificat? Şi din ce motiv o va porni el în noaptea fără lună, cum spune balada, către moarte?

Nu va veni nimeni, mi-am spus la un moment dat aproape cu glas tare. Culegătorul acela de folclor nu e decât un nebun. Dar adânc în inima mea mi-era teamă că omul va veni totuşi. Va păşi încet, cu paşi uşori, în noapte ca să-şi lase capul zălog la temelia podului. Cine eşti tu, călătorule? mi-am zis. Şi ce te aduce aici?

XXXV

Câţiva drumeţi care au înnoptat la Hanul celor doi Robert au venit cu veşti alarmante. Spuneau că turcii au reuşit în cele din urmă să oblige Bizanţul să le predea partea sa din baza navală de la Vlora, adică jumătate. Ceea ce îi solicitaseră în zadar ani la rând lui Aranit Comnenul au reuşit să înşface de la împărăţia care îmbătrânea. Aşa încât, dacă aceste veşti nefaste se

dovedeau adevărate, Aranit Comnenul avea să fie „asociat”, adică coproprietar cu tigrul împărătesc otoman. Şi cum poţi trăi în aceeaşi vizuină cu tigrul, asta se ştie.

Vestea i-a neliniştit pe toţi şi cu precădere pe seniorul nostru. Se mai spunea că Aranit le trimisese mesaje tuturor stăpânitorilor albanezi şi că la Vlora aproape că se declarase starea de război.

XXXVI

Zilele lui martie se scurgeau reci ca nişte bucăţi de gheaţă. O primăvară atât de geroasă nu mai fusese de mult. Zvonurile despre baza navală de la Oriccum s-au dovedit adevărate. Hotărârea de predare a zonei bizantine a bazei către Înalta Poartă a fost anunţată printr-un decret special publicat în capitalele celor două imperii, la Constantinopol şi Brusa.

Evenimentul a produs pretutindeni o disperare adân-că. Se zvonea că la marile curţi ale Europei nimeni nu putea să creadă că milenarul Bizanţ ar fi putut să se umilească atât de mult. Unii găseau mişcarea justificată spunând că aceasta fusese singura soluţie pentru a linişti pentru moment o vreme balaurul otoman. O vreme... Dar mai apoi?

De la Vlora au venit veşti cum că acolo începuseră pregătirile pentru retragerea navelor de luptă bizantine. Pare-se că baza avea să fie abandonată repede. Garnizoana scandinavă se pregătea şi ea să lase locul celei turce.

Bătrânul prinţ al Vlorei îşi ţinea oştirea în stare de alarmă. Se spunea că el însuşi era grav bolnav, deşi îi ţineau boala ascunsă.

Ca şi când toate aceste nenorociri n-ar fi fost de-ajuns, rapsozii de la Hanul celor doi Robert continuau să cânte despre sacrificiul cerut de construcţia podului.

Pe şantier, lucrările continuau într-un ritm drăcesc. Din clipa în care auzisem ultima variantă a baladei, în care cel zidit blestema podul să tremure în vecii vecilor, trăiam cu impresia că podul chiar începuse să vibreze.

XXXVII

Câteva zile la rând, pe drumul din vest au trecut care încărcate cu butoaie cu bitum. Plutaşul le trecea dincolo, înjurând şi blestemând hamalii, bitumul şi lumea întreagă.

Se spunea că bitumul era cerut cu insistenţă la baza de la Vlora. Aşa se întâmpla mereu. După care se lăsa cu vărsare de sânge.

În vremea asta, în jurul nostru, mai exact în toată zona din jur care avea drept centru podul acesta blestemat, se înstăpânise o linişte suspectă. Acum nu doar rapsozii îi atrăgeau pe curioşi la Hanul celor doi Robert. Nu, acum evenimentele erau întoarse pe toate feţele din zori şi până-n seară şi, ceea ce era mai ciudat, discuţia despre jertfa umană era cât se poate de serioasă şi de firească, ca şi când s-ar fi vorbit despre vreme sau despre arături. Sacrificiul, care până mai ieri fusese subiect de balade, ieşise brusc din carapacea lui de gheaţă, se apropiase cu iuţeală, iar acum se învârtea printre noi, viu şi firesc ca orice lucru din lumea aceasta.

Pe străzi, în case şi prin cârciumile de la drumul mare se vorbea despre răsplata pe care constructorii podului aveau s-o dea familiei celui ce va învoi să se sacrifice la piciorul podului. N-am înţeles niciodată această transformare. Până mai ieri, oamenii fuseseră încrâncenaţi şi ameninţători, după care brusc se înmuiaseră. Se vorbea în tot locul despre suma pe care o va încasa familia celui sacrificat, iar unii chiar susţineau că, pe lângă banii pe care-i vor primi în mână, avea să li se ofere şi un procent din încasările podului, aşa cum vor primi toţi cei care

investiseră acolo. Alţii dădeau amănunte şi mai de necrezut. Se povestea că fusese stabilită în cele mai mici amănunte răsplata pe care o va lua fiecare membru al familiei, pornindu-se de la fel de fel de variante. Se prevăzuse fiecare situaţie posibilă, începând cu cazul în care cel sacrificat n-ar fi avut pe nimeni, cu alte cuvinte era singur pe lume (lucru greu de crezut), şi până la extrema cealaltă, când ar fi avut familie numeroasă, cu nevastă, părinţi şi un cârd de copii. Fusese avut în vedere totul: dacă cel sacrificat era orfan, de pildă (în acest caz, din suma oferită avea să fie construită o bisericuţă chiar la picioarele podului) sau om nevoiaş, având astfel prima şi ultima ocazie să poată lăsa ceva urmaşilor, la fel cum se lasă moştenire o păşune sau o moară, averea aceea fiind chiar moartea lui. Se spunea că lucrurile ar fi fost atât de amănunţit cântărite, încât fusese prevăzută chiar şi sacrificarea unui bogătaş, adică moartea ca distracţie, din plictiseală sau ca titlu de glorie. În acest caz, dacă cel zidit nu ar fi vrut să primească răsplata, cu banii aceia, în afară de bisericuţă, avea să fie ridicată o statuie sau un monument în amintirea lui.

Se mai spunea că toate aceste variante fuseseră scrise pe hârtie şi întărite cu ştampilă, aşa încât cel ce va fi sacrificat să le poată citi cât mai curând.

Discuţiile despre care am pomenit îmi păreau un vis nebunesc. Erau câteva lucruri despre care nu auzisem niciodată, ca de exemplu moartea pe semnătură, cu ştampilă şi beneficiu în procente. Lucruri cu care nu eram obişnuiţi. Îmi aminteam discuţiile constructorilor cu contele, cuvintele folcloristului şi ale meşterului-şef, încercam să fac o legătură între ele, dar, cu cât mă chinuiam mai mult, cu atât mai mult o luam la vale. Treaba aceasta a sacrificiului pe bani mă zăpăcea.

Uneori îmi spuneam singur: poate că acestea sunt semnele noii societăţi, despre care-mi vorbise meşterul-şef în discuţia noastră de neuitat. Toată amestecătura lui de cuvinte era doldora de contracte, calcule, schimb de monede şi procente, procente, procente din orice. Chiar şi din moarte.

XXXVIII

Mă apăsa cu o greutate fatală. Picioarele lui de piatră mă striveau. Unul dintre arce îmi presa pântecul, celălalt îmi apăsa pieptul, voiam să mă eliberez, să scap de ameninţarea lui, dar era cu neputinţă. Singura mişcare pe care o puteam face era un tremur uşor, foarte uşor... Ah, dar ăsta e tremuratul acela permanent, despre care vorbeşte balada, mi-am zis. Din gâtlej îmi pornea un strigăt. Strigătul încerca să iasă, să împingă arcul care mă sufoca. Asta a durat la nesfârşit. Apoi, cine ştie cum, ceva s-a eliberat în trupul meu şi m-am scuturat. Tot în momentul acela, cu ochii închişi de groază, am simţit cum ruinele podului se prăbuşesc peste mine.

M-am trezit leoarcă de sudoare. În odaie era zăpuşeală. M-am ridicat să deschid fereastra. Afară, vântul cald risipea o ploaie răzleaţă. Deşi nu se vedea, bănuiam că cerul e mohorât. Câteva fulgere îndepărtate îi despicau întinderea catifelată.

O, Doamne, mi-am spus tare şi m-am întins din nou pe pat, dar somnul nu mai voia să vină. Câteva gânduri şovăitoare, asemenea vremii de afară, acoperite de o poleială falsă, mi se încâlceau în creier. Nu mai ştiu cât am rămas aşa. Când am deschis ochii, afară se lumina de ziuă. La poartă bătea cineva. Sunetul mânerului de fier lovind lemnul avea ceva neliniştit. Cerul era plumburiu, dar nu aşa mohorât cum mi-l închipuisem. Primăvara o să vină brusc, cu ranchiună, mi-am zis.

La poartă, cu chipuri posomorâte, erau doi săteni din vecinătate. Aveau ochii tulburi, roşii de nesomn.

— Ce e? i-am întrebat. Ce-i cu voi?

Ei şi-au ridicat braţele şi le-au apropiat de gât, ca şi cum ar fi vrut să-şi smulgă cuvintele de acolo.

— La pod, Gjon... sub primul arc al podului... l-au zidit pe Murrash Zenebisha.

— Nu.

N-am fost în stare să spun altceva şi nici măcar să gândesc. Iar ei, care poate încetaseră încă înaintea mea să mai gândească, aşteptau ceva de la mine. Mergând spre pod, puţin după aceea, am reuşit să mă dezmeticesc. Mersul acela, eu la mijloc şi cei doi în dreapta şi în stânga mea, părea mai degrabă zborul a trei fantasme pe care vântul le ducea la voia întâmplării.

Îl cunoşteam pe Murrash Zenebisha. Era greu ca printre toţi anonimii să găseşti unul mai neînsemnat ca el. Chipul şters, statura mijlocie, întreaga lui viaţă, totul era la el banal până la plictiseală. Nu-mi puteam scoate din cap ideea că tocmai lui i se întâmplase un lucru atât de neobişnuit: să fie zidit în piciorul podului. Cu cât mă gândeam mai mult la el, cu atât mai neverosimilă mi se părea întâmplarea. Era mai mult decât să-l fi înnobilat ori să-i fi făcut statuie... Se mersese mult prea departe... Între noi şi el s-a strecurat cimentul legendei.

La picioarele podului se zărea de departe un pâlc de oameni. La primul arc. Acolo trebuie că se întâmplase.

În vreme ce mă apropiam, încercam să-mi amintesc, nu ştiu nici eu de ce, chipul oarecare al lui Murrash Zenebisha. O, Doamne, imaginea aceea îmi dispărea încă de pe acum din faţa ochilor. Înota pe suprafaţa străvezie a închipuirii mele, cu un zâmbet strâmb şi străin.

Oamenii au făcut o mişcare tăcută, primindu-mă în mijlocul lor. Nu ne-am salutat. Stăteau cu toţii în picioare,

drepţi ca nişte lumânări şi păreau neobişnuit de mici lângă el. O secţiune a arcului se iţea grea şi rece în spatele lor.

— Uite unde este, mi-a spus cineva aproape în şoaptă.

Era într-adevăr acolo, stropit cu var şi alb ca o mască, doar faţa, gâtul şi o parte din piept. Cealaltă parte a corpului, mâinile şi picioarele dispăruseră în zid.

Nu-mi puteam dezlipi privirea de la el. Peste tot se zăreau urme de ciment proaspăt. Ca să-l poată cuprinde, zidul fusese dublat. (Un trup zidit în piciorul podului şubrezeşte construcţia, îmi spusese culegătorul de folclor.) Cu acest adaos groaznic, zidul părea borţos. Ba chiar mai mult decât atât: ai fi zis că-i gata-gata să nască.

Omul părea plantat în zid. Rădăcinile, trunchiul, cea mai mare parte a trupului erau înăuntru. Afară era foarte puţin.

Un zid care pretinde o jertfă umană, spusese folcloristul. Gânduri tulburi, păcătoase mă chinuiau. Zidul părea într-adevăr borţos... Doar că era un alt fel de lăuzie... Din pântecul lui n-avea să se nască un copil, ci dimpotrivă, în el intrase un om... Era mai mult decât neobişnuit. Pentru că neobişnuit ar fi fost dacă în locul copilului care iese la lumină, bărbatul aflat în beznă s-ar fi făcut mic, mic de tot, ar fi ajuns embrion şi apoi ar fi dispărut complet... Dar nici asta nu s-ar fi putut întâmpla. Era culmea neobişnuitului, mai mult decât atât nu se putea.

Vocile din jurul meu păreau venite dintr-o altă lume.

— Când? întreba cu un glas pierit unul abia venit.

— Puţin după miezul nopţii.

— A suferit mult?

— Deloc.

Lângă mine am auzit un geamăt. Atunci am zărit-o pe nevasta mortului. Era umflată de plâns, iar în braţe ţinea un copil nou-născut care ţipa după ţâţă. Fără a se sinchisi deloc de bărbaţii din jur, femeia a scos sânul afară. Sânul era doldora de lapte şi, din când în când, sfârcul îi scăpa

copilului din gură. Lacrimile femeii cădeau peste sânul umflat şi alb şi se amestecau cu picăturile de lapte.

— A fost foarte liniştit, îi explica unul dintre cei prezenţi secretarului contelui, trimis, după cum se pare, să afle mai multe. A întrebat încă o dată despre condiţiile acordului şi pe urmă...

Un muncitor, care stătea cu o găleată în mână aproape de locul evenimentului, l-a stropit cu zeamă de var pe omul zidit. Varul s-a scurs din părul îngheţat pe frunte, le-a dat o strălucire ciudată ochilor deschişi ai mortului, sclipire care a dispărut apoi la fel de brusc, i-a albit chipul, după care s-a scurs pe gât şi s-a pierdut pe zid.

— De ce-l stropeşti cu var? a întrebat o voce temătoare, dar nu i-a răspuns nimeni.

Era evident că avea ordin să-l stropească din când în când, pentru că, terminând varul din găleată, omul s-a dus şi a umplut-o din nou dintr-un butoi aflat în apropiere.

După asta, gemetele femeii au devenit şi mai aprige.

— N-a anunţat pe nimeni despre ce voia să facă? am întrebat-o cu glas scăzut.

Ea a clătinat din cap.

— Pe nimeni, a zis.

Abia atunci i-am văzut pe ceilalţi membri ai familiei, care stăteau în picioare în jurul ei. Erau părinţii şi cei doi fraţi, împreună cu nevestele lor. Aveau o paloare adâncă pe chip, ca şi când ar fi fost şi ei văruiţi.

— Pe nimeni, a repetat femeia, dar n-am mai putut s-o privesc în ochi, într-atât de mult i se umflaseră de plâns.

Secretarul contelui a întrebat-o şi el ceva, iar ea i-a dat un răspuns scurt. Apoi s-a întors spre mine şi mi-a spus câteva cuvinte, dar ochii mei nu se mai dezlipeau de la cel zidit, din locul în care gâtul se uneşte cu pieptul, acolo unde...

Chiar în clipa aceea, omul cu găleata cu var l-a stropit iarăşi pe mort, varul i-a curs din nou pe frunte, i-a trezit şi i-a stins rapid ochii, apoi, aşa alb, indiferent şi rece cum era, i s-a scurs pe gât, grăbindu-se să acopere chiar locul spre care eu priveam de o bucată de vreme.

Copilul scăpase din nou din gură sfârcul sânului şi începuse să ţipe. Am întrebat-o pe femeie dacă avuseseră nevoie de bani.

— Nu, mi-a răspuns ea. În ultima vreme a câştigat destul de bine.

În ultima vreme, mi-am spus. Ca mulţi dintre localnici, lucrase la pod cu ziua şi trebuie că primea un salariu obişnuit, la fel de banal ca însăşi viaţa lui.

Sosise un alt slujitor al contelui şi întreba aceleaşi lucruri.

— Când?

— Puţin după miezul nopţii.

Părea că prezenţa noastră acolo, venirea unora şi a altora, ca şi întrebările, mereu aceleaşi, aveau să se repete până la sfârşitul lumii.

Din când în când auzeam văitatul surorii mortului: „Frate, frăţioare”. Maică-sa suspina şi mai încet. A rostit numai o dată: „Te-au ucis, fiule”, după care a adăugat încet de tot: „ca şi când mi-ai fi fost de prisos”.

Niciodată n-aş fi îndrăznit să întrerup jelania unei mame, dar de data aceasta cuvintele „te-au ucis, fiule” nu-mi dădeau pace.

— Se poate să-l fi ucis careva? am întrebat-o încet. De ce?

Ea şi-a şters lacrimile de la ochi.

— De ce? De unde să ştie biata de mine de ce? Degeaba, desigur. Pentru că făcea şi el umbră pământului.

— În ultimul timp era mereu supărat, s-a băgat în vorbă şi nevasta, dându-se aproape. Parcă avea ceva pe suflet.

— Şi aseară?

— Mai ales aseară.

Am ţintuit din nou cu privirea gâtul celui zidit, mai precis locul unde începe adâncitura pieptului, ca şi când de acolo avea să mi se dezvăluie ceva, un semn, un... nu ştiu ce să spun. Dar muncitorul, cu mişcarea aceea devenită deja banală, a aruncat încă o dată var pe omul zidit. Varul i-a acoperit din nou obrazul şi i s-a scurs pe gât.

— Mai ales aseară, a repetat femeia. Pe la miezul nopţii l-am simţit cum se ridică din pat. Iar dimineaţă am văzut că lipseşte.

Din sfârcul care-i scăpase din nou copilului laptele picura pe pământ, dar femeii nici că-i păsa.

— Aveaţi nevoie de bani? am întrebat-o.

— Cum să spun, a oftat femeia. Ca toată lumea.

Oamenii din familia mortului continuau să stea îngrămădiţi în picioare, fără un cuvânt. Se auzea gâlgâitul găleţii, pe care muncitorul o umplea din butoi. Eram de-a dreptul năuc. Nu m-aş fi mirat dacă omul cu găleata ne-ar fi stropit acum cu var şi pe noi.

XXXIX

În ziua aceea şi în cea următoare n-am fost în apele mele. Ochii lui deschişi, îngheţaţi sub pojghiţa de var, mă urmăreau de pe orice perete pe unde treceam. Zidurile mă obsedau şi făceam tot ce era omeneşte posibil să nu le privesc, însă îmi era cu neputinţă. Doar atunci am înţeles ce loc imens şi dominator ocupă ele în viaţa noastră. De ele, la fel ca de propria conştiinţă, nu puteai scăpa. Ieşeam afară din mânăstire, dar şi acolo, mai aproape sau mai departe, existau ziduri.

Simţeam că-mi plesneşte capul de atâtea gânduri. Dacă se dusese singur să se sacrifice, cum spuneau acum cu toţii, care să fi fost motivul acestui gest? Dorinţa de a le

asigura nevestei şi familiei o viaţă lipsită de griji, cu ajutorul sumei mari de bani pe care o dădeau cei de la drumuri celui sacrificat? Aş fi crezut asta în cazul oricui, dar nu în privinţa modestului Murrash Zenebisha. Alteori îmi închipuiam că se dusese la moarte pentru a pune capăt certurilor din familie (nici nu ştiţi ce chin este să trăieşti între cumnate), dar nici varianta aceasta nu era mai credibilă. Despre familia lui nu se auzise niciodată aşa ceva. Uneori mă întrebam singur: Oare de unde-i venise dorinţa de a se sacrifica, i-o fi mărturisit soţiei ce avea de gând să facă? Iar ea i-o fi acceptat dorinţa? Nu puteam să cred aşa ceva. Erau momente în care-mi închipuiam că o fi vrut să scape de o soţie pe care n-o iubea. Pleca, uneori, noaptea, povestise ea, nu se ştie încotro. Îl bănuise chiar că ar avea pe alta.

Îmi dădeam seama că modul acesta de a construi ipoteze peste ipoteze, ce-mi era atât de nesuferit, dovedea influenţa pe care o avusese asupra mea culegătorul de folclor. Încercam să scap de ea, ca şi în cazul zidurilor, dar nu puteam.

Pleca, din când în când, noaptea... Oare nevastă-sa spunea adevărul? Dar ceilalţi? Poate că aş fi crezut şi eu ceea ce vorbeau toţi, dar imaginea gâtului celui zidit, a locului unde se iţea scobitura pieptului răsturna totul cu susul în jos. Cercetasem cu atenţie, de trei ori, partea aceea a trupului fără viaţă şi de fiecare dată mi se păruse că sub stratul de var începuse să apară o pată roşie. Dar la fel de repede muncitorul cu găleata îl stropea pe mort cu var, înainte de a mă convinge că ceea ce vedeam este aievea sau nu.

Destul, mi-am zis. Toate comentariile acelea erau baliverne şi minciuni. Aici e vorba despre o crimă şi nimic altceva. Murrash Zenebisha a fost ucis. Maică-sa fusese prima care afirmase: l-au ucis... pentru că făcea şi el

umbră pământului... Îl uciseseră, aşadar, cu sânge rece, puţin după miezul nopţii, şi pe urmă îl zidiseră. În locul dintre gât şi adâncitura pieptului se afla rana sau una dintre răni, iar muncitorul cu găleata de var îl stropea din când în când pentru a-i acoperi petele de sânge. Îl uciseseră constructorii.

Dar cum de s-a aflat Murrash Zenebisha noaptea, la pod? Mi-am pus această întrebare cu voce tare, pentru că voiam să am satisfacţia de a-i da un răspuns clar. Pleca în câte o noapte... Atunci să ucidem chiar noi?... Erau cuvintele care le scăpaseră drumarilor la întâlnirea cu contele. Din ziua aceea, soarta lui Murrash Zenebisha fusese pecetluită. Iar seniorul nostru, dându-se deoparte, nu făcuse altceva decât să se spele pe mâini ca Pilat din Pont. Drumarii înţeleseseră că cei de la ape puseseră un om să dărâme podul, noaptea. Omul acesta nu era altul decât neînsemnatul Murrash Zenebisha. El încercase în trei rânduri... A patra oară l-au prins şi l-au ucis... În ultimul timp fusese tare supărat. Avea ceva pe inimă... Şi aseară? Mai ales aseară... Rapsozii îi cântau moartea peste tot. Nu-i mai rămânea decât o singură posibilitate: să renunţe la treaba asta. Dar, precum se vede, „Bărci şi plute” nu acceptaseră ca înţelegerea să fie încălcată. După ce l-au împins în capcană, acum nu mai voiau să-i dea drumul. Astfel încât lui nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să fugă sau să-şi continue drumul fatal. Alesese, după cum se vede, a doua variantă... Avea ceva pe suflet. Şi aseară? Mai ales aseară. S-ar putea ca aceasta să fi fost ultima lui tentativă de a-şi îndeplini obligaţia. Plecase, ca de obicei, pe la miezul nopţii. Intrase în apă cu mult înainte de pod şi se apropiase de acesta înot, încercând să nu facă zgomot. Noaptea fusese întunecoasă. Ce se petrecuse mai apoi la pod nimeni n-avea să afle vreodată. Îl prinseseră chiar acolo, scoţând bolovanii din zid, sau mai târziu, pe când

încerca să scape, asta nu se mai ştie. După cum nu se ştie nici cum fusese ucis. S-ar putea să-l fi ucis pe loc sau să-l fi luat la întrebări, să-l fi ameninţat, ori, dimpotrivă, să-l fi luat cu binişorul, prieteneşte, momindu-l cu răsplata consistentă pe care ar fi putut s-o ia nevastă-sa. Era posibil totuşi să nu fie nici una dintre aceste două variante, nici cea cu ameninţările, şi nici cea cu vorba bună, ci să-l fi ucis în linişte, acolo sub arcele podului, fără să audă nimeni nimic. Pentru că acesta era finalul unei crime care plutea de mult prin aer. Picăturile ei de sânge ne-au împroşcat pe toţi, iar strigătele ei de groază au amuţit cu mult timp înainte.

Vechea confruntare dintre cei cu apele şi drumari se sfârşise cu victoria celor din urmă. Nu încercaţi să ne faceţi rău, pentru că veţi muri. Acesta era mesajul pe care podul îl trimitea părţii adverse.

Eram sigur că aşa stau lucrurile. Totuşi, mintea nu mi se supunea pe de-a-ntregul şi continua să macine în linişte un şir nesfârşit de raţionamente.

Iar dacă era aşa, apărea întrebarea dacă soţia lui Murrash Zenebisha ştia despre contractul referitor la sabotarea podului. Şi, în caz că ştia, care fusese părerea ei? Înainte de asta se punea din nou întrebarea de la început: ce-l împinsese pe Murrash Zenebisha să intre în jocul acesta primejdios? Dorinţa de câştig? Câştiga destul de bine şi aşa. În plus, fraţii lui erau zidari, ca şi el.

Aveam capul răvăşit de atâtea gânduri. Simţeam că intrasem într-un labirint de argumente şi contraargumente de unde nu mai puteam ieşi. Reveneam înapoi de unde plecasem, întorcând totul cu susul în jos. Oare în toată treaba asta femeia îl încurajase sau, dimpotrivă, îl împiedicase? Puteau fi valabile ambele variante. Se putea ca ea să-şi fi dorit o viaţă mai îmbelşugată, haine mai scumpe decât ale cumnatelor, bijuterii. Dar exista şi

posibilitatea cealaltă, să-i fi spus soţului: ce ne trebuie bani murdari? Noi, slavă Domnului, n-o ducem rău. Că pleca uneori noaptea... Avusese în câteva rânduri bănuieli. Dar dacă avea nevoie de banii ăia pentru o altă femeie? Pleca noaptea. Nu putea avea decât două motive pentru asta: primul, distrugerea podului, al doilea, o altă femeie. Poate chiar şi unul, şi altul. Era mai credibil ca o altă femeie să-l împingă să-şi rişte viaţa. Nevastă-sa devenise bănuitoare. Poate chiar îl urmărise. El ar fi putut să-şi motiveze ieşirile nocturne cu sabotarea podului (dacă o făcuse părtaşă la secretul lui) şi totuşi femeia să-nceapă să nu-l mai creadă. Aşa că într-una dintre nopţi l-a urmărit şi, aflând că în afară de pod el mai avea şi un alt secret, în culmea furiei (sau cu sânge rece, de unde să ştii?) s-a dus să-l trădeze.

Orice s-ar fi întâmplat, faptul în sine rămăsese acelaşi: constructorii podului îl uciseseră cu sânge rece pe Murrash Zenebisha şi apoi îl zidiseră în piciorul podului. Crima a avut un singur scop: de a îngrozi lumea.

Plănuiseră totul dinainte. Făcuseră cu siguranţă planuri amănunţite despre cum ar fi putut să justifice crima. Încă de la început de tot, când nu exista nici podul, nici proiectul lui, făcuseră primul pas trimiţând un om care se prefăcuse că-i lovit de epilepsie chiar pe malul râului. Nu existau nici podul şi nici proiectul lui, ci doar boala. Ea făcuse prima fisură. Era firesc ca în urma ei să ajungă însăşi moartea.

În confruntarea lor nebună, cele două tabere se folosiseră de vechile legende. Primii, oamenii apei, pregătiseră terenul pentru distrugerea podului cu ajutorul legendei, ceilalţi, drumarii, tot cu ajutorul legendei aduseseră moartea.

În creierul meu ostenit existau acum împreună o mare nebuloasă, dar şi o claritate de cristal. Îmi spuneam că,

asemenea tuturor lucrurilor din lumea aceasta, şi povestea crimei de la piciorul podului este mai simplă şi, în acelaşi timp, mai complicată decât pare... Veniseră de departe, unii de pe ape, ceilalţi din stepă pentru a pune în operă chiar sub ochii noştri ceva ce, după cum spunea culegătorul lor de folclor, nu se ştie încă ce este de fapt: un pod sau o crimă. Pentru că nu ştie încă nimeni care dintre cele două va rezista mai mult pe pământ şi pe care o vor nărui anii. Abia apoi se va vedea care a fost construcţia cea adevărată şi care doar o reţea de schele care a ajutat la ridicarea celeilalte, ori a fost pretextul care s-o justifice.

La prima vedere s-ar fi părut că toate acestea au fost bine puse la punct de nou-veniţi, dar poate că şi asta e doar o viziune superficială asupra lucrurilor. Poate că şi ei credeau că înalţă un pod, iar în realitate se supuneau ca hipnotizaţi unei alte porunci, fără să aibă habar de unde vine. Şi noi toţi, la fel de şovăielnici ca şi ei, priveam la toate acestea fără să fim în stare să desluşim ceea ce avem în faţa ochilor: arce de piatră, var sau sânge.

Iartă-mă, Maică Preacurată, pentru aceste păcate ale mele, mă rugam în sinea mea. Reuşisem să-mi liniştesc sufletul, dar creierul îmi era la fel de nesupus. Se întorcea năvalnic la legendă. Folosiseră balada ca pe o armă veche, găsită întâmplător, pentru a se duela fără milă unii cu ceilalţi. Şi totuşi, era prea devreme să spui că balada îi slujea necondiţionat. Poate că ea îi atrăsese în cursă, le întunecase minţile şi-i împinsese apoi într-un joc sângeros.

XL

În toate zilele acelea nu s-a vorbit decât despre zidirea lui Murrash Zenebisha. Erau scoase la iveală cele mai incredibile lucruri, ca de pildă cuvintele pe care victima le pronunţase în momentul sacrificării sale, ca şi rugăminţile

de a-i fi lăsaţi ochii afară pentru a-şi putea vedea copilaşul. Unii înlocuiau copilul cu podul însuşi, în vreme ce alţii legau ultima lui dorinţă nu de familie, ci de datorie, de zeităţi, chiar şi de principat.

În faţa arcului de pod în care fusese zidit Murrash Zenebisha se afla în permanenţă un grup de oameni. Gărzile puse de conte îl păzeau zi şi noapte, în vreme ce anchetatorii trimişi să cerceteze cazul, după ce se agitaseră în sus şi-n jos, se fixaseră acum şi ei în faţa mortului. Chipul lui, masca aceea văruită rămăsese neschimbată în ultimele zile. Acum, că varul se uscase şi nu mai fusese reînoit, albeaţa de pe faţa lui era aceeaşi ca în prima zi. Se spunea că, dacă l-ai fi privit în lumina lunii, ai fi rămas fără grai.

Familia lui, părinţii bătrâni, fraţii cu nevestele lor şi văduva cea tânără cu copilul în braţe, căruia îi scăpa mai mereu sfârcul sânului din gură, veneau zilnic şi rămâneau stană de piatră ore întregi, nedezlipindu-şi privirea de pe chipul mortului. Ochii lui deschişi, acoperiţi cu pojghiţa de var, adunau în ei toată muţenia, tot secretul şi toată acea „cale fără întoarcere” pe care numai moartea o poate oferi. În prima săptămână, părinţii lui au îmbătrânit ca într-o sută de ani. Fraţii, nevestele lor, ba chiar şi copiii păreau şi ei brusc îmbătrâniţi, cu zeci de riduri pe chip. În vreme ce el, sprijinit pe arcul de piatră al podului, complet indiferent, privea la toate acestea de dincolo de masca de var, ce-l făcea mai străin decât un spirit.

Când oamenii se răreau sau plecau cu toţii, de locul sacrificiului se apropia Gjelosh nebunul. Părea complet năuc de ceea ce vede, iar neînţelegerea celor întâmplate îl chinuia amarnic. Se apropia cu paşi furişaţi de mort, îl privea dintr-o parte şi din alta, îi şoptea înfundat „Murrash, Murrash”, cu speranţa că celălalt l-ar fi putut auzi. După ce repeta de multe ori tot acest ritual, se îndepărta mâhnit.

După şapte zile, atunci când se crede că mortul face prima încercare disperată de a se desprinde din lanţurile lumii de dincolo, a apărut lângă pod şi bătrâna Ajkuna. A rămas ore întregi dinaintea primului arc, fără să spună nimic. Era ceva la care nici chiar experienţa bătrânilor nu avea un răspuns. Au trecut zile, apoi săptămâni întregi, se apropiau cele patruzeci de zile, moment în care se crede că mortului îi crapă ochii, şi au înţeles cu toţii ce treabă cumplită este nu numai pentru familie, ci pentru întreaga provincie, ca mortul să rămână neîngropat. Era ceva ce depăşea tot ceea ce ştiam noi despre viaţă şi moarte. Mortul atârna ca un pod între cele două, fără a se duce nici încolo, nici încoace. Dispăruse în nefiinţă, dar îşi lăsase trupul sus, ca pe o haină uitată.

Pentru a-l vedea pe mortul neputrezit veneau oameni de la mare depărtare, curioşi din cele mai pierdute sate, călători ce trăgeau la hanurile de la drumul mare, dar şi bogătaşi străini ce călătoreau de plăcere, împreună cu domniţele lor, pentru a cunoaşte lumea. (În ultima vreme, după ce drumurile fuseseră reparate, aceste călătorii erau la modă.)

Se opreau uluiţi în faţa arcului de pod, gălăgioşi şi palizi la faţă, comentând în limbile lor, dând din mâini, iar din gesturile acelea nu era clar dacă binecuvântau sau blestemau momentul în care ajunseseră acolo. Singur cu vociferările lor, rece, gol, dispreţuitor, complet alb, Murrash Zenebisha părea regina balului.

Erau primele zile din aprilie. Vremea era frumoasă şi munca la pod se desfăşura cu frenezie, ca niciodată până atunci. Ca şi când mortul le-ar fi dat puteri. Fusese terminat arcul al doilea şi se făceau pregătiri pentru al treilea. Noroiul lipicios de anul trecut, ce mânjise totul în jur, dispăruse. Din bolovanii ciopliţi se răspândea acum un praf fin de o albeaţă nobilă. El acoperise malurile râului şi

uneori, noaptea, pe lună plină, sclipea şi fremăta de departe.

Într-una dintre nopţile acelea de aprilie m-am întâlnit pe mal, întâmplător, cu meşterul-şef. Nu-l mai văzusem de mult. Mi s-a părut că-mi caută privirea. Am schimbat câteva cuvinte oarecare, politeţuri care plutesc prin aer precum nişte fulgi lipsiţi de greutate şi de logică. În vreme ce discutam aşa, am simţit deodată impulsul nebunesc să-l prind de gulerul veşmântului, să-l târăsc la picioarele podului şi să-i urlu în faţă: societatea aceea nouă, despre care mi-ai vorbit într-o zi, cea a băncilor şi procentelor, societatea care va împinge omenirea cu o mie de ani înainte, are mâinile mânjite de sânge.

I-am spus toate acestea în gând, ba chiar i-am aşteptat şi răspunsul: „Ca toate societăţile, călugăre”. Iar el, ca şi când ar fi simţit revolta mea interioară, a ridicat capul şi m-a privit în ochi. Erau aceiaşi ochi pe care-i cunoşteam deja: cu câteva luciri de luminiţe palide, dar ieşiţi din orbite, gata să plesnească, de parcă nu mortul ar fi împlinit patruzeci de zile, ci el...

XLI

Primăvara era mai limpede ca niciodată. Topirea zăpezii umpluse Ujana cea Rea cu apă. Deşi crescută şi întinerită, ea nu s-a mai răsculat împotriva podului. Părea să nu-i mai pese de el. Clocotea şi vuia în jurul picioarelor de piatră, dar, curgând mai departe, se potolea din nou, ca şi când prezenţa mortului ar fi îmbunat-o. Doar în spuma rece a valurilor mai păstra o sclipire rea, batjocoritoare.

Toată primăvara şi la începutul verii munca a continuat fără întrerupere. Arcul al treilea era aproape terminat şi se începuse lucrul la firida de pe latura dreaptă.

Pe toată lungimea lui, podul răsuna de lovituri de ciocan, scrâşnet de dălţi şi scârţâit de roţi. În vuietul

neîntrerupt al şantierului şi clocotul râului, alb ca şi până atunci, străin sub pojghiţa de var, Murrash Zenebisha era mereu acolo. Oare obrajii îi putrezeau sub masca de var sau îi împietriseră, aşa cum împietreşte cimentul, cine putea să ştie?

Oamenii lui veneau acolo ca de obicei, dar timpul cât stăteau era din ce în ce mai scurt. La câteva zile după eveniment, complet năuci de ceea ce se întâmplase, îşi amintiseră că au uitat să-l şi jelească, după cum cerea obiceiul. Au vrut s-o facă mai târziu, dar nu s-a mai putut. Plânsul li se înţepenea în gâtlej, iar cuvintele care trebuiau să însoţească bocetul nu voiau să se lege. Atunci au încercat cu bocitoare, dar şi acestea, deşi aveau experienţa bocitului în orice împrejurări nu puteau s-o facă. Nu vrea să fie plâns, au spus părinţii lui.

Trecuse deja destulă vreme de la moartea lui şi uneori cei din familie ar fi jurat că sunt norocoşi să-l aibă aşa în faţa ochilor, deşi aveau şi zile în care totul li se părea un blestem. Şi-n afară de asta, acum nu mai veneau împreună. Nevasta cu copilul în braţe venea singură şi, de cum îi vedea pe ceilalţi apropiindu-se, pleca. Se spunea că între ei începuseră certurile legate de împărţirea banilor.

Şi anchetatorii îşi răriseră vizitele. După cum se părea, contele avea acum alte probleme şi poruncise ca ancheta să se închidă. Dar asta nu făcea ca faima lui Murrash Zenebisha să pălească în vreun fel. Se zvonea că în oraşele mari discuţiile despre el erau la ordinea zilei, iar domniţele de familie bună din Durrës se interesau zilnic de el, la fel ca despre toate celelalte curiozităţi de sezon.

Erau mulţi dintre aceia care veneau de departe numai şi numai pentru a-l vedea. Uneori soseau însoţiţi de neveste şi erau cazuri când veneau şi a doua oară. Acesta a fost, fără îndoială, motivul pentru care Hanul celor doi Robert îşi dublase încasările în ultima vreme.

XLII

Vremea s-a stricat. Contele, împreună cu familia lui, s-a întors de la conacul pe care-l avea la munte, unde se dusese să-şi petreacă vara. Pe şantier se lucra la firida de pe partea stângă.

Într-una din zilele de la începutul lui septembrie, fata contelui a venit să vadă mortul zidit între pietrele construcţiei. N-o mai văzusem de mult. Crescuse şi se împlinise ca orice fată de vârsta ei. Mi-am închipuit că n-o să suporte scena de la piciorul podului, dar m-am înşelat. În vreme ce pleca tristă şi gânditoare, oamenii au întors capul s-o vadă. Ştiau că din pricina acestei fete zvelte puternicul paşalâc turc care, spre ghinionul nostru, ne devenise vecin în ultima vreme era în relaţii încordate cu seniorul nostru.

Poate pentru că se împlinise în vremuri atât de tulburi cum au fost ultimii ani, despre ea nu începuseră încă să se brodeze istorioare cum sunt acelea în care un cavaler vine de departe s-o întâlnească în taină, călărind peste şapte munţi şi şapte văi, cum se bârfeşte adesea despre amorurile tinerelor contese şi despre toate fiicele puternicilor seniori. În locul acestor istorioare siropoase ea primise o poreclă cumplită ce se răspândise, cine ştie cum, peste tot. I se spunea „mireasa turcului”. Mi-am stors creierii de mai multe ori să înţeleg de unde pornise o asemenea idee nebunească. Era ceva ilogic, ceva ce nu se mai întâmplase, o răstălmăcire idioată, şi totuşi porecla prinsese. Nu-ţi puteai închipui că intenţia fusese cinstită, dar nici răutăcioasă cu totul, ceea ce o făcea să fie ceva adevărat şi neadevărat în acelaşi timp. Fata nu plecase mireasă la turci şi totuşi porecla îi rămăsese, ca şi când n-ar fi contat dacă nunta se făcuse sau nu, importantă fiind cererea în căsătorie, şi nu căsătoria însăşi. Deci i se

spunea în continuare „mireasa turcului” doar pentru că fusese cerută de turc, care o peţise de departe şi-i fluturase feregeaua neagră cu care ei acoperă chipul femeilor lor.

Când mă gândeam la această poreclă îmi îngheţa sângele în vine. De ce era încă pe buzele tuturor, de ce nu dispăruse într-o clipită, imediat ce cererea turcilor fusese respinsă? De unde această îndărătnicie de a o ţine totuşi în viaţă? Îmi spuneam uneori: e o poreclă întâmplătoare, mai curând hazlie decât duşmănoasă, nu face să-mi stric liniştea pentru ea, dar nu trecea multă vreme şi îndoielile mă cuprindeau din nou. Nu cumva toată treaba asta trecea dincolo de destinul tinerei contese? Nu cumva oamenii prevesteau tulbure, foarte tulbure ceva de rău augur pentru destinul tuturor fetelor din Arber? Altfel nu se explica supravieţuirea şi cu atât mai puţin răspândirea acestei porecle cumplite.

Îmi repetam toate acestea, întrebându-mă dacă ea bănuia măcar ceea ce gândeam eu, în vreme ce se îndepărta sprintenă, aproape ca o nălucă, împreună cu doica ei.

XLIII

Se vedea peste tot o mare agitaţie: pe şantier, în goana mesagerilor, ba chiar şi-n plecarea cocorilor, care, după ce loveau pentru ultima oară oară cu ciocul schela podului, porneau în călătoria lor îndepărtată, neîntreruptă nici de râuri şi nici de poduri.

Chiar şi veştile care veneau de la baza navală de la Oriccum tot aşa erau: emise la repezeală şi contradictorii. Se spunea că bătrânul Comnen murise, dar că-i ţineau moartea secretă din raţiuni de stat. Dar mai erau şi alte zvonuri. Unii şuşoteau că marele sultan otoman se retrăsese undeva, în fundul Asiei, ca să cugete în deplină

singurătate la destinele lumii. Poate că acesta era motivul pentru care turcii păreau amorţiţi.

Dispăruseră complet. Doar într-una din zile, la sfârşit de săptămână, a fost văzut din nou un derviş ce mergea prin mijlocul câmpului pustiu, singur-singurel. Era desculţ şi plin de praf, ca toţi dervişii rătăcitori, şi poate că de aceea părea că în locul părului are nişte zdrenţe cenuşii, iar în locul straielor, păr. Se oprise la primul arc al podului, căzuse în genunchi în faţa celui zidit acolo şi cu o voce gravă, plină de tristeţe, intonase o rugăciune islamică. Apoi o luase din nou la picior, cine ştie încotro, prin mijlocul câmpului pustiu.

XLIV

Cu câteva zile înainte de terminarea lucrărilor la pod, unul dintre cele două ajutoare ale meşterului-şef, acela mai voinic, s-a îmbolnăvit de o boală rară şi înfiorătoare: i-a căzut tot părul de pe corp. Deşi l-au închis într-o baracă şi au încercat să-i ţină boala secretă, a fost imposibil să nu se afle. Peste tot oamenii comentau, unii cu părere de rău, alţii cu teamă, iar majoritatea în batjocură. Lupul năpârleşte vara, spuneau, la fel ca şi ăsta. Nebunul Gjelosh se învârtea toată ziua în jurul barăcii în care-l ţineau închis pe bolnav, trăgea cu ochiul prin crăpături, apoi se muta ceva mai încolo şi dădea din cap în semn că înţelege. Bătrâna Ajkuna a decretat că acesta este doar începutul pedepsei trimise din ceruri. Tuturor celor care iau parte la lucrarea asta diavolească le va cădea părul, a spus ea, apoi nasul şi urechile, iar la urmă carnea se va desprinde şi le va cădea bucăţi-bucăţi la pământ.

Între timp, constructorii lucrau ca posedaţi, urcau şi coborau zi şi noapte pe împletitura de schele, forfoteau peste tot ca nişte goange, cu găleţi, dălţi şi plăci de piatră în mâini. Făţuiau, după cum se vede, suprafeţele laterale,

pentru că, spre deosebire de piatra folosită pentru picioare şi arcuri, aceasta de acum era un calcar moale, uşor de cioplit, pentru care i se mai spunea şi piatra-femeie. Se mai şuşotea că acolo unde se mai folosise, la alte construcţii, din calcar ieşea un lichid alb, ca laptele de mamă.

XLV

În dimineaţa primei duminici din brumărel, podul peste Ujana cea Rea, care ne adusese în ultimii doi ani mai multe necazuri decât toţi bolovanii şi trunchiurile de copac aduse de râu, a fost gata.

Ştiam cu toţii că este pe terminate şi totuşi imaginea lui în dimineaţa aceea era surprinzătoare. Şi asta pentru că, doar cu o zi în urmă, era pe jumătate acoperit de ţesătura de schele şi doar spre seară acestea au fost îndepărtate, la fel cum se smulg pănuşile de pe ştiuletele de porumb. Pesemne că aşa se plănuise ca în zorii zilei să apară ca ieşit din neant.

Toată noaptea bocăniseră ciocanele, care desprindeau stâlpii de lemn ce cădeau apoi cu zgomot la picioarele podului. În somn, oamenii credeau că afară tună şi se învârteau icnind în aşternut, bodogăneau şi înjurau pe înfundate. Mulţi dintre ei credeau că muncitorii, forţaţi de un ordin venit cine ştie de unde, doborau construcţia pe care tot ei o ridicaseră.

Iar dimineaţă pe bună dreptate nu le-a venit să-şi creadă ochilor. În lumina rece a zorilor, între valurile tulburi şi cerul mohorât, brusc şi ceţos ca un strigăt mut, podul se arcuia temerar de pe mal drept peste puhoiul de ape, rămânea suspendat peste ele ca şi când ar fi vrut să-şi ia zborul în depărtare, dar, de cum depăşea firul şuvoiului, avântul i se domolea şi se întorcea din nou spre pământ la fel cum ţi se curmă zborul în vis, iar el îşi arcuia

din nou spinarea, până ce atingea cu fruntea celălalt mal, unde încremenea. Era frumos ca o nălucire. Plăcile de piatră păreau că atrag şi eliberează lumină, aidoma unui trup viu. Azvârlit aşa, între duşmănia apelor şi pământ, el părea că încearcă încă de pe acum să cadă la pace cu cele din jurul său. Iată, picăturile de apă nu-l mai împroşcau cu duşmănie, iar tufişurile de rodii sălbatice îl priveau cu bunăvoinţă, la fel ca şi cei doi norişori apăruţi la orizont.

Toate acestea încercau să-l accepte printre ele. Chiar şi forma lui le era străină: trei arcuri şi crucea, care marca locul sacrificiului.

Uimiţi, oamenii şedeau pe cele două maluri ale râului şi priveau cu gura căscată, ca şi când ar fi fost martorii unei frumuseţi apărute din păcat. Şi totuşi, nimeni nu cuteza să-l blesteme. Nici măcar bătrâna Ajkuna, care ajunsese acolo pe la prânz. M-a prins piatra, cum se pare, spusese în timp ce pleca. Fermecaţi de frumuseţea podului, oamenii nici n-au mai băgat de seamă convoiul de constructori care se pregăteau să părăsească şantierul. Era greu de crezut că grupul acela de oameni şi de căruţe, calabalâcul acela pestriţ, mulţimea de venetici care umpluseră locul şi scoseseră din minţi pe toată lumea, de bâlbâiţi, cocoşaţi, şchiopi şi beţivi, de răi şi de criminali putuseră zămisli minunăţia aceea de piatră.

Traşi mai deoparte, ca şi când ar fi simţit că de-acum erau nişte străini pentru pod, constructorii îşi adunau sculele şi resturile de materiale, găleţile, butoaiele cu var şi ciment, dălţile şi baroasele, armele crimei. Le aruncau claie peste grămadă în căruţe sau pe spinarea catârilor şi, în vreme ce-i priveam cum dau târcoale pentru ultima oară podului, simţeam o mare nerăbdare să-i văd plecaţi cât mai repede, să-şi ia rămas-bun de la el şi să nu mai aud de ei niciodată.

XLVI

Ultimii constructori au plecat trei zile mai târziu. Au încărcat într-un car lung uneltele mai mari, butoaiele grele de var şi ciment, fel de fel de scule şi de instrumente care scârţâiau la orice mişcare. Într-o căruţă cu coviltir l-au urcat pe ajutorul bolnav al meşterului-şef, ascunzându-l de curioşi, pentru că se spunea că priveliştea nu e pentru cei slabi de înger.

Locul de pe mal unde se aflase şantierul părea acum un câmp de luptă devastat. Barăcile dărâmate pe jumătate, din care se luase tot ce se putea lua, bucăţile de lemn aruncate peste tot, grămezile de ciment uscat şi de pietre sparte, sculele stricate, azvârlite la-ntâmplare, gropile de var pline pe jumătate cu apă, ei bine toate acestea îţi răneau privirea. Părea că malul drept al râului fusese sluţit pe vecie.

Înainte de a se urca în careta lui, meşterul-şef, care văzuse că le urmăresc plecarea, s-a desprins de grupul său şi s-a apropiat pentru a-mi cere, chipurile, scuze. Dar nu mi-a spus nimic, a scos din haină o bucată de carton şi, mâzgălind pe ea câteva cifre cu un creion de plumb, a început să-mi expună, habar n-am de ce, calculele inginereşti care susţineau podul. Am holbat ochii, pentru că nu aveam nici o idee despre toate acestea, în vreme ce el, cu o exprimare groaznică, părea convins că mă poate face să înţeleg ce sunt podul şi contrapodul.

După prânz s-a urnit şi ultima căruţă, iar în jur s-a lăsat o linişte înfricoşătoare. Rămăsesem în mână cu cartonul arhitectului, plin de linii şi de cifre, care mai mult ca sigur că arătau într-adevăr forţele care ţineau construcţia în picioare şi pe cele care căutau s-o destabilizeze. Soarele era la asfinţit şi se reflecta pieziş pe arcele podului, râul îl oglindea frânt şi, în acel moment, el semăna într-adevăr cu un vis ciudat pe care apa şi cele două maluri ale ei îl născuseră fără să vrea. Aşa străin, abandonat în mijlocul

peisajului, strângând între pietrele lui unica sa pradă, pe Murrash Zenebisha, omul care murise pentru a aduce pace între pământ şi apă, podul părea acum foarte singur şi trist.

XLVII

Oare ce se întâmplă? Ei au plecat şi în jur s-a lăsat o linişte greu de îndurat. O linişte rea. De parcă locul ar fi fost lovit de ciumă.

Pe pod nu trecea nimeni. Nici chiar nebunul Gjelosh. Vânturile reci îl bântuiau, şuierau pe sub arcade, apoi se domoleau şi ele, iar el rămânea suspendat în aer, străin şi fără rost. Oamenii, care ar fi trebuit să-l străbată, mergeau, pe alături, înainte, departe, căutau vadul, strigau cu voce hârâită după plutaş, ar fi fost gata să treacă râul înot, să rămână agăţaţi în fiare, să se înece, doar pe pod să nu păşească. Nimeni nu voia să treacă peste un mort.

Aşa a trecut prima săptămână şi a început cea de-a doua. Mormanul acela de pietroaie părea adormit. Arcele goale păreau nişte guri deschise. Spinarea cocoşată, deasupra lor, aştepta să fie călcată de picior omenesc, n-avea importanţă de cine, de vagabonzi, femei, hoarde barbare, nuntaşi, oştiri împărăteşti care mărşăluiesc două, patru, douăzeci şi patru de ore la rând.

Dar uite că pe pod nu trecea nimeni. Uneori îţi venea să şi urli: pentru ce a curs atâta sudoare, atâta chin, şi chiar... sânge, ca să nu folosească la nimic?

În săptămâna a doua a plouat. Zile în şir el a suportat trist descătuşarea norilor.

Apoi ploaia s-a oprit şi s-a făcut din nou frig. Săptămâna a treia. Un vânt şuierător biciuia pământul pustiit. Era după-amiaza de marţi, spre seară, când a fost văzut un lup care a trecut uşor-uşor peste pod, ca în poveste.

Oamenilor nu le-a venit să creadă (erau unii care ar fi jurat că nici vorbă de lup, ci fusese un mesager, fluturând steagul clanului Skuraj, pe care era brodat un lup), în vreme ce jivina fugise în treaba ei, acolo unde vântul părea că s-a oprit în loc şi urla ca lupii.

Zilele care au urmat au fost surde şi goale. Era un cer cenuşiu dintr-un orizont într-altul, ca înainte de sfârşitul lumii. Într-una dintre după-amiezi, de pod s-a apropiat bătrâna Ajkuna. Oamenii au crezut că, în cele din urmă, îl va blestema şi s-au adunat în jurul ei. Ea s-a oprit în faţa primului arc, la nişa din dreapta, şi a pus mâna la început, apoi şi-a lipit urechea de zid. A rămas aşa o bucată de timp, apoi şi-a dezlipit urechea şi a spus:

— Tremură.

Mi-am amintit atunci de omul care căzuse lovit de epilepsie. Tremuratul lui se transmisese într-adevăr podului.

Mulţi dintre localnici credeau că podul se va prăbuşi singur. Eu scoteam când şi când cartonul cu calculele misterioase ale meşterului-şef şi-l priveam ca năuc, ca şi când aş fi încercat să desluşesc de acolo bolile ce măcinau podul pe dinăuntru.

Mi-ar fi plăcut ca omul acela să vadă ce se-ntâmplă.

Dar neîncrederea în pod, care părea că va ţine sute de ani, a fost întreruptă brusc într-o zi de duminică. Drumul, câmpia din jur, malul nisipos au tresărit la auzul unui scârţâit enervant. Oamenii au alergat alarmaţi să vadă ce se întâmplă. Pe vechea şosea, într-o coloană lungă şi neagră ca o reptilă uriaşă, înainta un şir de căruţe. Căruţele se apropiau de pod. Noi am rămas stană de piatră pe mal, aşteptând să se întâmple o nenorocire. Prima căruţă s-a grăbit să urce povârnişul. S-a auzit cum roţile de fier şi-au schimbat scrâşnetul când au pătruns pe caldarâmul podului. Căruţa a înaintat apoi spre nişa din

dreapta şi a trecut mai departe, mai sus, pe cocoaşa primei arcade, deasupra... mortului. În urma ei venea a doua căruţă, a treia şi toate celelalte la rând, încărcate toate cu butoaie negre. Scârţâiau îngrozitor, mai ales când ajungeau deasupra cadavrului zidit, de ai fi zis că podul stă să se năruie, dar nu s-a întâmplat nimic.

Coada convoiului de care ajunsese pe pod când am aflat ce era cu ele, ce transportau şi unde. Erau butoaie cu bitum, care trebuiau să ajungă la baza militară de la Oriccum, lângă Vlora.

Le-am urmărit mult timp înaintarea, privind când spre ele, când spre podul care nu păţise nimic.

Îndată după trecerea convoiului cu bitum, a catran-convoiului, cum i-a zis un călător de la Hanul celor doi Robert, ne-a sosit vestea că la Vlora a fost declarată moartea Comnenului şi că trupele lui Balsha II ocupaseră întregul principat, laolaltă cu jumătate din Oriccum. Contele nostru, însoţit de întreaga suită, a plecat să participe la funeraliile bătrânului prinţ. Trebuie că era încă pe drum când, ca un tunet izbucnit în urma fulgerului, ne-a venit o altă veste, mai cumplită decât prima, cum că garnizoana bizantină părăsise în cele din urmă baza navală şi că în ea se instalase garnizoana turcă.

Asta însemna că războiul ne bate la uşă.

XLVIII

Contele s-a întors de la înmormântarea prinţului Comnen mai posomorât decât plecase. Se aflaseră acolo aproape toţi stăpânitorii din Arber, dar, din câte se părea, sicriul bătrânului prinţ, în jurul căruia ei se adunaseră poate pentru ultima oară, nu-i făcuse nici mai înţelepţi şi nici mai iertători unul faţă de altul.

În zilele care au urmat a fost linişte. Pe pod tot nu trecea nimeni. Doar într-una din zile, un grup de oi

speriate dintr-o turmă au ajuns întâmplător acolo, au încercat să se întoarcă, dar n-au putut şi au luat-o la goană pe el, în vreme ce ciobanul, zăpăcit, îşi agita bâta şi striga la plutaş să-l treacă dincolo.

Acesta a fost singurul eveniment din zilele acelea. Pe grămezile de piatră şi de nisip abandonate dincolo de pod au încolţit câteva fire de iarbă. A fost primul semn care arăta că natura se pregătea încet, încet de tot, dar cu încăpăţânare, să şteargă de pe faţa pământului orice urmă care trăda prezenţa constructorilor pe malul râului nostru.

Erau zile înţepenite de ger, cu câţiva nori nemişcaţi risipiţi pe cer, zile mute şi surde. Nu primeam nici o veste, de nicăieri. Se povestea că într-o ţară foarte îndepărtată se construia un zid înalt. În centrul Europei se răspândise din nou ciuma.

În ziua de 11 noiembrie a trebuit să fac o călătorie până la frontiera principatului nostru, chiar acolo unde începea paşalâcul turc de graniţă. După ce mi-am terminat treaba, am stat şi am privit ore în şir spre teritoriul vecin, acolo unde începea Imperiul Otoman. Nu-mi venea să cred că mă aflam în locul acela. Îmi tot spuneam ca obsedat: uite, la câţiva paşi în faţa mea începe ceea ce se numeşte ţinutul islamic. Doi paşi în faţa mea era Asia. Puteai într-adevăr să înnebuneşti. Cea care odinioară se aflase mai departe decât visul din poveste acum era aici, chiar în faţa noastră. Şi tot nu-mi venea să cred. După cum nu credeau nici alţii. Asia era aici, deşi mărturiile despre ea, semnele ei, tot ce o plasa în timp şi spaţiu părea pierdut într-o negură deasă. Uneori îţi venea să strigi: unde e? Jos, pământul era acelaşi, sus, acelaşi cer de iarnă acoperea lumea. Şi totuşi, acolo începea sau, mai bine spus, acolo se termina statul lor uriaş, care începea din pustiurile mongole.

În cele câteva zile de serviciu nu mi-a fost dat să văd dincolo nici o mişcare: nici grăniceri, nici locuitori. Doar câmpuri bolovănoase lăsate pârloagă şi o mulţime de scaieţi. Doar în ultima noapte (of, de n-ar fi fost această ultimă noapte), aşadar în ultima noapte i-am auzit cântând. Nici acum nu ştiu de unde veneau cântecul şi muzica aceea, cine cânta şi de ce. Or fi fost niscai dervişi rătăcitori, pe care-i prinsese noaptea acolo, slujbaşi de-ai lor, trimişi în teritoriu ca să pună semnele de graniţă, sau cântăreţi ambulanţi, asta n-am aflat niciodată. La urma-urmei nici nu m-a interesat prea mult. Le ascultam cântecele însoţite de nişte instrumente necunoscute şi simţeam cum mă cuprinde un sentiment pe care nu-l mai încercasem niciodată. Era o tristeţe nesfârşită, în care nu se întrezărea nici o speranţă. De unde venea această somnolenţă, acest nor de haşiş împrăştiindu-se prin aer sub forma unui cântec? Sunetele se târau ca în somn, totul părea inform şi iluzoriu. Aceasta este muzica lor, mi-am zis, vocea ivită din sufletul lor. Ea venea către noi ca o negură otrăvită. În sunetele ei, paşii care dănţuiau trebuie că rămăseseră suspendaţi ca-ntr-un coşmar.

Din călătoria aceea am revenit negru de supărare.

Până pe la mijlocul lunii nu s-a petrecut nimic demn de a fi notat, cu excepţia trupului unui înecat apărut într-o dimineaţă pe apă. Cadavrul s-a izbit chiar de omul zidit în piatră (nivelul apei ajunsese chiar acolo), s-a învârtit, l-a lovit încă o dată cu cotul, ca şi când ar fi vrut să-i spună „ce mai faci, frăţioare?”, apoi s-a dus la vale.

Cei care au văzut întâmplarea şi au vrut să le povestească şi altora au întâlnit numai priviri neîncrezătoare. Dar asta s-a întâmplat anul trecut, spuneau aceştia din urmă, eram şi noi acolo, nu vă amintiţi? Ambele grupuri cădeau apoi pe gânduri. La

picioarele podului timpul, învârtejindu-se ca apa, părea că rămăsese pe loc.

XLIX

M-au trezit dis-de-dimineaţă ca să-mi spună că pe pod treceau oameni.

— Cine? am întrebat somnoros.

— Cei din neamul Baltaj. Toţi băieţii din familie, cu taurul lor negru cu tot.

M-am repezit la ferestruica îngustă care dă într-acolo. Bănuiam că, într-o zi, podul va fi călcat de picior de om, dar nu am crezut că va fi aşa de curând. Poate spre primăvară, încolo, îmi ziceam. Mai mult, aş fi pus prinsoare că primul care va îndrăzni să treacă va fi vreun vagabond rupt în coate, nicidecum cei ai lui Baltaj.

— Unde s-or duce, oare? De ce? am întrebat fără a mă adresa cuiva.

— Cu siguranţă au o treabă, mi-a răspuns cineva de jos.

Treabă, am repetat. Ce treabă pot avea copilandrii ăia înfofoliţi în bundele lor negre?

Uite, primul dintre ei, cel mai înalt, care ducea taurul de sfoară, a ajuns pe malul celălalt fără să păţească nimic. În urma lui, ceilalţi, mai mărunţei, iar apoi şi cei mai mici.

— Au trecut, a observat careva.

Oamenii aşteptau să le spun ceva, să-i ocărăsc, poate, sau, dimpotrivă, să-i laud pe curajoşi. Poate că încă de la început simţiseră o dorinţă secretă să treacă şi ei peste pod. Imboldul acesta îl simţeam şi eu şi, ori de câte ori mă încerca, mă plimbam încolo şi încoace până-mi oboseau picioarele, ca şi când vinovate de acea dorinţă erau doar ele, iar eu le pedepseam acum fără milă.

Deci trecuseră cei din familia Baltaj... spiţa bărbătească. Mi-am amintit că, la ţară, se spune despre un lucru care nu poate fi făcut că este ca şi când ai sări peste curcubeu...

Cum ar fi transformarea fetelor în băieţi. Şi brusc mi-a trecut prin cap că primul proiect de pod al omenirii trebuie să fi fost chiar cucubeul şi că această primă imagine fusese trimisă de cer în cugetul omului cu mult timp în urmă...

Mi s-a făcut frică de toată duşmănia împotriva lui. Dar m-am liniştit imediat: proiectul dumnezeiesc trebuie să fi fost neprihănit. În vreme ce podul acesta, deşi pretindea să-l întruchipeze pe cel trimis de ceruri, avea la temelie o crimă.

Cei din neamul Baltaj, care-şi vânduseră taurul ca să facă rost de bani, s-au întors în aceeaşi seară foc şi pară de supăraţi, trecând din nou podul, de data aceasta fără animal. Se vorbea peste tot despre îndrăzneala lor, dar în vorbăraia aceea nu era nici ironie, nici supărare. Era doar un oftat de uşurare.

Şi tot atunci, plutaşul Uk a căzut bolnav la pat. Răcise rău şi era de aşteptat să se îmbolnăvească. Dar, când s-a aflat, toţi au părut luaţi prin surprindere. Cum să nu răcească, zi şi noapte pe pluta aceea şubredă, cu picioarele veşnic în apă, patruzeci de ani la rând?

A murit repede şi tot repede l-au şi îngropat. Era într-o după amiază mohorâtă de sfârşit de toamnă. Ujana cea Rea era umflată, iar pluta neagră, legată cu lanţ de mal, tremura pe valuri precum un cal nărăvaş ce a simţit moartea stăpânului.

Societatea „Bărci şi plute” n-a mai trimis om în loc. Ba chiar părea a fi uitat complet de pluta abandonată. Stâlpul pe care era placa cu numele ei şi tarifele căzuse pe-o parte şi într-o zi cineva l-a smuls complet de acolo.

Ca şi când moartea plutaşului fusese un semn aşteptat de toată lumea, oamenii au început să treacă unul după altul peste pod. După cei din neamul Baltaj, au trecut ai lui Kryekuq, şi apoi patronul Hanului celor doi Robert cu

cumnatu-său, amândoi beţi-turtă. Tot în ziua aceea au mai trecut pe pod câţiva drumeţi străini şi, pe 18 ale lunii, pe la prânz, un grup mare din familia Stresi, printre care şi o femeie borţoasă.

Din clanul Zenebisha nu a pus nici unul piciorul pe pod. În afară de ei, erau mulţi bătrâni şi bătrâne care nu numai că se juraseră că nu vor păşi niciodată peste spinarea aceea de diavol, dar au şi lăsat cu limbă de moarte ca sicriul să le fie mai degrabă aruncat în râu, decât să fie trecut peste pod spre cimitirul de peste apă.

Între timp, pluta abandonată la mal a putrezit şi s-a sfărâmat cât ai clipi. Un asemenea lucru era într-adevăr ciudat, mai ales dacă te gândeai că în atâţia zeci de ani plutaşul nu-i făcuse aproape nici o reparaţie. Dar a fost suficient ca oamenii să n-o mai folosească o vreme pentru a se face praf.

L

Pe la sfârşitul lui noiembrie, dimineaţa devreme, pe pod a trecut Dan Mteshi, împreună cu fiii şi cu o capră. După el, cei din neamul Gjorgu, mergând la judecată. Apoi a trecut (sau, mai bine spus, a mers până la jumătatea podului, după care a făcut drumul înapoi) nebunul Gjelosh. După el, cu surle şi trâmbiţe, călări pe catâri, aproape toată familia Vulkathana, ducându-se în peţit la alde Buzëzes. Imediat după ei, a trecut fiica lui Duda, dar şi nebunul Gjelosh, care mergea în zigzag. Pe la prânz au trecut două grupuri de necunoscuţi, urmate de un beţiv venind de la han, şi din nou Gjelosh, care a ezitat şi de data aceasta. Spre seară, călare pe calul lui roib, a trecut cât ai clipi din ochi Mark Stresi, iar după el un mesager străin. Când s-a înserat de-a binelea, trecerile au devenit destul de rare şi, din cauza întunericului, n-am mai putut să-i recunosc pe călători. Privindu-le siluetele întunecate

pe pod ai fi putut să-ţi dai seama după mers dacă erau albanezi sau străini, fără a putea cu nici un chip să afli ce vânt îi aducea aici: bucurie, tristeţe sau moarte.

LI

O sută de ore la rând pe pod n-a mai trecut nimeni. Ploua. Orizontul se risipise în ceaţă. Se zvonea că ciuma făcea ravagii în Europa Centrală.

Ce-o fi cu întreruperea asta? Părea că oamenii, după ce-au păcătuit (au fost şi dintre aceia care au venit să se spovedească imediat ce au trecut podul), se înţeleseseră să nu-l mai folosească niciodată. Dar duminică, în zori, circulaţia pe el a reînceput la fel de neaşteptat cum încetase.

Când aveam timp, îmi plăcea să mă aşez undeva şi să-l privesc. Podul era ca o carte deschisă. Privind ce se întâmplă pe el, credeam că aş putea să-i înţeleg menirea. Uneori mi se părea că nicăieri mai bine decât acolo, pe el, nu se dezvăluiau siguranţa, teama, îndoielile sau nebunia omenească. Unii păşeau pe vârfuri, ca şi când le-ar fi fost teamă să nu-l dărâme, alţii trânteau talpa cu putere.

Mai erau şi cei care-l treceau noaptea, cu fereală, parcă s-ar fi temut de cineva, poate chiar de pod, pentru că-l vorbiseră de rău.

După episcopul de la Ardenica, care mergea să răspopească pe careva la Mânăstirea celor Trei Cruci, a mai trecut o caretă acoperită, în care, după cum s-a zvonit mai apoi, se afla o femeie răpită, iar după ea negustorii de ulei. Nebunul Gjelosh s-a luat după ei urlând, căci se ştia că nu suportă mirosul burdufurilor în care-şi ţineau marfa. Cu o cârpă în mână, se târa pe drum în patru labe ştergând dârele de ulei, pentru ca mai apoi, cu aceeaşi cârpă, să şteargă, chipurile de praf, caldarâmul podului.

După-amiază târziu au trecut, venind cine ştie de unde, Shtjefën Keqi şi Mark Kasneci sau Haberi, cum îşi zicea chiar el în ultima vreme. Plecaseră cu o săptămână în urmă plini de ifose „să facă moarte de om”, iar acum se întorceau, ca de fiecare dată, cu coada-ntre picioare.

În urmă cu două luni, Mark Kasneci ne-a dat bătaie de cap cu noul său nume. După o călătorie în paşalâcul turcesc, a venit şi a declarat că nu-l mai cheamă Mark Kasneci, ci Mark Haberi, care în limba turcă înseamnă acelaşi lucru, adică „mesagerul”. Era primul care-şi schimba numele şi oamenii se duceau la el, curioşi să-l cunoască. Era tot acela care fusese, Mark Kasneci, om făcut din carne şi oase, numai că acum îşi spunea altfel. L-am chemat la mânăstire şi i-am spus: Mark, se zice că odată cu numele ţi-ai schimbat şi credinţa, dar el mi s-a jurat că nici vorbă de aşa ceva şi, când i-am spus că numele nu-i precum căciula, pe care poţi s-o schimbi când vrei, el m-a rugat cu lacrimi în ochi să-l iert şi să-l primesc în biserică, pentru că, deşi simte că a păcătuit, îi place tare mult numele acela şi n-o să renunţe la el...

Aşa sunt oamenii. Mă gândesc uneori că, dacă podul ar avea suflet, s-ar întrista peste poate văzându-ne şi ar lua-o la goană ca o jivină hăituită. Curcubeul, vechea lui înfăţişare şi poate spiritul lui, pe care, slavă Domnului, n-ar putea nimeni să-l întrupeze şi, cu atât mai puţin, să-l lege în lanţuri, nu e totuşi înfricoşător, fragil şi de neînţeles pentru oameni?

LII

La sfârşitul săptămânii, după atâta timp cât dispăruseră, au apărut din nou, călări pe catâri, doi trimişi ai stăpânilor podului. Toţi au rămas uimiţi când i-au văzut, ca şi când le-ar fi ieşit în faţă nişte fantome. Oamenii păreau că ar fi vrut să-i întrebe: încă mai sunteţi pe acest pământ?

Dar ei n-au arătat nici cea mai mică curiozitate pentru pod, şi nici măcar pentru omul zidit la primul arc al lui, ci au început să-şi facă treaba pentru care veniseră. Au săpat două gropi, una pe un mal, cealaltă pe malul celălalt, au înfipt în ele câte un stâlp de fier, iar de stâlpi au prins câte o tablă, cum erau acelea pe care le puseseră odinioară „Bărci şi plute”. Oamenii au înţeles imediat că acolo sunt afişate taxele de trecere a podului. Era scris totul în amănunt, tariful pentru fiecare om, cu o reducere pentru familii sau clanuri întregi, tariful pe cap de animal, cu reducere pentru turme, ori cel pentru o căruţă şi, cu reducere, pentru un convoi întreg şi tot aşa.

Oamenii priveau acum tabla ca şi cum ar fi vrut să spună: am făcut nazuri până acum, când se trecea pe degeaba, na, acum plăteşte!

După ce au pus tăbliţele, cei doi reprezentanţi ai drumarilor n-au plecat, ci au rămas pe dâmbul unde stătuse plutaşul, loc pe care societatea lor îl cumpărase, pesemne, cu puţin timp în urmă de la vechii proprietari. Din momentul acela, cei doi au început să facă de pază, cu schimbul.

Culmea e că, din momentul în care se afişase tariful de trecere, oamenii au început să treacă podul din ce în ce mai des.

LIII

Un călugăr veneţian, care călătorea spre Bizanţ, a adus veşti proaspete şi îngrijorătoare despre baza de la Vlora. Tocmai ieşise decretul imperial turcesc, care anula vechiul ei nume, Oriccum, şi o redenumea Paşa-Liman. Era un nume cumplit şi neobişnuit, care în limba turcă însemna golful golfurilor, golful cel mai mare, starostele tuturor golfurilor. Dacă botezau astfel baza aceea militară, e de la

sine înţeles ce importanţă uriaşă i se va da. Este cea mai mare poartă pe care otomanii o deschid în coasta Europei.

La Vlora, după cum mi-a povestit călugărul, hărţuielile dintre oştenii albanezi şi cei turci din zona de graniţă sunt aproape zilnice. Nechibzuit cum este, Balsha II poate fi atras foarte uşor într-o cursă.

După plecarea călugărului m-am plimbat o vreme pe malul râului, iar gândurile mi-erau la fel de tulburi ca şi apele lui. Îmi revenea în amintire muzica aceea ciudată pe care o auzisem cu săptămâni în urmă în zona de graniţă. Uite, ar fi vrut să ne lege picioarele cu lanţurile acelei muzici tărăgănate. Iar după picioare ar fi urmat mâinile, şi după ele sufletele.

În aer plutea dorinţa lor de noi pământuri. Până acum cunoscuserăm lăcomia sălbatică a slavilor. Pe faţă, cu colţii dezveliţi ca ai lupului, ea ne păruse mereu cea mai primejdioasă dintre toate. Spre deosebire de ea, ameninţarea otomană avea ceva îmbietor. Nu mi se pare întâmplător că aleseseră ca emblemă luna. La lumina ei, lumea poate fi mai uşor amăgită şi adormită.

De amăgirea asta mă temeam cel mai mult în vreme ce mă plimbam pe malul râului. Se înnsera. Podul părea părăsit şi rece. Şi brusc mi-a trecut prin cap că în silueta lui curbată de pe un mal pe altul, în arcadele, în nişele şi în singurătatea lui se ascundea un soi de aşteptare. Oare ce aştepţi, tu, podule? l-am întrebat în sinea mea. Fantasme îndepărtate? Oştiri împărăteşti, ropot de paşi anonimi ce mărşăluiesc zece, douăzeci, o sută de ore fără oprire? Blestematule.

LIV

Veştile soseau fără întrerupere, multe şi de rău augur, precum norii pe un cer de toamnă. Turcii au pornit un mare asalt diplomatic. Mai mult de jumătate din Peninsula

Balcanică se află acum sub umbra Semilunii. Trei dintre cei unsprezece stăpânitori din Arber au acceptat vasalitatea. Pe tot cuprinsul Balcanilor, trupele turceşti fac mari manevre militare pentru a-i speria pe prinţii şi ducii care încă nu s-au lăsat convinşi. Faimoasa „Via Arbanon”, formată din şapte cetăţi, de la Shkodra la Lezha, care apăra Bizanţul de slavi scârţâie din toate încheieturile. Chiar şi Bizanţul e speriat. Stăpânitorii din Balcani, albanezi, croaţi, greci, sârbi, români, macedoneni şi sloveni îşi trimit soliile când spre Veneţia, când spre Turcia, când în amândouă direcţiile odată, pentru a alege, între cele două primejdii, pe cea mai mică. Se spunea că pe o uşă ies mesagerii, iar pe cealaltă intră prezicătorii sau cei cu osul de berbec, cum li se spune în ultima vreme datorită faptului că folosesc un os de pe spinarea berbecului pentru a prezice cât de aproape e războiul. Se mai spunea că, imediat după cină, când prezicătorul s-a îngrozit văzând culoarea roşie a osului de berbec, contele Skurraj a trimis soli la sultan. Seniorul Muzaka şovăia şi el. Nu se cunoştea încă părerea Dukagjinilor. Aceştia se retrăseseră în creierii munţilor, cum fac de obicei în asemenea împrejurări şi acolo, îndărătul negurilor, chibzuiesc. Timp pentru moarte se găseşte mereu, se zice că ar fi spus căpetenia clanului. Iar fraza asta a fost socotită a avea două înţelesuri, pentru că nu este limpede ce înseamnă moarte pentru el: acceptarea războiului sau a vasalităţii. Ei n-au fost până acum supuşii nimănui, şi totuşi în vremuri ca astea te poţi aştepta la orice.

Din ce în ce mai des mă gândesc la blazoanele lor cu coame de leu, colţi, gheare şi aripi de pasăre, ca să-mi dau seama ce poziţie vor adopta... Şi la fel de des îmi amintesc râsetele celor două tinere contese pe malul râului, cum se distrau pocind numele lui Abdullah, cum o bârfeau apoi pe cumnata lor, Katrina, „regina”, cum o numeau în bătaie de

joc, pentru că soţul ei, Karl Topia, pretindea tronul Arberului, rămas neocupat de mulţi ani. Îmi aminteam toate acestea şi-mi era teamă de cele două contese glumeţe la fel ca de iataganul turcesc. Aşa cum mi-era teamă de darurile, de mătăsurile la care otomanii nu se zgârceau şi pe care ele le doreau atât de mult.

Cu ceva vreme în urmă, după ce contele de la Kashnjet şi ducele de Tepelena au acceptat, cei dintâi, vasalitatea, au început împreună să-i ia peste picior pe cei care îi sfătuiseră să n-o facă. Ne-aţi spus că turcul o să ne calce în picioare, o să ne jefuiască şi o să ne umilească, spuneau. Iar noi suntem tot aici, în cetăţile noastre. Cetăţile noastre sunt tot aici şi ele, blazoanele, onoarea şi bunurile ne sunt neatinse. Iar dacă nu ne credeţi, veniţi să vedeţi cu ochii voştri.

Uite, aşa le scriau ei şi, mai cu seamă, domniţele lor, celorlalţi seniori. Şi într-adevăr, într-un anume fel era adevărat. Turcul nu s-a atins de ei. Nu se schimbase nimic în afara unui lucru ce părea neînsemnat, lipsit de greutate... Este vorba despre data la care scriseseră mesajele acelea. În loc de anul 1378, ei, conform calendarului islamic, şi aceasta era una dintre puţinele pretenţii ale otomanilor, scriseseră „hegira 757”.

Sărmanii de ei. Se întorseseră cu şase sute de ani înapoi şi le mai ardea de zeflemea şi de glume. Ce urgie!

LV

Niciodată nu trăseseră atâţia călători la Hanul celor doi Robert. De acolo primeam şi veştile, cele mai multe, din păcate, foarte vagi.

Seniorii Muzaka respinseseră pentru a treia oară propunerile otomanilor. Cei doi baroni, Gropa şi Matranga, dimpotrivă, au acceptat vasalitatea. La fel făcuseră şi doi conţi sârbi de la graniţă şi un prinţ croat. Despre Nikollë

Zaharia şi vasalii lui nu se ştia încă nimic. Nici despre Kastrioţi. Se şuşotea despre o alianţă între cei mai puternici seniori, marele conte Karl Topia şi Balsha II, dar aceasta putea fi mai degrabă o dorinţă a oamenilor decât un fapt. Problema coroanei la care aspira contele era o piedică aproape de netrecut în calea acestei alianţe. Alţii se jurau că Topia îi trimisese solie regelui Ungariei pentru a-i cere sprijinul. Cât despre bătrânul Balsha, el se refugiase în munţi, la fel ca Dukagjinii, şi, în afară de asta, era mult prea bătrân pentru a mai conduce o campanie. Cu toate acestea, unii singuri, alţii aliaţi doi câte doi sau chiar câte trei, majoritatea stăpânitorilor albanezi se pregăteau de război. Contele Stres, seniorul nostru, le-a dat de ştire vasalilor şi tuturor nobililor să fie gata de luptă.

Războiul bate la uşă şi trebuie să fii orb ca să nu vezi. Din clipa în care statul turc ne-a devenit vecin, mă uit la lună cu alţi ochi, mai ales când este jumătate.

Nici un imperiu până acum nu s-a gândit să-şi pună pe drapel un simbol mai semnificativ. Când Bizanţul şi-a ales vulturul, el era într-adevăr mai puternic decât lupoaica Romei, dar uite că acest tânăr imperiu şi-a găsit un simbol care se ridică mai sus ca orice pasăre pe cer: luna. Şi n-are nevoie să fie pictat precum crucea noastră. Şi nici să fluture brodat pe turnuri de cetate. Ea se ridică singură pe cer în văzul întregii omeniri, fără s-o împiedice nimic. Sensul ei este cât se poate de clar: otomanii vor cuprinde sub puterea lor nu un stat sau două, ci întreaga lume.

Ţi se face pielea de găină când o vezi aşa rece, când aurie ca mierea, când roşie ca sângele. Uneori mi se pare că de acolo, de sus, ne tulbură minţile încă de pe acum. Iar într-o zi o să ne trezim ca somnambulii şi o să ne îndreptăm spre pieirea noastră.

Aseară, pe când îmi făceam rugăciunea, am înlocuit fără să vreau cuvintele „să se facă lumină” din cartea sfântă cu „să se facă Arberul!”, de parcă Arberul ar fi fost între timp destrămat...

M-am speriat şi eu de această voce lăuntrică. Mai târziu, încercând să descopăr de unde-mi venise, mi-am amintit de feluritele interpretări şi previziuni care se făceau acum despre destinul acestei ţări... Arberul va fi de multe ori pe buza prăpastiei. Ca o stâncă ce se rostogoleşte va scrâşni şi va scoate scântei şi sânge. Îi este destinat să se destrame şi să renască de multe ori până ce va rămâne pe faţa pământului o dată pentru totdeauna.

LVI

Cu toate că era un ger cumplit, în apropierea graniţei se puteau vedea mari mişcări ale trupelor turceşti. Tobele nu se auzeau, dar steagurile erau vizibile de departe.

Într-o dimineaţă, în ambele capete ale podului, la intrare şi la ieşire, au apărut santinelele principatului. Relaţiile dintre seniorul nostru şi paşalâcul vecin erau din ce în ce mai încordate.

Santinelele înarmate au rămas la capetele podului toată ziua şi toată noaptea următoare, lângă tablele cu tarife. Am crezut că nu va dura, dar după trei zile, în loc să plece, santinelele au primit întăriri.

Din toate părţile veneau doar veşti proaste. Bătrânul Balsha orbise complet. Noaptea ochilor îl ajunsese înainte de noaptea vieţii. Cum spune o vorbă: de n-aş vedea ce-o să vină!

LVII

Între timp, ca şi cum nu le-ar fi păsat deloc ceea ce se întâmpla de-a lungul şi de-a latul Balcanilor, călătorii care

avea drum prin părţile acestea sau bogătaşii care călătoreau de plăcere se opreau din ce în ce mai des la pod. Atât de numeroase deveniseră în ultima vreme vizitele acolo, încât stăpânul de la Hanul celor doi Robert pusese un anunţ la cele două porţi, scris în patru limbi: „Pentru clienţii care doresc să vadă faimosul Pod cu Trei Arce, împreună cu omul zidit acolo, hanul asigură drumul dus-întors la preţul de mai jos: (continua apoi cu preţurile în diferite monede”).

O caretă mare, trasă de patru cai şi în care puseseră bănci ducea şi aducea călători de două-trei ori pe zi, iar uneori chiar mai des. Vorbăreţi şi zgomotoşi, cum sunt de regulă călătorii pierde-vară, ei se învârteau grupuri-grupuri pe pod şi pe sub el, priveau cu atenţie totul, îi atingeau picioarele, cercetau nişele şi rămâneau vreme îndelungată în dreptul primului picior, unde se afla omul zidit în piatră. Acolo se înviora şi dialogul lor într-o mulţime de limbi, plicticos peste poate. În câteva rânduri m-am amestecat printre ei pentru a le auzi pălăvrăgeala, aceeaşi şi totuşi alta faţă de ziua dinainte. Ca şi când scurgerea vremii s-ar fi oprit în loc. Vorbeau despre legendă şi despre pod, întrebau, cereau lămuriri unii de la alţii, încurcau vechea baladă cu moartea lui Murrash Zenebisha, încercau să lămurească lucrurile şi le amestecau mai rău, până ce apărea careta de la han cu un nou grup şi-i lua pe ceilalţi să-i ducă înapoi. Şi totul începea de la capăt: doar trei fraţi au ridicat podul ăsta? Nuu, aşa se spune în vechea legendă. Podul de aici a fost ridicat de un mare bogătaş, care construieşte drumuri şi vinde bitum. Banca lui se află la Durrës. Dacă-i aşa, dacă e vorba despre o altă legendă, cum de a fost sacrificat omul ăla? Mi se pare că aici e totul limpede, domnule. El s-a sacrificat de bunăvoie, pentru a potoli spiritele apei, contra unei răsplăţi grase care i-a fost oferită familiei sale. Aha, uite aşadar cum e treaba cu

spiritele apei, iar tu îmi spui pe urmă că n-are nici o legătură cu legenda. Nu spun că n-are legătură, ci doar că... importantă e aici treaba cu răsplata.

Şi continuau discuţia despre răsplată, fluierau de uimire în faţa sumei, calculau procentul care-i revenea familiei din veniturile podului, transformau suma de bani în moneda principatului lor şi în ducaţi veneţieni. Astfel, discuţia se îndepărta de la pod şi se concentra pe noutăţile privind Banca de Schimb de la Durrës, mai ales pe variaţiile diferitelor monede şi pe scăderea valorii aurului după ultimele tulburări din Balcani. Şi asta continua până ce un călător, adăugat mai târziu grupului, observa nedumerit: dar nouă ni s-a spus că a fost zidită o femeie, iar aici văd că e un bărbat. Ba chiar că vom vedea cum din sânul sărmanei femei picură lapte. Oho, îi răspundeau două-trei glasuri deodată. Şi tu vii tot cu legenda veche?

Apoi totul pornea de la început.

LVIII

Vestea despre blestemul aruncat de turci asupra Europei a adus-o de dincolo de graniţă Mark Haberi. Bucuros că evenimentul mi se păruse însemnat, mă privea cu asemenea ochi de parcă ar fi vrut să-mi amintească de nemulţumirea mea legată de numele lui, ca şi când, dacă n-ar fi avut noul nume turcesc, nici n-ar fi putut să aducă veşti, adică „habere”, de acolo.

De fapt, explicaţia lui la ceea ce se întâmplase era atât de confuză, încât asudase tot în timp ce vorbea, ca omul care se teme să nu fie luat drept mincinos. Vorbeşte limpede, i-am spus de câteva ori, nu înţeleg nimic din ce spui. Dar el continua să se chinuie. Nu pot să spun, repeta întruna, sunt lucruri noi, înfricoşătoare, ce nu pot fi puse în cuvinte.

Mi-a cerut voie să facă nişte gesturi cu mâinile şi a început să şi le agite de parcă ar fi fost nebun. I-am spus că la noi mişcările acestea arată dispreţ, sfidare şi chiar blestem. El a strigat: chiar aşa, părinte. La ei, asta e politică de stat.

Nu înţelegeam ce legătură pot avea aceste mişcări cu mâinile, pe care le fac oamenii şi mai ales femeile când se ceartă una cu alta, ceva ce s-ar traduce prin expresia „veni-ţi-ar rău”, cu noua politică a statului otoman faţă de Europa, cum voia să mă convingă Mark Haberi.

Disperat, el a plecat pentru a-mi aduce argumente în plus, cu care a venit într-adevăr peste câteva zile, tot de acolo. Ele m-au lăsat cu gura căscată. Din vorbele lui, dar şi din alte relatări pe care le-am auzit zilele acelea, am construit acel eveniment asemenea unui lăcaş al răului.

Blestemul a fost aruncat asupra Europei în ultima zi din noiembrie, chiar în apropierea graniţei albanezo-turce, şi s-a făcut după toate vechile lor precepte, existente în arhiva statului otoman. Regulile lor de război cereau ca, înaintea unei bătălii, locul care avea să fie atacat, fie el cetate, zid sau deal, să fie obligatoriu blestemat de către blestemătorul oştirii.

Se mai spune că în documentele din arhivele lor este descrisă clar, chiar însoţită şi de desene, această veche practică militară: se deschid palmele şi se întind cu putere înainte, ca pentru a da aripi blestemului în zborul lui, se repetă operaţiunea de trei ori, după care blestemătorul se întoarce cu spatele la obiectul blestemat.

Cronicile lor vorbesc despre blestemarea unor cetăţi, a unor paşalâcuri răzvrătite, ba chiar şi a unor state, înainte de declanşarea atacului, dar nu fusese descoperit nici un caz de blestem împotriva unui continent întreg. Poate că tocmai pentru asta, primul blestemător al statului, Sukrullah, care a ajuns la graniţa cea mai depărtată a

imperiului cu o noapte în urmă, era, după cum spun cei care l-au văzut, destul de descumpănit.

Vremea se zburlise, era umezeală şi terenul din faţa micului minaret construit la repezeală chiar cu acest prilej era acoperit de ceaţă.

Blestemătorul s-a urcat în minaret şi a privit o bucată de vreme în direcţia noastră, adică în direcţia în care, după ei, începea Europa cea afurisită. Era într-adevăr o vreme câinoasă şi dincolo de ceaţă nu se vedea nimic. Micul grup al înalţilor demnitari, care-l însoţiseră pe Sukrullah din capitală până la graniţă, aştepta nemişcat. Jos, la picioarele minaretului, cronicarul imperial deschisese un caiet gros în care să descrie evenimentul.

Sukrullah a întins mâinile înainte, aşa încât palmele să-i iasă din mânecile largi ale veşmântului amintind de cel al unui hoge. Atunci au observat cu toţii că avea palmele neobişnuit de mari. Dar asta nu a mirat pe nimeni, căci nu degeaba era el primul blestemător al statului.

Omul şi-a cercetat o clipă mâinile, apoi, desprinzându-şi privirea din înaltul cenuşiu al cerului, şi-a ridicat palmele în faţa ochilor, la înălţimea frunţii. Din cauza poziţiei, palmele i s-au golit de sânge. Le-a ţinut apoi aşa o bucată de vreme, până au devenit albe precum palmele unui mort, apoi le-a împins cu putere înainte, ca şi când răul ar fi fost un balon de săpun pe care-l împingea departe.

A făcut toate acestea de trei ori la rând. Blestemul fusese trimis.

În linişte, fără un cuvânt, a coborât primul din minaret, iar însoţitorii l-au imitat unul după altul. L-au însoţit apoi, împreună cu ceilalţi oficiali, până la trăsura pe uşile căreia era pictată emblema Marelui Blestem Imperial. El a urcat în trăsură împreună cu însoţitorii şi gărzile şi, când aceasta s-a pus în mişcare, prin ceaţa îngheţată, înapoi de unde venise, blestemul a plecat şi el în zbor în direcţia contrară,

spre noi, spre ţinuturile Europei. Se grăbea să se ducă (ori, mai degrabă, să vină) prin negură, asemenea unei cucuvele, unui mesager sau unui vis întunecat.

Uite, aşa, Doamne. Ce ţară e asta, cu care soarta ne-a pus faţă în faţă? Ce semne ne trimite ea prin aer? Şi ce-o să mai trimită-n urma lor?

LIX

Luna decembrie a început şi s-a sfârşit cu ceţuri. Uneori mi se părea că o să îngheţe şi ele. Totul se dilua sub faldurile lor: malurile râului, cătunele din jur, plaja cu nisip aspru, podul. În zilele acestea ceţoase omul zidit în pântecul podului părea când mai îndepărtat, când mai apropiat. Îţi ziceai că uite, încă puţin şi va ieşi din starea aceea, o va porni spre noi, ca un viu spre lumea viilor, sau va pleca departe, ca un mort spre lumea morţilor.

Dar el continua să fie la mijloc, nici aici, nici dincolo, un coşmar pentru noi toţi. Nu ştia nimeni ce se întâmplă cu carnea lui acolo, dar masca de var era neschimbată. Ochii deschişi, pustii, pometii, bărbia erau la fel ca înainte. Uneori, peste ele, la fel ca peste suprafaţa unui perete, apărea o pată de umezeală, care, uscându-se, lăsa semne.

Erau unii oameni care stăteau îndelung în faţa lui, încercând, chipurile, să descifreze semnele acelea. Dar mulţimea gălăgioasă de curioşi se bulucea chiar sub nasul lui, îi plimba degetul prin faţa ochilor, ba chiar îl şi judeca. Oricine în locul lui ar fi preferat să nu mai atârne aşa, ci să-şi odihnească oasele într-un mormânt. Se credea că se teme de fulgere, iar corbii nu îndrăzneau să coboare la el.

Oamenii din familie veneau din ce în ce mai rar. Acum nu mai erau împărţiţi în două grupuri vrăjmaşe, ci în patru: nevastă-sa cu copilul, cei doi părinţi separat şi fraţii, asemenea. Neînţelegerile pentru împărţirea banilor se

adânciseră în ultimele luni, iar procesul pornit pentru lămurirea dihoniei se anunţa, pare-se, foarte lung.

Fiecare parte venea şi stătea dinaintea măştii de var ca în faţa unui tribunal, cu argumentele şi contraargumentele ei. Dar ochii lui deschişi îi privea pe toţi la fel, iar ei plecau spunându-şi că data viitoare se vor înţelege mai bine cu masca.

Data viitoare... Erau unele zile când se părea că vor depăşi piedica varului şi se vor putea înţelege cu mortul. Atunci va fi rândul lui să-i judece, şi nu numai pe ai lui, ci şi pe toţi ceilalţi.

Am văzut statui învechindu-se, dar mintea mea îmi spune că acest basorelief, singurul poate în lume care are într-însul carnea, oasele şi chiar sufletul mortului, va avea o altfel de posteritate. Sau va îmbătrâni prematur, sau va rezista mai mult ca toate celelalte. Anii îşi vor pune pulberea pe el, vântul îl va modela încet, foarte încet, aşa cum face cu tot ce-i iese în cale, iar el, Murrash Zenebisha, care are acum pe chip această mască protectoare, rămas la fel cum era, va avea în cele din urmă propria-i bătrâneţe. Doar că ea nu va veni cu paşii anotimpurilor, cum vine de regulă bătrâneţea la oameni, ci cu paşii veacurilor. Uneori îmi spun: sărmanul de tine, Murrash Zenebisha, ce vremuri o să apuci, pentru că viitorul îmi pare plin de evenimente îngrozitoare. Alteori îmi alung pesimismul şi-mi zic: ferice de tine, pentru că, orice s-ar întâmpla, sunt sigur că furtuna asta va trece la fel ca şi celelalte, iar zorile se vor arăta limpezi ca şi acum.

LX

Vărsarea de sânge a avut loc cu o zi înaintea Crăciunului, la ora 4 după prânz. Totul s-a desfăşurat repede, cât să închizi şi să deschizi ochii, dar evenimentul a fost unul dintre cele care despică timpul în două. De

atunci, din ziua aceea de decembrie, în discuţiile oamenilor nu se mai pomeneşte de timp în general, ci doar de timpul de dinaintea evenimentului, şi timpul de după el.

Cu puţin înainte de ora 4, (în ziua aceea ceţoasă aveai impresia că de dimineaţă şi până atunci nu fusese decât ora 4), deci cu puţin timp înaintea momentului fatal, nu se întrezărea nici un semn prevestitor, nicăieri. Totul părea mort, când din negura îngheţată au apărut, Dumnezeu ştie cum, şapte călăreţi. Călăreau repede, într-un trap curios, nu drept înainte, ci făcând zigzaguri largi, ca şi când o furtună invizibilă le-ar fi mânat caii când într-o parte, când într-alta. Apropiindu-se cât să se poată distinge coifurile şi pieptarele, s-a văzut că erau călăreţi turci.

Când i-au văzut că se apropie de pod, gărzile noastre de pe partea dreaptă şi-au ocupat poziţiile şi au încrucişat suliţele. Călăreţii şi-au continuat însă goana spre pod, cu aceleaşi zigzaguri ciudate. Gărzile le-au făcut semn să se oprească. Ei ar fi trebuit s-o facă chiar dacă trecuseră graniţa cu permis, şi cu atât mai mult dacă nu aveau documente, cum se întâmpla adesea în ultima vreme. Dar călăreţii nu s-au supus.

Celor care au văzut încăierarea de departe, de pe mal, ea le-a părut precum un dans al surzilor. Doi dintre călăreţii turci au reuşit să treacă printre gărzi şi să înainteze spre mijlocul podului. Al treilea a căzut de pe cal şi în jurul lui s-a produs învălmăşeală. Una dintre gărzi s-a repezit după călăreţii care goneau mai departe. Ceilalţi, albanezi şi turci, au încrucişat suliţele unii cu alţii. Un alt călăreţ a reuşit să-şi croiască drum prin încăierare, căzându-i în spate oşteanului nostru care-i urmărea pe ceilalţi doi. În timpul acesta, gărzile de la capătul din stânga podului au pornit în goană să-şi ajute tovarăşii. La mijlocul drumului au dat piept cu cei doi călăreţi fugari, apoi au mai ajuns acolo santinela care-i urmărea pe

aceştia şi al treilea călăreţ turc, venind în urma santinelei noastre.

Toate acestea s-au întâmplat, cum am mai spus, într-o linişte deplină, sau mi s-a părut mie aşa din cauza vuietului apei, care acoperă orice zgomot. Numai o dată (ah, şi acum îmi îngheaţă sângele în vine când îmi amintesc) încăierarea aceea surdă a căpătat glas. N-a fost glas, ci un fel de urlet întrerupt, un gâlgâit sinistru ieşit dintr-un gâtlej neomenesc. Şi apoi din nou mişcările acelea de umbre, goana din mijlocul podului spre intrarea din dreapta, întoarcerea pe pod pentru a lua trupul căzut al cuiva, o nouă încrucişare de suliţe şi, la sfârşit, retragerea călăreţilor şi întoarcerea lor înapoi de unde veniseră, prin ceaţă, cu un cal singur care venea nechezând din urmă.

Asta a fost tot. Călăreţii s-au pierdut în zare aşa cum au şi apărut, şi aş fi putut crede că întâmplarea n-a fost altceva decât rodul închipuirii mele dacă... n-ar fi rămas o dovadă. Podul fusese însângerat chiar pe mijlocul lui.

Puţin după aceea, la locul faptei a sosit chiar contele. Păşea gânditor pe pod, în vreme ce gărzile, cu scuturile zgâriate de suliţe, îi povesteau ceea ce se întâmplase. S-au oprit apoi în faţa bălţii de sânge. Trebuie să fi fost sângele călăreţului turc pe care tovarăşii lui reuşiseră să-l recupereze. În timp ce se închega, firicelele de nisip făceau şi mai vizibile ultimele lui sclipiri.

— Sânge turcesc, a spus seniorul nostru, cu un glas răguşit, străin.

Nimeni nu-şi dezlipea privirile de la petele de sânge. Le văzusem veşmintele asiatice, le auzisem muzica, acum le vedeam şi sângele... Singurul care semăna cu al nostru.

Ziua aceea a venit. Ea călătorea de mult în şirul zilelor. Am aşteptat-o să vină, dar poate că nu aşa pe neaşteptate, cu cei şapte călăreţi care au ieşit din negură

şi au fost înghiţiţi din nou de ea, urmaţi de un cal singuratic.

LXI

Cu cât se scurgea mai mult timp de atunci, cu atât mai grav devenea evenimentul. Noaptea i-a sporit însemnătatea. Zilele care au urmat, la fel. Liniştea care s-a lăsat în săptămâna următoare, în loc să-l estompeze, l-a făcut să pară şi mai dramatic. În mintea oamenilor erau reluate, încetinite ca într-un coşmar, toate mişcările acelea de pe pod, ce păruseră de departe un dans al surzilor. Păreau o repetiţie a războiului. Acum era limpede că patrula aceea nu fusese întâmplătoare. De la baza din Vlora şi până în munţii Dukagjinilor şi Kastrioţilor turcii începuseră un val de provocări. Trebuia să ai mai puţină minte ca nebunul Gjelosh ca să nu înţelegi că războiul începuse de fapt.

Duminică, în timp ce mă plimbam pe malul pustiu (nebunul se învârtise puţin înainte pe pod hlizindu-se), am simţit un rău cum nu mai simţisem niciodată. Lumina lunii, care cădea peste câmpie, aşternea peste toate o mască îngheţată. Şi totul părea alb, totul părea mort, iar eu am fost cât pe ce să strig: cum să te scufunzi în Asia, tu, care eşti atât de frumos, Arberul meu.

Ochii mi s-au împăienjenit şi, ca atunci când am zărit pata de sânge aproape invizibilă de sub gâtul lui Murrash Zenebisha, tot aşa mi s-a părut că sub mantia de lumină a lunii văd câmpii întregi scăldate în sânge şi munţi căzuţi pradă flăcărilor. Am văzut ordiile otomane cum distrug lumea noastră şi o pun în locul ei pe cea islamică. Focurile, cenuşa şi scrumul negru al oamenilor şi cronicilor. Şi muzica, şi dansurile, şi veşmintele şi limba noastră preafrumoasă plină de „lâk”-urile lor groaznice ca nişte cozi de reptile, căutând refugiu în munţi, printre tunete şi

jivine, sălbăticindu-se cumplit. Iar sub munţi, câmpiile rămase mute. Şi peste toate, am văzut noaptea care se aşternea ca un giulgiu de secole...

Fără să-mi dau seama, m-am apropiat de primul picior al podului, acolo unde se afla omul sacrificat. Luna lumina nebuneşte şi am rămas aşa o vreme, cu privirea înfiptă în ochii lui de var. Mi-era frig, ca şi când mi-ar fi transmis frigul lui de dincolo. Murrash Zenebisha, i-am spus fără grai (gândul că-l imitam pe nebunul Gjelosh, care i se adresa aşa mortului cu câtva timp în urmă, nu m-a deranjat deloc). Murrash Zenebisha, am repetat, tu ai murit înaintea mea, dar o să trăieşti mai mult ca mine... N-ar fi existat o forţă pe lume care să mă facă să-mi mut privirea de pe ochii aceia stinşi, a căror albeaţă devenea de neîndurat. De ce mă aflam acolo, ce am vrut să-i spun şi ce aşteptam de la el? Trebuia să plec cât mai repede din aburul acela de lună, din locul sacrificiului, dar picioarele nu mi se supuneau. Dintr-o clipă într-alta aşteptam ca de pe ochii lui să se desprindă perdeaua de var pentru a face loc mesajului lui. Aproape că-i înţelegeam semnalul. Noi doi suntem apropiaţi, călugăre, păreau a spune ochii lui. Nu simţi?

Adevărul e că simţeam asta şi, retrăgându-mă fără să-mi dezlipesc privirea de la el (mi se părea că altfel nici nu pot pleca), mi-am zis că trebuie să ajung cât mai repede la mânăstire pentru a-mi termina cronica. Să mă întorc şi s-o isprăvesc cât mai grabnic, pentru că timpurile sunt tulburi, noaptea e aproape şi nu va mai fi timp pentru nimic, iar descrierea acestor fapte poate fi plătită cu capul. Acesta era mesajul mortului. Iar această cronică, la fel ca şi podul, poate cere şi ea o jertfă, iar aici cel sacrificat nu pot fi decât eu însumi, *eu, călugărul Gjon, fiul lui Gjorg Ukcama, care am săvârşit asta ştiind că pre limba noastră încă nimic nu s-a scris despre podul de peste Ujana cea Rea şi*

despre urgia care se apropie şi potopeşte lumea noastră preaiubită.

Tirana, 1976-1978